

Schmechl János

A neveléstől a reintegrációig: a fejlődés útja a legjobb gyakorlatok tükrében¹

Az előadás főbb pontjai felölelik a börtönügy fontosabb történeti csomópontjait, az elmúlt mintegy ötven év során megfogalmazott szakmai irányokat és azok folyamatos fejlődését. Az utóbbiak meghatározó jelentőséggel bírnak a 2015. január 1-jén bevezetésre kerülő új jogintézmények alkalmazása tekintetében is.

Az 1966. évi 21. számú törvényerejű rendelet az elítélteket a végrehajtás tárgyából annak alanyává tette, a fogvatartottakat nemcsak kötelezettségekkel látta el, hanem jogokat is biztosított számukra. A 70-es években a nevelés, korábbi szűkebb fogalmából kilépve, gyűjtőfogalma lett mindazon pozitív hatásoknak, amelyek növelték a szabadultak visszailleszkedésének esélyét.

Kiadásra került a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény, illetve az 1979. évi 11. tvr., amely az első kódex jellegű önálló szabályozás a büntetések végrehajtása területén. A 80-as évektől célként fogalmazódott meg a társadalomba történő beilleszkedés és az újabb bűncselekmények megelőzése. A rendszerváltás hatásának egyik jelentős következménye a büntetés-végrehajtás társadalmi beágyazottságának szélesedése volt. Az 1993. évi XXXII. törvény új nevelési koncepciót vezetett be, amelynek alapelvei a normalizáció, a nyitottság és a felelősség. Az időszakra jellemző, hogy konfliktusoktól korántsem mentes folyamat zajlott le, azonban látni kell, hogy a megváltozott társadalmi, gazdasági körülmények jelentős hatással voltak a nevelési, reintegrációs tevékenység szakmai és finanszírozási kereteire. Ez a folyamat a vallásgyakorlás szabályozásával indult meg, majd a pályázati források megjelenésével a civil szervezetek adtak új szakmai és partneri lendületet a büntetés-végrehajtás reintegrációs tevékenységének.

A nevelés, mint elnevezés, megtartotta gyűjtőfogalom jellegét, magába foglalt minden olyan tevékenységet, amely az elítéltek személyiségének pozitív irányú megváltoztatását célozza. A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának addigi „eszmetörténete” ugyanakkor nem a hatékony elméletek sikersorozata volt. A ma is használatos fogalmi keretek, módszerek és tartalmi elemek nagy számban megegyeztek a 20–30 év előttiekkel. Mindez azt jelentette, hogy a szakmai nyelvezetünket is újra kellett fogalmazni, mert egyes fogalmak nem feltétlenül estek egybe a hozzájuk tartozó gyakorlat jelenlegi tartalmával. Külön hangsúlyt kell fektetni ebben a körben például a szabadságvesztés céljának, feladatának és magának a nevelésként értelmezett tevékenység megfelelő tartalommal való kitöltésére.

A 2013. évi CCXL. törvényben a szabadságvesztés céljának megvalósulása azt jelenti, hogy a reintegrációs program végén, illetve a szabaduláskor az elítélt

¹ A XX. Kriminálexpón 2014. november 18-án megtartott, „A legjobb gyakorlatok a fogvatartotti reintegráció területén” című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

olyan élethelyzetben legyen, hogy belső meggyőződésből akarjon és célirányos külső segítség igénybevételével képes legyen a társadalom jogkövető tagjává válni, melyben logikailag benne foglalják, hogy nem válik visszaesővé. A szabadságvesztés végrehajtási körülményeit, az elítélt életmódját, a fogvatartás feltételeit közelíteni kell a szabad életben lévő viszonyokhoz.

Az elítélt a szabadságvesztés alanya, akitől a büntetés-végrehajtási szervezet együttműködést vár, azonban a jelenlegi szabályozás alapján ez sok esetben csupán formalitásokban merül ki. Ennek okán nem elodázható az elítélt reintegrációban való aktív és személyes szerepvállalásának új alapokra helyezése sem. A jelenleg működő progresszív jogintézmények hatálya alá kerülés kvázi automatizmusát megtörve, az elítélt reintegrációs programokban való közreműködésének foka és minősége a viszonylagos szabadság biztosításának további feltételeként jelenik meg az új szabályozásban.

A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának operatív célja az elítélt reintegrációjának előmozdítása, amelynek kiteljesítéséhez széleskörű társadalmi összefogásra van szükség. Az új törvény egyik fontos üzenete: a büntetés-végrehajtási szervezet tevékenysége egy nagyon fontos szolgáltatás a társadalom számára, amely a reintegrációs tevékenységben ölt testet.

Újítás, hogy a törvény a szabadságvesztés céljának meghatározása során – a Btk. rendelkezéseivel összhangban – különbséget tesz a határozott idejű és az ún. tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés között, és utóbbi esetében külön célt határoz meg, amely az ítéletben meghatározott joghátrány érvényesítésével a társadalom védelme. Összefoglalva: a cél a tehát a reintegráció. Ennek eléréséhez eszköz is szükséges, amelyet a törvény a reintegrációs tevékenységben határoz meg.

A munkáltatás rendkívül fontos szerepet tölt be a reintegrációban. Ezen a téren a fő feladatunk a fogvatartottakkal a munka társadalmi szükségességének felismertetése és elfogadtatása, a szakmai ismeretek és a munkatapasztalatok megszerzésének elősegítése, illetve fejlesztése, valamint a rendszeres, fegyelmezett munkavégzés minél szélesebb körben történő bevezetése, egyes speciális részleg esetében a terápiás jellegű munkáltatás feltételeinek biztosítása.

A kitűzött célok elérésében a pártfogó felügyelők is kulcsfontosságú szerepet töltenek be. Tevékenységük várható eredménye – többek között –, hogy az elítélt munkaerő-piaci kompetenciája fejlődik, a fogvatartottak elhelyezkedési esélyei várhatóan növekednek. Ezek összességében járulnak hozzá a szabadult elítélt visszaesési kockázatának csökkenéséhez.

A fogvatartottak kezelésének kiemelt területe a foglalkoztatásuk, vagyis a rendelkezésükre álló idő hasznos és konstruktív eltöltésének megszervezése. Ezen belül olyan oktatási keretek kialakítása célszerű, amelyek az értelmi funkciókon túl lehetővé teszik az elmaradt készségek és képességek fejlesztését, azaz az úgynevezett kézségtárgyaknak az oktatásba való bevitelét.

A fogvatartottak iskolai végzettsége világszerte alacsonyabb a társadalmi átlagnál. Ez azt is jelzi, hogy a bűnelkövetők többségénél a szocializációs folyamat nem teljes körű. Kézenfekvőnek tűnik tehát, hogy a szabadságvesztés-büntetés

ideje alatt a büntetés-végrehajtási intézetek pótolják ezeket a hiányosságokat, ezáltal potenciálisan csökkentik a visszaesés lehetőségét. A fiatalok esetében az iskolai oktatásban való részvételnek sokkal jelentősebb szerepe van, mint a felnőtt korú fogvatartottaknál.

A büntetés-végrehajtási szervezeten belül évről-évre fokozatosan emelkedik az oktatásban részt vevő fogvatartottak száma, amelyre a jövőben is kiemelt hangsúlyt kell fektetni. A bv. intézeteken belüli oktatás megszervezésével a fogvatartott tudásának gyarapodása szintén hozzájárul a sikeres reintegrációhoz.

Az idei tanévben szakképzésbe bevont 1 131 fő fogvatartott részére lehetőséget tudunk biztosítani piacképes szakmák (pl. kőműves, festő-mázoló, pék, szakács, hentes, asztalos) megszerzésére. Ebből a magas számból 486 fő fogvatartott a TÁMOP 5.6.3-12/1 kiemelt projekt keretében kezdte el a szakmaképzést.

A megszerzett szakmákkal a fogvatartottak a gazdasági társaságok által biztosított munkakörökben is jobban foglalkoztathatók, és nagyobb hatékonysággal tudják végezni a feladatukat.

A reintegrációs programok részét képezi a szabadidő hasznos eltöltése is. A jó gyakorlatok kapcsán meg kell említeni, hogy nagyon széles skálán mozog az a szakmai eszköztár, ami említésre méltó, illetve amire büszkék lehetünk.

A jó gyakorlatok kialakulásánál és fenntartásánál érdemes hangsúlyozni, hogy azok háttérben több tényező is áll, így természetesen a rendelkezésre álló, meglévő (mind anyagi, mind a szakmai) belső erőforrások, továbbá a pályázati lehetőségek és a partneri kapcsolatok bővülése is. E helyütt kihangsúlyozandó, hogy a pályázati lehetőségek kiaknázásában a társadalmi szervezeteknek kiemelt jelentősége van. Öröndetes, hogy az elmúlt évek során fokozatosan és erőteljesen növekedett a büntetés-végrehajtási szervezettel együttműködő partnerek száma országos viszonylatban.

Művészetterápiás programjaink esetében a motiváltság, az odafigyelés és a koncentráció által a siker, valamint az önbecsülés élménye a legfőbb hatásmechanizmus. A verbális kommunikációra épülő művészeti programok (börtönszínház, mese- és irodalomterápia stb.) különösen alkalmasak a családi kötelek erősítésére, a konfliktuskezelés elsajátításra, az olvasási és a beszédkézség javítására.

A resztoratív gyakorlatok, a jóvátételt, kárhelyreállítást célzó programok kiemelkedőek a társadalmi reintegráció szempontjából. A módszer, valamint a bv. intézeteink gyakorlata a fogvatartott, illetve a szűkebb és tágabb értelemben vett közösség kapcsolatának javítását, a közösségek kiengesztelését célozza. A resztoratív programok egyik központi eleme a személyközi konfliktusok megfelelő kezelésére szolgáló mediáció, amely – egyebek mellett – hozzájárul az elítéltek toleranciaszintjének növeléséhez és a felelősségvállalás erősödéséhez.

A Családi Döntéshozó Csoportkonferencia módszerének alkalmazása a helyreállító igazságszolgáltatás eszközrendszerének azon eleme, amely alkalmas arra, hogy megerősítse az elítéltek esetében a zárt intézeti keretek között tapasztalt pozitív viselkedésváltozással együtt járó folyamatokat, hozzájárul ahhoz, hogy még az egyén szabadulását megelőzően felszínre kerüljenek mindazok a körülmények

és kriminogén tényezők, amelyek kritikusak lehetnek a reintegrációjának eredményessége szempontjából.

Előadásomban már említettem a pártfogó felügyelők fontos szerepét. Engedjék meg, hogy bővebben szóljak arról a pártfogók munkáját meghatározó szervezeti átalakulásról, amely a közelmúltban végbement!

A büntetés-végrehajtással összefüggő pártfogó felügyelői tevékenységet 2014. augusztus 9-étől a belügyminiszter szervezi és irányítja. A szervezeti átalakítás következtében a megyei (fővárosi) kormányhivatalok Igazságügyi Szolgálataitól összesen 30 fő pártfogó felügyelő a Belügyminisztérium felügyelete alá került, feladataikat a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága közvetlen irányítása alatt végzik. A 28. bv. intézetben intézetenként tervezetten egy fő bv. pártfogó felügyelő látja el a büntetés-végrehajtással összefüggő pártfogó felügyelői feladatokat. E feladatok közé tartozik a szabadságvesztésből szabadultak utógondozása, az utógondozás keretében végzett börtönpártfogolási tevékenység, a feltételes szabadságra bocsátással összefüggésben elrendelt pártfogó felügyelői vélemény készítése, valamint a feltételes szabadság tartamára a törvény alapján fennálló vagy elrendelt pártfogó felügyelet végrehajtása.

A pártfogó felügyelők bv. intézetekben való fokozott jelenlétével a szabadulásra való felkészítés hatékonyságát várhatóan tovább tudjuk növelni. A szabadult elítéltek életvitelének nyomon követésével, fokozott ellenőrzésével a visszaesési kockázatok erőteljes csökkenése prognosztizálható.

Fontos megjegyezni, hogy sem a reintegráció gondolata és fontossága, sem az ennek eszközéül szolgáló reintegrációs programok nem jelentenek újdonságot a büntetés-végrehajtási szervezet számára. Ami újdonság, hogy ez törvényi szinten deklarált, egységes célként jelenik meg, és széles körben alkalmazhatóvá válik. A programjaink színvonala eddig is elismerést érdemelt. Ezt támasztja alá az a számos díj, amit programjaink elnyertek.

Látni kell, hogy a büntetés-végrehajtási szervezettel szemben támasztott követelményrendszer meglehetősen komplex és ebből adódóan igen nehéz a feladatot jelent. A fokozott elvárásoknak csak professzionális személyi állománnyal lehet megfelelni, ennek érdekében a közeli és távoli jövőben egyaránt megkülönböztetett figyelmet kell szentelni a leendő munkatársak kiválasztására, magas színvonalú kiképzésére és a folyamatos továbbképzésre is.

Amennyiben az állami szervek rendszerében való elhelyezkedés oldaláról vizsgáljuk a büntetés-végrehajtási szervezet jövőjét, az bizonyosan elmondható, hogy a büntető igazságszolgáltatást követő végrehajtás intézményesített formájaként továbbra is meghatározó jelentőségű állami szervként látja el tevékenységét. Nagyon fontos, hogy mindez megjelenjen a büntetés-végrehajtási szervezetről való közgondolkodásban, a szervezet megítélésében és önmegítélésében, önképében is, oly módon, hogy mindenki számára nyilvánvalóvá váljon: e szervezet értékek hordozója, mert az egész társadalom számára szolgál, és egy olyan feladatot lát el, amelynek célja alapvetően az arra alkalmas bűnelkövetők reintegrációja, a jogkövető közösségbe való visszavezetése.

Bánáti János

Az előzetes letartóztatottak reintegrációja¹

A téma szűk értelmezése esetén nagyon rövid lenne az előadásom. Az előzetes letartóztatottak vonatkozásában ugyanis az egyetlen a legjobb, az egyetlen igazán jó gyakorlatot, ha bizonyos jogszabályokat és elveket a büntető igazságszolgáltatás összes résztvevője – és itt elsősorban nem a büntetés-végrehajtás dolgozóira gondolok – komolyan venne, és valóban csak a lehető leghatékonyabb esetekben kerülne sor előzetes letartóztatásra, illetve az a lehető legrövidebb ideig tartana. Ez lenne az egyetlen valódi reintegráció.

Természetesen a kérdéskör komolysága miatt a téma ennél bővebb kifejtést érdemel, elsősorban azért, mert mindent meg kell tennünk annak érdekében, hogy néhány jogszabály módosítására és a gyakorlat megváltoztatására kerülhessen sor.

Az előzetes letartóztatottak reintegrációja problémájához természetesen az út magán az előzetes letartóztatás jogintézményén keresztül vezet, ezért mindenképp el kell fogom nagyítani alá venni.

Az előzetes letartóztatás magyarországi jogi szabályozása és gyakorlata igazi állatorvosi ló példaként magán hordozza a jogintézmény összes betegségét. Ezen sarkos megfogalmazásomat a továbbiakban majd megpróbálom alátámasztani. Az előadásom tehát elsősorban magáról az előzetes letartóztatás jogintézményéről és eljárási problémáiról kíván szólni.

A büntetés-végrehajtás – ahogy mondani szokták mondani – kész anyagból dolgozik. A jogerős elítéltek vonatkozásában nem tartozik a büntetés-végrehajtásra az elítéltek nagy részétől megszokott panasz, hogy az illetőt ártatlanul ítélték el. Van egy jogerős döntés, melyet a büntetés-végrehajtás végrehajt. Ebből következően azt lehet mondani, és alapvetően így igaz, hogy a büntetés-végrehajtásnak nem sok köze van ahhoz sem, hogy az előzetes letartóztatás jogintézménye milyen sok problémával küzd. Az előzetes letartóztatottak speciális helyzete azonban szükségessé teszi, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben végrehajtásra kerülő előzetes letartóztatás jogintézményéről ezen konferencia keretében is szójak.

A büntetőügyek kapcsán lényegében egy egységes állami büntető hatalom érvényesül. Az állam – érthető módon – monopolhelyzetben gyakorolja a büntető igazságszolgáltatást. Az állam egyik szerve, az Országgyűlés felelős az előzetes letartóztatás jogintézményének törvényi megalapozásáért, egy másik állami szerv, a nyomozó hatóság dönt valakinek a gyanúsítottá nyilvánításáról és kezdeményezi a kényszerintézkedést, egy újabb állami szerv, az ügyészség tesz e körben indítványt, majd legvégül a bíróság dönt arról, hogy kit mennyi időre helyeznek előzetes letartóztatásba.

A büntetés-végrehajtásban dolgozóknak, akik felelősek a fentiek szerint meghozott állami döntés végrehajtásáért, látniuk kell, hogy milyen eljárás eredmé-

¹ A XX. Kriminálexpón 2014. november 18-án megtartott „A legjobb gyakorlatok a fogvatartotti reintegráció területén” című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

nyeképpen, hogyan jutnak be a büntetés-végrehajtásba azok az emberek, akik helyzetüknél fogva több problémát okoznak, mint a jogerős elítéltek, ugyanis az előzetes letartóztatottak közül számosan az egyik pillanatról a másikra, sokkszerűen, az addigi életükből kiesve, a családjukat, munkahelyüket hátrahagyva kerülnek hosszú ideig bizonytalan helyzetbe, melyre – szemben a jogerős büntetés töltésére bevonulókkal – előre nem tudtak felkészülni.

Ezekkel a személyekkel kell a büntetés-végrehajtásnak foglalkoznia, és az őrzésük mellett odafigyelnie a reintegrációjukra is.

A részletes elemzés előtt összességében le szeretném szögezni, hogy az előzetes letartóztatás eljárásjogi intézményénél rendkívül széles a szakadék az elmélet és a tényleges gyakorlat között.

A probléma gyökere persze magára törvényre vezethető vissza, ugyanis az általános feltétel lényegében minden bűncselekmény esetén lehetővé teszi ezen kényszerintézkedést és nem könnyíti meg a jogalkalmazó helyzetét az előzetes letartóztatás különös feltételeink törvényi megfogalmazása sem.

A különös feltételeknek a döntő része jövőbeni, kicsit jóslásszerű feltétel, hiszen egyedül a korábbi szökés, elrejtőzés, illetve ezek tényleges megkísérlése olyan múltbeli esemény, amely tárgyiasult.

Az előzetes letartóztatás további esetköreinél a bíróságnak elvileg objektív tények alapján kellene következtetést levonnia egy jövőbeni „veszélyre”:

1. Az irányadó strasbourgi bírósági gyakorlat nyomán elvileg nálunk sem lehetne előzetes letartóztatásba helyezni valakit azért, mert az eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény büntetési tételéből következtetni lehetne arra, hogy a szökésétől kell tartani, hanem alaposan meg kellene vizsgálni a személyi körülményeket is, és az ily módon egyéniesített szempontok alapján lehetne megalapozott döntést hozni.

Ezek az elvárások. Egyértelmű azonban, hogy a legtöbb határozatnál, amely ez okból elrendeli az előzetes letartóztatást, tulajdonképpen ennek nyomát sem látjuk, továbbra is – nagyrészt mechanikusan – bizonyos büntetési tételekkel való fenyegetettségénél az előzetes letartóztatásra sor kerül.

2. A Be. 129. § (1) bekezdés c./ pontja ugyan példálódzó felsorolást ad arról, hogy mik azok a körülmények, amelyekből megalapozottan lehet következtetni arra, hogy a terhelt szabadlábon hagyása veszélyeztetné a bizonyítást, azonban nyilvánvaló, hogy nem véletlen, hogy ebből a felsorolásból (tanuk befolyásolása, tárgyi bizonyítási eszköz megsemmisítése, stb.) kimaradt a gyanúsítottak összehesztelése. A gyanúsítottak védekezésének egyeztetése ugyanis – mindaddig, amíg ez nem valósít meg bűncselekményt, pl. hamis vádat – beletartozik a védekezés szabadságába.

Ez ugyanis a védekezési szabadság része! A terheltnek jogában áll egyáltalán nem tenni vallomást, jogában áll bármikor bármilyen módon ebben a kérdésben változtatni, vallomását megváltoztatni és – bármily furcsa – jogában áll hazudni, természetesen hamisan nem vádolva senkit.

Leszögezhetjük tehát, hogy a szabadlábon lévő terheltek minden korlátozás nélkül tarthatnak egymással kapcsolatot, e kapcsolattartás keretében szóban vagy írásban „összebeszélhetnek”, a védekezést egyeztethetik, pl. megállapodhatnak abban is, hogy egyikük sem tesz vallomást, sőt akár valótlan tartalmú védekezést is egyeztethetnek, ha ez nem valósít meg hamis vádat. Természetesen a terheltek védőit is megilleti ezen a határon belül a védekezés egyeztetése.

Ma már lényegében egységes a gyakorlat abban, hogy terhelti összebeszélés veszélye címen az ügyészség nem indítványoz és a bíróság sem rendel el előzetes letartóztatást.

Amennyiben azonban más okból sor kerül ugyanabban az ügyben több gyanúsított előzetes letartóztatására, védekezési szabadságuk csorbát szenved azáltal, hogy a törvény lehetővé teszi a rendelkezési jog gyakorlójának, hogy a büntetés-végrehajtási intézetet utasítsa a terheltek egymástól való elkülönítésére. (Védői beszélőt, folyosói közlekedést, mindent ahhoz kell igazítani, hogy elkülönítsék az azonos eljárásban lévő gyanúsítottakat.)

E vonatkozásban nem tudok mást tenni, mint hogy itt, ezen a fórumon is megkérdem, hogy hogyan, miért, milyen alapon lehetséges ez, ha a törvényalkotó, a Büntetőeljárás törvény megalkotója elismerte, hogy a gyanúsított szabad védekezésébe belefér a terhelt-társsal való védekezés törvényt nem sértő módon egyeztetése.

Akit a szökés veszélye miatt letartóztatnak, azt milyen alapon nem illeti meg ugyanez a jog? Milyen alapon terheli meg a büntetés-végrehajtást részben a jogalkotó, részben a rendelkezési jog gyakorlója azzal az előírással, hogy ha az ügyben, mondjuk, nyolc letartóztatott van, mindig arra kelljen figyelni, hogy még csak ne is lássák egymást a folyosón. Remélem, hogy akár majd az új eljárási törvényhez kapcsolódóan vagy a Bv. törvény valamikori következő módosításánál ez a kérdés megnyugtatóan megoldódik.

3. A legsajnálatosabbnak azt tartom, hogy számos esetben tetten érhető, hogy a letartóztatási indítvány mögött ténylegesen alapvetően nyomozás taktikai megfontolás áll, mégpedig a nyomozási taktikának az a felfogása, mely fontosnak tartja a beismerő vallomást vagy a másik gyanúsított társra tett terhelő vallomást.

Esetek sokaságával tényszerűen bizonyítható, hogy amikor megszületik az a bizonyos vallomás, napokon belül saját hatáskörben rendeli el a szabadlábra helyezést az az ügyészség, amelyik egy-két héttel előtte még indítványt tett a kényszerintézkedés hosszabbítására.

Ehhez még hozzáteszem, hogy a Bv. törvény a rendelkezési jog keretében olyan jogokat biztosít a vádirat benyújtása előtt az ügyésznek, melyek felhasználásával korlátozhatja a hozzátartozóval való kapcsolattartást vagy áthelyeztetheti a fogvatartottat az ország másik végében lévő büntetés-végrehajtási intézetbe. Ezek az intézkedések akarva-akaratlanul befolyásolhatják a terhelt vallomástételi szándékát, irányát.

4. A szükségtelenül elrendelt letartóztatás egyik oka ezen túl magában az eljárás mikéntjében is rejlik. Arra gondolok, hogy az esetek döntő részében a nyo-

mozási bíró az őrizet lejártá előtt néhány órával tudja csak megkezdeni a kényszerintézkedés tárgyában tartandó ülést, melynek kezdete előtt rövid idővel kapja meg az ügyészség által előterjesztett, adott esetben több száz oldalnyi aktát, melynek minden részletre kiterjedő tanulmányozása, elemzése objektíve lehetetlen. Ebben a helyzetben szinte szükségszerű, hogy az állami büntetőhatalom egyik szerve, a bíróság a másik állami hatalom, az ügyészség indítványára támaszkodjon, bízva abban, hogy ők sokkal közelebb vannak a nyomozáshoz, ezért indítványuk minden bizonnyal megalapozott.

Mi ennek az eredménye? Az, hogy országosan 96–97%-os, egyes megyékben 100%-os az ügyészi előzetes letartóztatási indítványok bírósági befogadása.

Györgyi Kálmán volt legfőbb ügyész úr mondta ugyan nem az előzetes letartóztatásra, hanem az általában a bűnösségre vonatkozóan: „Ha a váderedményesség 90% fölötti, ez csak első hallásra tűnik olyan jónak és nagy sikernek”. Tehát nem nagyon szerette volna, ha azt tűzik ki célul, hogy a váderedményesség elérné a 100%-ot. Ezek után felmerül a kérdés: az előzetes letartóztatás gyakorlata jónak mondható-e? Megfelel-e a jogalkotó valódi elvárásának egy ilyen gyakorlat, azaz hogy a nyomozási bíró az ügyész indítványokat szinte 100%-ig befogadja? És akkor még nem szóltam a hosszabbításokról, ahol a helyzet talán még rosszabb. Hiszen a kényszerintézkedés elrendeléséről való döntésnél működik valamiféle mérlegelés, a védő fel tud szólalni, érvelhet az indítvány elutasítása érdekében, noha túl sok ideje nem volt azon iratok tanulmányozására, melyekre alapozva az ügyész az indítványt előterjesztette.

Ugyanakkor a hosszabbításnak a jelenlegi gyakorlata – amikor az indítvány lényegében azon alapul, hogy az addig rendelkezésre állt idő nem volt elegendő a nyomozás számára, ezért szükséges a kényszerintézkedés meghosszabbítása –, ahol egyrészt nincs személyes meghallgatás, másrészt jelenleg is tart a vita arról, hogy a védőt ilyenkor megilleti-e az iratokhoz való hozzájutás, azt eredményezi, hogy az előzetes letartóztatások jelentős része szükségtelenül elhúzódik.

Ellenérvként szokták felhozni: vannak olyan országok – nagyon szeretnek az angolszász országok jogára hivatkozni –, ahol sokkal nagyobb számban rendelik el a letartóztatást, mint nálunk. Elfelejtik hozzátenni, akik ezzel érvelnek: igen, elrendelik a letartóztatást, majd 3–4 napon belül az előzetes letartóztatottak legnagyobb részét óvadék mellett szabadlábra helyezik, és a gyanúsítottaknak azt a kis hányadát, amely még bent maradt, rövid nyomozási időszak után a bíróság elé állítják. Ezzel szemben mi a magyar gyakorlat? Akit előzetesbe helyeztek, az nem reménykedhet abban, hogy óvadék mellett szabadlábra helyezik, mert Magyarországon az óvadék intézménye egyáltalán nem működik. Az a néhány eset, amelyet a kirakatba helyezünk, semmit nem old meg.

A személyi szabadságot korlátozó intézkedések terén az egyetlen „reménysugarat” a nyomkövető rendszerbeállítás jelenti. Talán ez áttörést hozhat, és a házi őrizet sokkal nagyobb számban válthatja majd ki a büntetés-végrehajtási intézetek számára nagyon sok problémát okozó előzetes letartóztatást.

Az előzőekben – persze több évtizedes védői munka alapján mondható, hogy ebből a szemszögből – próbáltam összefoglalni a magyarországi előzetes letartó-

tatás gyakorlatának hibáit, melyek a szigorodó büntetékiszabási gyakorlat mellett döntő okai annak, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek telítettsége kritikus szintre emelkedett.

Ezt követően a szorosabban vett témáról, az előzetes letartóztatottak reintegrációjáról kívánok szólni.

Mit is jelent a reintegráció az előzetes letartóztatásnál? Arra kellene elsősorban figyelni, hogy az előzetesen letartóztatott kapcsolata a családdal, a munkahelyével lehetőleg ne szakadjon meg, ne menjen végzetesen tönkre. Olyan személyekről van szó, akik egyik napról a másikra kerülnek sokkhelyzetbe. A letartóztatottak között sok az első bűntényes, a korábban rendezett körülmények között élő, akiknél fokozott jelentősége van a családi kapcsolatok fenntartásának.

Emellett az előzetes letartóztatottak vonatkozásában, ha komolyan gondoljuk a reintegrálást, akkor azt is figyelembe kell vennünk, hogy ennek egyik eleme az egészség megóvása. Ezért okkal merül fel a kérdés: miért kellett a csomagfogadást még szigorítani, havi kettő helyett egyre redukálni, miért kell az úgynevezett spájzolás korbálatok közé szorítani. Megoldhatatlan, hogy az, akit egyik napról a másikra kiragadtak a családjá köréből, legalább hetente kapjon csomagot? Miért kell ilyen durva módon korlátozni a csomagbeadást és a letétből való vásárlást, ami még rosszabb lehet január 1-jétől, mint jelenleg?

A reintegrációnak rendkívül fontos része a védővel való kapcsolattartás is. Az új jogintézmény, a telefonon történő kapcsolatnak az a módja, ahogyan az előzetesen letartóztatott beszélhet a védőjével, valóban új helyzetet teremthet. A védő és az előzetes letartóztatott kapcsolattartásának egyik része ugyanis a védekezési jog gyakorlása, az ügyre való felkészülés, a védekezésnek az egyeztetése. E mellett a reintegrációnak egyik fontos szereplője a védő, mivel – szemben a legközelebbi hozzátartozóval, akivel csak nagyon ritkán találkozik a fogvatartott – a védő jelenti az egyetlen folyamatos kapcsolatot a külvilággal. A védő ezért – megfelelő körülmények biztosítása esetén – gyakrabban tartana beszélőt a letartóztatottal, mint azt a szorosán vett védekezés indokolná, ami azonban elősegítené a reintegrációt.

Ebben a körben is nagy segítség lesz az új jogintézmény, amely lehetővé teszi – a házirend keretei között –, hogy a védő kezdeményezze telefonvonalon keresztül a kapcsolatot a letartóztatottal. Ez nagyon sok problémás helyzetet megoldhat, felesleges idegeskedést, várakozást megszüntethet az ügyvédi, védői oldalról és a büntetés-végrehajtás oldaláról is.

Engedjék meg, hogy az előadás végén felolvassak egy idézetet az Európai Tanács 1994-es ajánlásából, amelynek minden szava irányadó ma is, és amelynek minden szempontból továbbra is iránymutatónak kell lennie Magyarországon. Az ajánlás arra hívja fel a figyelmet, hogy „a jogerős ítéletet megelőző személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés annak ellenére, hogy ideiglenes jellegű, visszafordíthatatlan vagy helyrehozhatatlan kárt okozhat különösen olyan személyek számára, akiket a tárgyalást követően ártatlannak találnak, vagy enyhé büntetésben részesítenek”.

Az ajánlás külön is kiemeli a következmények között a hírnév károsodását, ami a letartóztatottal szoros kapcsolatban lévő személyekre is kiterjed, a családi kötelek megszakadását, a munka elvesztését, a pályafutás veszélyeztetését, a fogvatartottak egészségének és lelki egyensúlyának aláadását.

Ha közösen megpróbálunk mindent megtenni annak érdekében, hogy az ajánlásnak megfelelően az előzetes letartóztatottak vonatkozásában minél kevesebb efféle hátrány következzen be, akkor mindenki a saját területén elősegítette a reintegrációt.

Pesti Ferenc

Reintegrációs törekvések a Fiatalkorúak Bv. Intézetében¹

Bevezetés

Az előadás célja elsősorban az volt, hogy bemutassa a reintegrációt elősegítő munka elveit a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében. Mindezek az elvek leginkább szakmai alapok, olyan gyakorlati példákkal is illusztrálva, amelyek a hétköznapi történésein keresztül mutatják be a fiatalkorúakkal való foglalkozás lehetséges irányait.

Tevékenységünk alapját képezi, hogy bármely fogvatartott befogadásakor arra törekszünk, hogy megismerjük előéletüket, hogy megtudjuk, mi vezette őket a bűnelkövetés közelébe, hogy megismerjük a gondolkodásukat a világról. Hogy miért is szükséges ez? A válasz magától értetődő, hiszen ha nem tudjuk, kivel állunk szemben, nem találhatjuk meg a helyes kezelési módszereket és eszközöket. Ezt teszi az orvos is, mikor betegével az első alkalommal találkozik. Nemcsak a pillanatnyi tünetekre figyel, ahogyan a büntetés-végrehajtás sem fókuszálhat kizárólag az elkövetett bűncselekményre és a pillanatnyi viselkedésre, és ahogyan az orvos is a kiváltó okokat keresi, úgy keressük azokat mi is, persze nem szociológiai, hanem reintegrációs szempontokat szem előtt tartva.

A fiatalkorúaknál különösen fontos mindez, hiszen ez az a korosztály, amelyre a társadalomnak a legnagyobb figyelmet kell fordítania az életben, de fontos elfogadnunk, hogy nemcsak a börtönfalakon kívül, de azokon belül is. A kinti társadalomban az indok magától értetődik, mert ez az a korosztály, amely a jövőt alkotja majd valamikor. A falakon belül sincs azonban másképp, hiszen a fiatalkorú fogvatartottak egy súlyosabb bűncselekmény elkövetését követően is jó eséllyel szabadulnak a húszas éveik közepén, és nem mindegy, hogy azt a közösséget, ahová kikerülnek, építik vagy pedig rombolják majd. Természetesen az sem elhanyagolható szempont, hogy ne börtönrutinnal rendelkező nagykorúként találkozzunk velük újra, egy újabb bűncselekmény elkövetését követően, visszaesőként.

Milyen alapokra építkezhetünk?

A fiatalkorú fogvatartottak legnagyobb eséllyel valamilyen támadó vagy elhanyagoló közegből kerülnek a bűnelkövetés, végül a börtön közelébe. Fontos leszögezni, hogy ez nem pénz kérdése. Jómódú család ugyanúgy fittyet hányhat gyermeke nevelésére, mint amelyik komoly anyagi problémákkal küzd meg a mindenna-

¹ A Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben 2014. november 16-án megtartott „Fiatalkorúak az igazságszolgáltatás útvesztőjében” című szakmai fórumon elhangzott előadás szerkesztett változata.

pokat, mégis többnyire a társadalom pereméről kerülnek a fiatalok összeütközésbe a törvénnyel. Szociológusokkal természetesen nem kívánok vitába keveredni, sem szociológiai tanulmányt írni úgy, hogy én magam nem vagyok társadalomkutató, ezért itt csupán azokat a megtapasztalásokat szerepeltetem, amelyeket a munkatársaimmal együtt nap mint nap megtapasztalunk. Az előadásban hallható – a cikkben olvasható – információkat, történeteket a megtapasztalás szülte, nem pedig mélyinterjúk során adott válaszokból kiolvasott statisztikai táblák tetőszólegesen csavarható tartalma. Egyszóval az élet. Az élet a börtönben.

A börtönélet azonban nem a börtönben kezdődik, hanem sokkal korábban. A fiatalok, akiket inkább neveznék gyerekeknek – főként, hogy a Pekingi Szabályoktól az EU ajánlásokig szinte kivétel nélkül minden nemzetközi dokumentum gyermekként említi a szabadságuktól elvont fiatakorúakat –, gyakran igen korán, túl korán megismerkednek a börtön fogalmával, környezetével. Korábban, mint az átlagos gyermekkor megélik. Sejthető a gondolatmenet vége: hogy ha valamelyik szülőt valaha is utolérte az igazságszolgáltatás ereje, akkor a gyermeke igen korán megtanulhatta a belépési és viselkedési szabályokat valamely büntetés-végrehajtási intézetbe érkezvén a látogatások során. Az ember pedig mintakövető lény, és valljuk be, még ha nem is mindennapos eset, de ha valaki a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházban születik, kevesebb eséllyel indul az életben, mint aki ezt a csavart kihagyhatta az életéből. Merthogy létező történetek ezek, és létező személyek azok, akik ily módon megjárták tököli a kórház folyosóit, és sajnos az sem egyedi eset, hogy valaki ezután másfél évtizeddel a fiatakorúak körletének folyosóit is koptatta Tökölön. Ez persze nem kötelező érvényű életút, ahogyan az sem, hogy a jogász szülőknek mindig becsületes a gyermeke, vagy épp egy tisztességesnek mondott élet ne sodródhatna félre egy adott pillanatban, de a mintakövetés minden egyes kivétel ellenére, ha nem is szándékosnak, de mindenképp általánosnak tekinthető.

A gyermeknek tehát az a normális, amiben felnő, és ha a börtön elfogadott jelenség és naponta használatos szó egy családban, vagy egy baráti társaságban, akkor nem csodálkozhatunk azon, hogy az így felnövő gyermek sem tudja elkerülni a sorsát, vagy csak emberfeletti küzdelem árán. Ezzel nem felmenteni szeretném azokat a fiatalokat, akik bünt követnek el, mert a tettük megítélése a bíróság feladata, nem a büntetés-végrehajtásé, ahogyan a szülők vagy a barátok tetteit sem megítélni kívánom, csupán a fiatakorúak által elmondottakból kívántam rövid összefoglalást készíteni a hatékonyabb kezelés érdekében, és bemutatni azt, hogy a személyiségünket, jellemünket, tetteinket milyen erők, milyen módon képesek formálni, befolyásolni.

Saját elmondásaik alapján többnyire tehát nehéz gyermekkor után, nehéz körülményekből kerültek börtönbe ők, de azt is érdemes megvizsgálunk, hogy milyen jellemzőkkel, milyen készségekkel, milyen jellemző életkori sajátosságokkal, amelyek a fiatal kamasz korosztályt általában jellemzik a börtönön belül. Ezek jellemzően az alacsony iskolai végzettség, a megküzdési stratégiák és a konfliktuskezelési módszerek szűk spektrumai, az önismeret alacsony szintje, a szexuális felvilágosultság alacsony mértéke és az alkalmazkodási készség hiánya.

Mindezek jelentik tehát jellemzően azt az állapotot, amivel egy fiatalkorú fogvatartott megkezdí napjait egy adott büntetés-végrehajtási intézetben. Ezek azok a körülmények, készségek, képességek, amelyek a legtöbb alkalommal megalapozzák a reintegrációt elősegítő tevékenység kiindulópontját.

Megoldáskeresés

A cél és a kiindulópont tehát világossá vált, azonban maga a feladat, ahogyan a beépült mintákat megváltoztathatjuk, illetve a meglévő készségeket, képességeket fejleszthetjük, még bemutatásra vár. Mindennek a legjobb módja az oktatás, kifejezetten akkor, ha erről a korosztályról beszélünk.

Az oktatás kapcsán nézzük meg elsőként az iskolai oktatást. Az iskola, hasonlóan ahhoz, ahogyan a börtönön kívül teszi, nemcsak tárgyi ismeretet és lexikális tudást ad át, de a tanítókon keresztül értéket is közvetít, nevel, felébreszti a tudásvágyat, megtanítja küzdeni és harcolni a tanulót, aki így az iskolában – jó esetben – nemcsak a kétszerkettőt sajátítja el, de a kitartás képességét is.

Van azonban a tanulásnak olyan formája is, amely nem a tárgyi tudás fejlesztésére, hanem a beépült minták formálására szolgál. Az intézeti szakmai munka során ezek a tapasztalati úton keresztül megvalósuló tanulási módok segítik elérni a legmélyebb változásokat a fiatalkorúakban. Olyan képességek és készségek elsajátítását teszi lehetővé a tapasztalati úton történő tanulás, amelyek hosszú távon képesek megváltoztatni a korábban beépült mintákat, így téve lehetővé, hogy az új mintát a szabadulást követően is magával vigye a fiatalkorú, melynél nagyobb eredmény nehezen képzelhető el ebben a szakmában. A következő néhány példán keresztül ez láthatóvá is válik.

Csoportos kimaradás

A csoportos kimaradás nem ismeretlen lehetőség a bv. intézetek előtt arra, hogy a fogvatartottak adott csoportja részére szervezett intézménylátogatást szervezzenek meg. Az előkészítés maga az intézmény kiválasztásával és felkeresésével kezdődik. Tökölről a teljesség igénye nélkül, valóban csak példálózó jelleggel felsorolva az alábbi helyeken tehetek látogatást a fogvatartottak: Hadtörténeti Múzeum, Országos Széchényi Könyvtár, Szentendrei Skanzen, Esztergomi Bazilika, Fővárosi Nagycirkusz, Fővárosi Állat- és Növénykert, Terror Háza, de több színház és múzeum is megtalálható a listában.

A helyszín kijelölése mellett a fogvatartottak kiválasztása a legfontosabb feladat, hiszen a csoportos kimaradás elsősorban jutalmazási forma, azonban ahogyan a többi jutalmazási mód, ez is a reintegrációt kötelel elősegíteni, legalábbis csak így nyer értelmet.

A csoportos kimaradásnak célja persze az is, hogy a látogatás élményt nyújtson, a lényege azonban sokkal több annál. Minden ilyen látogatás során a felügyelet tagjai és a fogvatartottak is civil öltözetet viselnek, és civil autóbusszal

utaznak a kijelölt helyszínre. Azok, akik látják megérkezni a fogvatartottakat a felügyelettel, csupán 10–12 civil embert látnak, akikről joggal feltételezhetik, hogy egyszerű turisták, és ezt a jó értelemben vett közönyt a fogvatartottak megérik. Azt, hogy ebben a helyzetben nem néznek rájuk szúrós szemmel, nem tekintenek rájuk bűnözőként, sem kirekesztettként. A fogvatartottak ezzel a kellemes közönnyel együtt azt is átérzik, hogy – bár szabadságvesztésüket töltő elítéltek – most mégis bizalmat szavaztak nekik és hisznek bennük. Amit kapnak: bizalom és hit abban, hogy együtt fognak működni végig a látogatás során, bilincs, gumibot, rácsok és falak jelenléte nélkül is. És ezzel a bizalommal mindeddig egyikük sem élt vissza. Hogy miért? Talán azért, mert ezek a fiatalok korábban még soha sem kaptak bizalmat. Ez olyan tudás és olyan minta, amit a szabadulás pillanata után is megőriz a fogvatartott, és emellett megmutatja a többiek számára, hogy az együttműködéssel milyen eredményeket lehet elérni. Mindez tehát a többi fogvatartottban jó eséllyel ébreszti fel a gondolatot arra vonatkozóan, hogy „ha együttműködöm, akkor akár kimaradásra is eljuthatok”. És mindez valóra is válhat.

Jobb agyféltekés rajzolás

A Fiatalokorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében 2013-ban valósult meg első alkalommal jobb agyféltekés rajzolás program a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács támogatásával, az ő finanszírozásukban. A programnak ekkor alapeleme volt, hogy ne csak a fogvatartottak részére biztosítsunk programot egy határozott időtartamra, hanem a fenntarthatóság jegyében a nevelőkollégák is elsajátítsák a tudást annak érdekében, hogy később ők maguk is képesek legyenek oktatni azt a fogvatartotti állomány részére.

Maga a program első alkalommal összesen 30 fő fogvatartott részére jelentett 11 munkanapnyi elfoglaltságot. Ennek keretén belül a többség elsajátította a fekete-fehér rajzolás készségét, valamint a színes akril és a színes pasztell technikákat. Természetesen egyértelmű előnye a programnak, hogy a résztvevők – a mellékelt képek tanulsága szerint – valóban képessé válnak gyönyörű művészeti alkotások létrehozására, de ennél sokkal többet tanított meg számukra a program. Képzelnék el, hogy mennyire nehéz lehet három egymást követő napon beülni az iskolapadba napi nyolc órára és kizárólag ugyanarra a dologra fókuszálni. Mint ha napi nyolc órában, három napon át csupán egyetlen tantárgyból lenne óránk. Saját tapasztalatból is állíthatom, hogy ezt diákként sem egyszerű végigcsinálni a civil életben, bármely középiskolában, sejtethető épp ezért, hogy mennyire erőt próbáló lehet mindezt egy, a civil életnél ingerszegényebb környezetből – a zárkából – kilépve teljesíteni. A fogvatartottak esetében is ez volt a legnagyobb kihívás. A szigorú oktatók és a felügyelet jelenléte mellett is többen megpróbálták feladni a napi megterhelést. Volt, aki napközben akart kiszállni, és volt, aki a második napon már nem akart az ebédet követően levonulni a foglalkozásra. Ami igazán meglepő volt, az a tény, hogy a fogvatartottak egymást győzködték arról, hogy senki se adja fel, hogy mindenki tartson ki, mert ennek meg lesz az eredménye. És meg is lett. A harmadik nap végére minden résztvevő elégedett lehetett a sa-

ját teljesítményével, és valós sikerélményt élhettek át kizárólag a saját művészeti teljesítményüknek, szorgalmuknak, kitartásuknak köszönhetően. Olyan sikerélményt, amit talán soha sem éltek át korábban. Ezzel együtt megtanulták, hogy a kitartás és a kemény munka gyümölcse a megelégedettség és a siker lehet.

Forrás: Fiatalok Bv. Intézete képtárára

Az sem elhanyagolható eredmény, hogy fogvatartottak csapatként gondolkodtak és csapatként működtek együtt. Ennek során egymásért küzdöttek, és egymásban próbálták tartani a lelket, hogy a siker ne csak egyéni, de közös is lehessen.

Mindezen értékek olyan minták beépülését szolgálják, amelyeket a fogvatartottak – a csoportos kimaradással kapcsolatban is említett módon – tovább viszik magukkal a szabadulás utáni időszakra is.

Latin érettségi

Másfél évvel ezelőtt egy fiatalok Bv. fogvatartott latin érettségire készült fel a börtönben. Az érettségire egy budapesti, belvárosi középiskolában került sor, természetesen ugyanabban az időpontban és ugyanolyan körülmények között, mint mindenki esetében, aki azon a napon latinból érettségizett az országban. A különbség mindössze abban rejlett, hogy az érintett fogvatartottat egy felügyelő kollégánk is bekísérte a tanterembe. A fiatalok Bv. latin érettségi eredménye dicséretes ötös lett.

A hibátlan dolgozat már önmagában is különleges eredmény, de valódi értékét az teremti meg, hogy az érettségiző fogvatartott egy tízfős zárkában tudott felkészülni erre a kiváló teljesítményre. A felkészülés során a zárkátársak nem csupán felkészülni hagyták az érettségiző fogvatartottat, de segítettek is a felkészülésénél. Kikérdezték a szótárfüzetből, vagy épp visszaellenőrizték a tankönyvi kérdésre adott válaszait.

A fogvatartottak ebben a helyzetben képesek voltak csupán egyikük sikeréért küzdeni, és félretenni az önös érdekeiket. A csoport céljait képesek voltak tehát saját céljaik elé helyezni. Mindez azt eredményezte, hogy a sikeres vizsgát követően természetesen nemcsak az érettségiző fiatalok, de a zárkatársai is dicséretben részesültek.

A korábbiakhoz hasonlóan a csoportmunka és a csoportcélok saját céljaink elé helyezése is olyan készség, képesség, tudás, amelyet a fogvatartottak a szabadulás utáni időszakra is magukkal vihetnek, amit nem a börtön erőltetett rájuk, hanem ők maguk alakították ki, élték át és valósították meg.

A börtön mint támogató környezet

A fenti történetekből nyilvánvalóvá válhatnak azok az elvek, melyek segítségével a fogvatartottak reintegrációját elő kívánjuk segíteni, azonban mindehhez elengedhetetlen a támogató környezet is a börtönben.

A támogató környezetnek azonban része a fegyelem, a megfelelően alkalmazott szigor és a következetesség is. Ahogyan a szülők sem csak pozitív üzenetekkel segítik gyermekeik fejlődését, a büntetés-végrehajtás sem építhet kizárólag a pozitív irányú cselekvésekre, hiszen a szabályok és a társadalmi határok betartása, illetve azok elsajátítása is részét képezi a reintegrációt támogató tevékenységnek. Olyan egyszerűnek tűnő dolgok, mint a szigorú napirend, a munkavégzésre vonatkozó vagy az iskolai szabályok betartása, vagy épp az egymás közötti verbális érintkezés szabályainak betartása és betartatása, mind támogatják a reintegrációs tisztek munkáját, hiszen a szabad életben is vannak szabályok, amelyeket be kell tartanunk. Ezeket a szabályokat a fogvatartottaknak – jobb híján – a börtönön belül kell elsajátítaniuk, illetve kell velük elsajátíttatnunk, ami pedig a velük foglalkozó felügyelők és reintegrációs tisztek sokszor embert próbáló feladata.

A támogató környezet tehát ésszerű keretek és határok között, megfelelő következetességgel és progresszivitással, az elhelyezési feltételek és a kezelési módok egyéniesítésével teremthető meg. A büntetés-végrehajtás tevékenységét szabályozó, 2013. évi CCXL. törvény immáron ennek szabályozott kereteit teremti meg és hangolja össze a bv. intézetekben.

Záró gondolatok

Túl azon, hogy a reintegráció támogatása törvényi kötelezettsége a börtönökben dolgozóknak és a szervezetnek, közös társadalmi érdek az, hogy a fogvatartottak képesek legyenek megállni a helyüket a társadalomban a szabadulást követően. Ez a tény időnként távoli elvként jelenik meg az emberek gondolataiban, de testet ölthet mindez az egyszerű hétköznapiakban is, ha a szomszéd utcába vagy épp a szomszéd lakásba költözik egy korábbi fogvatartott, és azt gondolom, az igazi kérdés ekkor merül fel, mégpedig abban, hogy vajon a szabadult képessé válik-e építeni a közösséget, ahová került, vagy majd rombolja azt? Vajon készít-e csodálatos festményt azzal a technikával, amit a börtönben sajátított el, és kiszögezi azt

a lépcsőház falára, vagy összerugdossa ugyanazt a falat? Vajon értékelni fogja-e a társasház – mint közösség – és a körülötte élők céljait, vagy csupán a sajátjait fogja figyelembe venni? Ha a feltett kérdések első felére a válasz „igen”, akkor persze az is kérdés, hogy akik észlelik az ő fáradozásait, vajon segítenek-e számára abban, hogy azokat sikerként élje meg, vagy – csak azért mert korábban fogvatartott volt – elfordulnak majd tőle.

Mindezek már szociológiai kérdések, de valójában a hétköznapi legfontosabb kérdéseivé válnak annak, akit közvetlenül érintenek, vagy akivel mindez megtörténik. Ezek után nem lehet kérdés, hogy mennyi munkát és energiát ér meg a sikeres reintegráció, különösen akkor, ha a fiatalok korosztályáról beszélünk. Visszatérve a mi feladatainkra: a büntetés-végrehajtási szervezetben dolgozók munkája nyilvánvalóan rendkívül nehéz, többnyire csak ritkán kecsegtet látványos sikerekkel, vannak azonban apró csodák, amikért érdemes dolgoznunk, és amik számunkra is láthatóvá válnak. Ezek a példák – az apró csodák – pedig jól mutatják, hogy a tetteinknek hatálya ugyan csak a szabadulás pillanatáig van, hatása azonban jóval túlnyúlhat azon. Fontos azonban leszögezni, hogy nemcsak a büntetés-végrehajtási dolgozók felelőssége a reintegráció, hanem mindez közös társadalmi feladat, közös társadalmi érdek, és kell hozzá még valaki – maga a fogvatartott –, akin mindenki másnál több múlik. Van tehát miért küzdenünk.

Pallo József

Egyre jobban éget a seb...

A túlsúfoltság csökkentésének lehetséges útjai¹

1. Régi probléma, modern hatások

A két világháború közötti magyar börtönügy egyik legkiválóbb alakja, Finkey Ferenc 1932-ben adta közre a „Büntetési rendszerünk égető sebei” című nagyszerű tanulmányát. Ebben az írásában ugyan a korabeli büntetőjogi berendezkedés fogvatartósságait ostromozza, de mintegy mellékesen utalást tesz a börtönbeli férőhelyek és a bebörtönzöttek száma között feszülő ellentétre. Természetesen nem azonosítja „túltelítettség” vagy „túlsúfoltság” néven ezt a helyzetet, hiszen az akkor uralkodó büntetőjogi szemléletmód alapvetően a megtorlást helyezte középpontba, ezért a szűkös elhelyezés gyakorlatilag erre is rimelhetett, azaz közvetlenül fogalmazta meg az elítélt szempontjából azt az alapvető büntetőfilozófiai üzenetet, miszerint: *„börtönben lenni márpedig nem jó!”*

Azt gondolom, ha Finkey ma élne, akkor ismét tollat ragadhatna és megírhatná a „Büntetés-végrehajtási rendszerünk égető sebei” című munkáját is. Mindannyian tudjuk, akik most ebben a teremben foglalnak helyet, hogy a mai magyar valóság bőven szolgáltat ehhez ténybeli és jogi alapanyagot. Magyarországon ma a börtönök túlsúfoltak. Ez a kijelentés évek óta szinte már közhelynek számít, azonban ha a szavak pusztá értelmén túl megpróbálunk leereszkedni a mélyebb szakmai bugyrokba – utalva Dante Isteni színjátékának poklára –, akkor jól láthatjuk azokat a káros hatásokat, amelyeket a túltelítettség miatt a fogvatartottak és a bv. szervezet egyaránt elszenved.

Az elítéltek nyilvánvalóan elsősorban a személyes komfortjukon keresztül érzékelik a túlsúfoltságot. Ez még akkor is így van, ha mindenki más és más életviszonyok közül került a börtönbe. Mindegy, hogy kacsalábon forgó palotából vagy éppen faluvégi viskóból jött, ugyanis a bebörtönzéssel együtt járó mentális és pszichés stressz minden kellemetlenséget, eltérő élethelyzetet extrém módon felerősít. Ez a helyzet pedig egyértelműen kimutatható módon növeli a feszültséget a személyzet és a fogvatartottak között. És erre van a legkevésbé szükség a mindennapokban.

E nemkívánatos jelenség a bv. szervezet vonatkozásában további, legalább három irányban jelentkező diszkomfortot eredményez. Úgyis fogalmazhatnánk, hogy tevékenységünkre a túlsúfoltság három irányból mér pörölycsapást.

¹ A XX. Kriminálexpón 2014. november 18-án megtartott, „A legjobb gyakorlatok a fogvatartotti reintegráció területén” című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

- Az első és egyben legfontosabb az, hogy a túlsúfoltság dehumanizálja és egyben elszemélyteleníti a fogvatartottakat éppúgy, mint a személyi állomány tagját. Azért különösen szomorú mindez, mert a kettejük között fennálló kapcsolat minősége és hatékonysága alapozza meg a szakmai tevékenységünk sikerét, melynek forgáspontjában a reintegráció áll, tehát a túlsúfoltság végső soron elnehezíti a szakmai környezetet és a szakmai munkát egyaránt.
- A második pörölycsapás az a társadalmi igaztalanság, amely a túlsúfoltságot – teljesen leegyszerűsítve a problémát – a bv. szervezet hibájának, valamiféle felróható szakmaiatlanságának tudja be. Ez sajnos rímél arra a régi és előítéletes gondolkodásmódra, amely a büntetés-végrehajtás tevékenységének megítélésére vonatkozik. Ezt szómágiával vagy bármiféle proaktív kommunikációval kezelni lehetetlen, a megoldás mindenféleképpen a társadalmi gondolkodásmód megváltoztatásában van, melynek egyik eredménye az lehet, hogy az emberek a magas szintű és a más által el nem végezhető szolgáltatást, szolgálatot lássák a mi tevékenységünkben és ne a nem mindig dicső történelmi múlt sztereotípiáit vetítsék a ma büntetés-végrehajtására. Megjegyzem, ennek a paradigma-váltásnak igen hatékony eszköze lesz a 2015. január 1-jével hatályba lépő új büntetés-végrehajtási törvény, amely a szabályozás szellemiségével, szemléletmódjával pragmatikus elvek mentén alakítja át az eddig hatályban volt joganyagot.
- És végül a harmadik pörölycsapás a nemzetközi elvárásrendszer és a magyar börtönvalóság között feszülő ténytudásból fakad, amely jellemzően a túlsúfoltságban ölt testet. Ebben a szegmensben közvetlen hatások érik a magyar büntetés-végrehajtást, elsősorban az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) és a CPT részéről.

2. A nemzetközi normák determinációi

A börtönök túlsúfoltsága természetesen nem kizárólagosan magyar probléma, nem hungarikum, hanem permanens feszültségforrás az európai államok, de legalábbis a volt szocialista államok tekintetében. Szemléletesen támasztja ezt alá az a tény, hogy a túlsúfoltság miatti elmarasztalások az EJEB részéről kizárólag szinte csak ezeket az országokat sújtották.

A probléma európai eszkalálódásával szembenézve született meg az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának egyik, a túlsúfoltság kezelésével kapcsolatos ajánlása² 1999-ben. Ezen ajánlás szerint minden tagállamnak egy racionális és koherens büntetőpolitikát kell kialakítania, amely a bűnmegelőzésére, az elkövető reintegrációjára és az egyéniesített büntetéskiszabásra koncentrál. Ugyancsak

² R (99) 22. számú ajánlás a börtönök túlsúfoltságáról és a börtönnépesség növekedéséről

ezen ajánlás fogalmaz meg néhány sarkalatos alapelvet a túlzásfolttság csökkentése érdekében. Ezek a következők:

- a személyi szabadságtól való megfosztás csak végső esetben lehetséges (ultima ratio);
- börtönök építésére csak kivételes esetben kerüljön sor, ugyanis nem ez a megoldás a túlzásfolttság csökkentésére;
- dekriminalizálni szükséges bizonyos bűncselekmény-típusokat;
- részletesen elemezni és értékelni kell a túlzásfolttséghez vezető okokat (milyen típusú bűncselekmények vezetnek a hosszú távú szabadságvesztéshez, melyek a bűnözés prioritásai, illetve milyen társadalmi attitűdök érvényesülnek);
- a túlzásfolttság negatív hatásait csökkentendő a lehető legnagyobb mértékben biztosítani kell a családdal való kapcsolattartást.

Az *Európai börtön szabályok* rendelkezései szerint az elhelyezéssel kapcsolatos minimum követelményeket be kell építeni a nemzeti szabályozásba és a belső jognak kell biztosítania a megfelelő jogvédelmi mechanizmusokat. A dokumentum fontos elvi éllel rögzíteni azt is, hogy sem az *Európai börtön szabályok*, sem más nemzetközi egyezmény nem rögzíti a minimális elhelyezési négyzetméter értéket, ugyanakkor utal arra, hogy a minimális értékeket a hazai szabályozásban rögzíteni kell.

A nemzetközi szabályozásban mégis van egy általánosan elfogadott érték, amely a CPT 2. számú általános jelentésében jelenik meg. A szervezet rögzíti, hogy egyszemélyes elhelyezés esetén 6 m², míg közös elhelyezés során 4 m² az elfogadható élettér. Az EJEK esetjogában – a konkrét, túlzásfolttséghez köthető ügyekben – pedig következetesen hivatkozik erre a CPT-jelentésre, amely így a bíróság jogalkalmazó tevékenységének jogforrásává erősödött. A kör bezárult. Magyarországot eddig négy esetben marasztalták el a börtönök túlzásfolttság miatt, amely az Emberi Jogok Európai Egyezményébe ütközik, és gyakorlatilag kimeríti a megalázó bánásmód tilalmát. Megjegyzendő, hogy az elmúlt években egy új motívum is csatlakozik ezekhez a beadványokhoz, nevezetesen a hatékony jogorvoslat hiánya, melyet az új törvény reményeink szerint Strasbourg számára is elfogadhatóan kezel. Amikor munkatársaimmal együtt Magyarország védekezéséhez készítettünk szakmai háttéranyagot, egy országos szintű felmérést kellett elvégeznünk, és ennek eredményeként szembesültünk azzal, hogy voltak olyan elítéltek, akik fogvatartásuk egyes időszakában 0,38 m²-en tartózkodtak. Igaz ugyan, hogy ez átlagos érték, de akkor is elszomorító.

A komplexitás kedvéért meg kell említeni a Nemzetközi Vöröskereszt álláspontját is. Nagyon érdekes, amikor kijelenti, hogy az életminőségét nem lehet pusztán a férőhely nagyságával kifejezni, mert ez egy adott helyzetnek csupán egy, bár nyilván nagyon fontos szegmense. Ebbe beletartozik a specifikus egyéni szükségleteknek a köre, a tárgyi adottságok kérdése, a szálláshelyen töltött idő, a zárkán kívül töltött idő stb. Ebből a nézőpontból vizsgálva a kérdést a férőhely problematikája talán kicsit más megvilágítást is nyerhet.

Magyarországnak és valamennyi érintett államnak egy új európai jogi eszközzel is szembe kell néznie, amely az EJEB által alkalmazott *vezető ítéletben (pilot judgement)* ölt testet. Ez a procedúra viszonylag új keletű, melynek közvetlen előzménye az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez csatolt 14. kiegészítő jegyzőkönyve. Ebben a dokumentumban az EJEB azt indítványozta, hogy kerüljön kialakításra egy olyan jogi mechanizmus, amely lehetővé teszi, hogy a tömegesen benyújtott, azonos típusú ügyek esetében lehetőség nyíljon egyes esetek (*pilot ügyek*) kiemelésére és eldöntésére, miközben a többi folyamatban lévő, ismétlődő (*repetitive*) ügyek esetében érdemi lépésre ne kerüljön sor. Ugyanakkor a pilot ügyekben való döntést követően az érintett tagállam köteles olyan belső jogorvoslati lehetőséget teremteni, amely a tömegesen benyújtott és még el nem bírált ügyeket az EJEB ítéletének megfelelően zárja le. A 14. kiegészítő jegyzőkönyvben felvázolt javaslat nem valósult meg, azonban az ott kidolgozott hatásmechanizmus eredményeként jött létre a *pilot judgement* eljárás. Erre a sajátos eljárási formára első ízben 2004-ben az ún. Broniowsky-ügyben került sor, amely a második világháború után kitelepített lakosság földigényéhez kapcsolódott. A döntés következményeként Lengyelország megtette a szükséges törvénymódosításokat. Jelenleg húsz fölött van azoknak az ügyeknek a száma, amelyekben vélhetően az EJEB vezető ítéletet fog kibocsátani. (Ezek között találjuk a szolgálati nyugdíjjal kapcsolatos magyar beadványt is.)

Számunkra azonban nagyobb jelentőséggel bírnak azok az ügyek, amelyek a túlszűfolttság kérdéséhez kapcsolódóan kerültek az EJEB elé. A bíróság a jogi procedúra során első lépésként azt tisztázza az adott tagállammal szemben, hogy a tömeges beadványok rendszerbeli fogyatékoságra vezethetők-e vissza. Magyarország esetében sem történt ez másképpen, és hazánk elismerte ezt a problémát. A következő lépés, hogy az EJEB egy átmeneti időszakot (moratóriumot) biztosít az adott tagállam számára, mely időszakban felfüggesztik a beadványok elbírálását, ugyanakkor feltételként szabják, hogy kerüljön kialakításra egy olyan jogorvoslati mechanizmus, amely megfelelő kártérítést biztosít a túlszűfolttság miatt sérelmet elszenvedett fogvatartottak számára.

A korábbi, hasonló jellegű vezető ítéletek tapasztalatai alapján (Olaszország, Ukrajna) Magyarország maximum két év türelmi időre számíthat, amely nyilvánvalóan csak a hivatkozott jogorvoslati forma kialakítását teszi lehetővé, de a megfelelő számú férőhely kialakítására nem elégséges. Ennek kapcsán egy igen kényes kérdés is körvonalazódik, nevezetesen annak megfelelő kommunikálása a társadalom felé, hogy a fogvatartottak („*a bűnözők*”) számára még kártérítés is jár.

3. Hazai panoráma – tények, realitások

Megállapítható, hogy a fogvatartotti létszám a társadalmi, gazdasági és politikai válság idején megemelkedik. Jó példa erre a késő kádári rendszer börtönnépességének alakulása. 1986-tól, tehát amikor már nyilvánvaló repedések jelentkeztek a pártállami struktúrán, 25 000 fő volt a magyar börtönökben, és mindehhez a börtönpopulációhoz a jelenleginél 30%-kal kevesebb férőhely állt rendelkezésre.

Nem volt ritka ebben az időszakban a három- vagy akár a négyszintes ágyon való elhelyezés sem. Ezt a fogvatartotti létszámot csak mesterséges módon tudták le- szorítani, amelynek eszközeül egy általános amnesziát választottak 1990-ben. Ez 12 000 fogvatartottat érintett, természetesen egy alapos szakmai szűrő alapján, melynek eredményeként például a terhes nők, a politikai okok miatt bebörtönzöttek, a gondatlan elkövetők és a gyógyíthatatlan betegek szabadítása történt meg. Nyilvánvalóan ez nem volt egy „remekjogászi” megoldás, azonban az adott társadalmi és politikai helyzetben – a büntetés-végrehajtás számára vonatkoztatott hasznosságán túl – aktuálpolitikai üzenete is volt. A társadalom persze az ellene való támadásként élte meg az amnesziát, mint általában minden hasonló intézkedést. Az akkor gyakran hangoztatott „Na, tessék, megint a becsületes emberekre szabadítják a bűnözőket!” álláspont mintegy párja annak a sajnos még általánosnak tekinthető vélekedésnek és szemléletmódnak, amelyekre a *vezető ítélet* kapcsán az előzőekben már utaltam.

Ugyanakkor – a fentiekől függetlenül – kívánni valót hogy maga után az amneszia alkalmazása jogfilozófiai szempontból, mert a büntetés céljának megvalósításáról mond le az állam, azzal, hogy a büntetési idő letelte előtt lemond büntető igényéről. Ezt egyébként Vókó professzor úr egy korábbi, nagy ívű tanulmányában úgy fogalmazta meg, hogy „a közvélemény és a megbocsátás nem rimel egymásra”.³

Látható, hogy 2008 óta újra tendenciózusan emelkedik a fogvatartotti létszám. Ehhez hozzájárul az is, hogy a magyar bíróságok még mindig szabadságvesztés-centrikus büntetés-kiszabási gyakorlatot követnek, valamint gyakrabban alkalmaznak fegyház és börtön végrehajtási fokozatot, mint fogház fokozatot. Ennek következménye, hogy a nagy letöltő házaink zsúfoltsága kedvezőtlen értékeket mutat, melyhez hozzájárul az előzetes házak szinte már hagyományosnak mondható túltelítettsége. Itt kell utalni arra, hogy ma a magyar büntetés-végrehajtás infrastruktúrájának gerincét azok a – volt törvényszéki paloták mellett épült – megyei házak képezik, amelyek a Csemegi-kódex hatálybalépését követően jöttek létre és a Wagner Gyula nevével fémjelzett időszak létesítményei. Ezeket a börtönöket alapvetően az előzetes letartóztatás végrehajtására tervezték egyszemélyes zárkákkal. Ma ezekben a bv. intézetekben, az egyes zárkákban több fogvatartott elhelyezése történik.

A túlzásfokosság kedvezőtlen hatásra hívja fel a figyelmet egy, az Országos Parancsnokság által készített tanulmány, amely szerint a 150% feletti telítettség a szakmai munkát negatívan befolyásolja, a 200% feletti pedig elnehezíti, sőt veszélyezteti tevékenységünket. Az aktuális adatok szerint ma három ilyen intézet is van Magyarországon. Csupán érdekességként jegyzem meg, hogy Finnországban, ha egy börtön telítettsége eléri a 70%-ot, már a vészharangot kongatják. Nyilván, hogy a két ország teljesen eltérő úton ment végig a saját büntetés-végrehajtása tekintetében, azonban a két helyzetet a két végletet jól prezentálja. A feltétlen befogadási kötelezettségünk ellenére a magyar büntetés-végrehajtás működik,

³ Vókó György: A büntetési teóriák racionalitásai. Büntetőjogi Szemle, 2012. 1. szám, 46. o.

és - véleményem szerint - nem is feltétlenül a 100%-ot kismértékben meghaladó túlterheltség jelenti a legnagyobb veszélyt vagy végrehajtási diszkomfortot, hanem az erősen ingadozó fogvatartotti létszám. Olyan ez, mint ahogyan az orvosok mondják a magas vérnyomásban szenvedő betegeknek: nem az a baj, ha kicsit magasabb az érték, hanem az, ha a vérnyomás erősen ingadozik. A rendelkezésemre álló statisztikákat áttekintve megállapítottam, hogy van olyan intézetünk, ahol egy éven belül több száz fős létszámingadozás volt.

Napi szintű történet, amelyet nem lehet szó nélkül hagyni a túlszűfolttság kérdéskörében, a 32/2014. (XI. 3.) AB határozat, amely a fogvatartottak elhelyezésére szolgáló szabályozás kapcsán a minimális élettér nagyságára vonatkozó, „lehetőleg” és „lehetőség szerint” megfogalmazásokat alkotmányellenesnek minősítette és a rendelkezéseket 2015. március 15-től számúzi a magyar jogrendből. Ez a jogi mozzanat ugyancsak arra hívja fel a figyelmet, hogy a túlszűfolttság ellen hatékony eszközökkel szükséges fellépni. Ugyanakkor tényszerűen meg kell állapítani, hogy az Alkotmánybíróság a fenti határozat meghozatalakor jelentős megosztottságot mutatott, mert azt hét alkotmánybíró különvéleménnyel látta el, amelyek közül több megkérdőjelezte a határozat jogi és ténybeli megalapozottságát.

4. Lehetséges irányok a változtatásra

Előjáróban elvi élel kell kijelenteni, hogy a túlszűfolttság komplex problémájának megoldása kívül esik a büntetés-végrehajtási szervezet kompetenciáján. A végleges és megnyugtató megoldás egyértelműen magas szintű állami döntések meghozatalát igényli. A probléma komplex, így a megoldás is komplex kell, hogy legyen, melynek lehetséges irányait az alábbiak szerint vázolom fel.

Ezek közül az első javaslat markáns és karakteres jogpolitikai döntéseket foglal magába:

– *Dekriminalizáció és depönalizáció*

A bv. szervezet kompetenciáját meghaladja a jogpolitikai döntésekre való közvetlen ráhatás lehetősége, azonban szükségesnek látjuk az arra vonatkozó utalást, hogy a zsűfolttság csökkentése érdekében a nemzetközileg ismert és elismert jogtechnikai megoldásokat is célszerű megvizsgálni.

Az egyik megoldás lehet a „dekriminalizáció”, amely egyes esetek kivonását jelenti a büntetőjog alkalmazási köréből, például a szabálysértési vagy vétségi értékhatárok megfelelő változtatásával a vagyon elleni bűncselekményeknél. Lényegében tehát a büntetőtörvények által korábban büntetendőnek minősített cselekmények nem büntetőjogilag kezelendő átminősítéséről van szó.

Lehetségként merül fel a „depönalizáció” is, mely egy meghatározott magatartás miatt alkalmazandó szankciók számának csökkentésére irányul. A cselekmény tehát továbbra is jogsértőnek minősül ugyan, de a jogalkotó úgy rendelkezik, hogy nem büntetőjogi vagy enyhébb szankciók kiszabására van szükség. Ennek a megoldásnak az egyik gyakran alkalmazott válfaja a diverzió, melynek lényege, hogy nem klasszikus

büntetőjogi intézkedésekkel, hanem különböző nevelési eszközökkel befolyásolják az elkövető magatartását. Ennek két nagyon fontos eredménye lehet, egyrészt az elkövető megbánja a tettét és csökken a visszaesés esélye, másrészt e megoldás a hagyományos igazságszolgáltatási mechanizmust tehermentesítését is szolgálja.

- Kutatni kell az alternatív büntetések alkalmazásának további lehetőségeit, bár e körben kijelenthetjük, hogy ezek száma véges. Erről a témáról az elmúlt években már nagyon sokan beszéltek, éppen ezért nem kívánok részletesen kitérni erre a kérdésre, azonban a lehetőségek kutatása kiemelt feladat számunkra.
- Elvi szinten felmerülhet az amnesztia és az egyéni kegyelem alkalmazása, azonban ezek nem válhatnak semmilyen körülmények között általános megoldássá.

A második lehetséges út a börtönépítés, illetve a férőhelyek bővítése, amely már a szakmapolitikáról való gondolkodás körébe tartozik. Nyilvánvaló, hogy középtávon ez megoldást nyújthat. A napjainkban is zajló férőhely-bővítési program a jelenleg 142%-on álló telítettséget a tervekben szereplő, több mint három-ezer fős bővítéssel kb. 110%-ra tudná leszállítani. Sajnos látni kell azt is, hogy az EJB döntéseiben nincs jelentősége annak, hogy a túltelítettség 101% vagy éppen 201%-os, ugyanis ha a telítettség a 100%-ot meghaladja, az biztos pervesztést von maga után. Ettől függetlenül természetesen üdvözlendő, hogy gyakorlatilag olyan fejlesztési programnak vagyunk részesei, amelyre – meg merem kockáztatni a kijelentést – a Csemegi-kódex hatálybalépését követő börtönépítési hullám óta nem volt példa.

Mindezekon túlmenően, valóban hosszú távon azonban egy biztos gyógyír ígérkezik, és az nem más, mint a hatékony bűnmegelőzés, amelynek következtében eltűnhet a túlzásfoltosság problémaköre. Ezt már a híres német kriminológus, Franz von Liszt is megfogalmazta a híres marburgi programjában, amikor kijelentette „*a legjobb kriminálpolitika a jó szociálpolitika*”.

A bűnmegelőzés napjainkban is kiemelt kormányzati célkitűzésként fogalmazódik meg, melyet már a 2010-es Nemzeti Együttműködés Programja is központi értékévé tett. Az is látható, hogy ezen a téren a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács is hatékony és példaértékű munkát végez. Ugyancsak az új törvénynek köszönhetően lehetőség nyílik arra, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet is részt vegyen a bűnmegelőzésben, hiszen a Kockázatkezelési és kockázatelemzési rendszerünk alapján, reményeink szerint, jól prognosztizálhatóvá válik a visszaesés vagy – hogy hozzánk közelebb álló, illetve pozitív fogalmat használjak – a reintegrációs hajlandóság.

5. A pragmatizmus mint támogató lehetőség

Korábban azt mondtam, hogy a szakma határain kívül esnek a zsúfoltság csökkentésének fegyverei. Ezt a nagy általánosságban megfogalmazott kijelentést

szeretném egy kicsit árnyalni. Az új bv. törvény elkészítése során a jogalkotó pragmatikus szemléletmóddal alakította a szabályokat, amelyet alapvető szinten is megjelenített, hiszen a koncepcióban, a kormány-előterjesztésekben is megtalálható, valamint a törvény szellemiségéből is levezethető mindez.

A pragmatizmus a büntetés-végrehajtási szakmai szintjén azt jelenti, hogy olyan megoldásokat kell találni, amelyek a gyakorlatban jól működnek, hatékonyan szolgálják az alapvető célkitűzéseinket, de legfőképp a reintegrációt. Mindezek alapján a napi tevékenységünkkel kapcsolatban elvárás, hogy ne feltétlenül a tudománytól, illetve a jogalkotótól várjuk a problémáink megoldását, hanem a magunk szakmai tapasztalatait felhasználva találjunk új módszereket a túlsúlyosság csökkentése érdekében, amelyeket kellő előkészítés után a jogalkotó elé tárunk. Ezt a társadalom és a jogalkotó egyaránt várja, és elvárja.

Megjegyzem, hogy ezt a gondolkodásmódot nem elkezdni, hanem folytatni kell, hiszen a törvény előkészítése során – ennek a szellemiségnek megfelelően – a büntetés-végrehajtási szakma dolgozta ki a reintegrációs őrizet jogintézményét, amely hektikus pályát bejárva ugyan, de mégis a joganyag részévé válik. Ugyanez mondható el a „szabadságvesztésre való felhívás a BVOP által” című jogintézmény kapcsán vagy a sikertörténetnek ígérkező Kockázatelemzési és kockázatkezelési rendszer tekintetében. Ugyancsak ezt erősíti meg az a körülmény is, hogy – ismereteink szerint – a joganyag részévé válik a reintegrációs őrizet, mely a szűk értelemben vett szakma kezdeményezésére öltött testet, és amellyel egy új büntetés-végrehajtási jogintézménnyel gazdagodunk.

Az előadásomat Finkey Ferenc alakjának megidézésével kezdtem, kérem, engedjék meg, hogy ugyancsak az ő szellemiségét idézzem meg zárógondolataimban. Amikor Finkey hazatért az 1911-es Washingtoni Börtönügyi Kongresszusról, beszámolót tartott a Magyar Tudományos Akadémián, ahol azt mondta: *„Míg itt Európában rendszerint óriási tudományos tollháborúk vezetnek be, illetőleg készítik elő az új jogintézményeket, addig Amerikában a gyakorlati szakemberek megvalósítják az adott intézményt és utóbb magyarázza a tudomány annak elveit.”*

Azt gondolom, hogy a magyar büntetés-végrehajtás az új törvény kapcsán ennél nagyobb, célzottabb biztatást nem kaphat, rajtunk áll az, hogy miképpen élünk ezzel a lehetőséggel.

Bogotyán Róbert

A zsúfoltság csökkentésének útjai a börtönépítésen túl¹

Bevezetés

Mielőtt ismertetném, hogy milyen lehetőségek állnak a magyar büntetés-végrehajtási szervezet rendelkezésére a börtönök zsúfoltságának csökkentése érdekében, illetve milyen tevékenységet fejtett ki az elmúlt években a szervezet ezen a téren, fontos utalnunk a jelenlegi hazai szabályozásra, továbbá érdemes nemzetközi kitekintést tennünk.

A fogvatartottak elhelyezésével kapcsolatos jelenlegi hazai szabályozásról szólva az új Bv. törvény nyomán született IM rendelethez kell fordulnunk. A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet értelmében a zárkában (lakóhelyiségben) elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre lehetőleg hat köbméter légtér, illetve a férfi elítéltek esetén három négyzetméter, a női elítéltek és a fiatalok esetén három és fél négyzetméter mozgástér jusson. A mozgástér meghatározása szempontjából a zárka (lakóhelyiség) alapterületéből az azt csökkentő berendezési és felszerelési tárgyak által elfoglalt területet figyelmen kívül kell hagyni. Egyéni elhelyezés esetén a zárka (lakóhelyiség) alapterületének el kell érni a hat négyzetmétert. Az előzetesen letartóztatottakat zárkában kell elhelyezni. A zárkában elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy személyenként lehetőleg tíz köbméter légtér és négy négyzetméter mozgástér jusson.

I. Kitekintés

I. 1. Az Európai Börtön szabályok

[Miniszteri Bizottság Rec (2006) 2 ajánlása a tagállamok számára]²

Az Európai Börtön szabályok 18.5. számú szabálya szerint minden egyes fogvatartottat éjszaka elvben egyszemélyes zárkában kell elhelyezni, azon esetek kivételével, amikor vélelmezhető, hogy a más fogvatartottakkal együtt történő elhelyezés *kívánatosabb*.³

1 A XX. Kriminálexpón 2014. november 18-án megtartott, „A legjobb gyakorlatok a fogvatartotti reintegráció területén” című konferencián elhangzott előadás bővített, szerkesztett változata.

2 Elfogadta az Európai Unió Miniszteri Bizottsága 2006. január 11-én a Miniszteri Megbízottak 952. ülésén.

3 Vö. Pallo József–Töröcsik Balázs: A magyar büntetés-végrehajtás szabályozási környezete az európai elvárások tükrében (2. rész). *Börtönügyi Szemle*, 2011. évi 3. szám, 1. o.

Az egyágyas zárkákban történő elhelyezés biztosítása anyagi és infrastrukturális feltételeinek hiánya miatt jelenleg a túlzásúfoltosság – amely adott esetben akár az emberi méltóság sérelméhez is vezethet – kezelése áll az európai országok erőfeszítésének középpontjában. A Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság (a továbbiakban: CPT) az erre vonatkozó számszerűsített értékeket az alábbiakban határozta meg:

- a térkihasználás kívánatos értéke: 6 m² / 1 fogvatartott;
- a térkihasználás még elfogadható értékei: 9 m² / 2 fogvatartott, vagy 12 m² / 3 fogvatartott, vagy 16 m² / 4 fogvatartott.⁴

A CPT a legideálisabbnak a 9–10 m²-es egyszemélyes zárkákat tartja.⁵

Az Európa Tanács elvárja ugyan a tagállamoktól, hogy intézkedéseket tegyenek a túlzásúfoltosság leküzdésére, azonban azt már magukra a kormányzatokra, illetve a hatóságokra bízta, hogy ennek milyen módon tesznek eleget. A legkészenfekvőbb és egyben legdrágább megoldás az új börtönök építése, de léteznek másféle lehetőségek is. „Egyes országokban például az a gyakorlat, hogy korlátozzák vagy akár meg is szakítják az újabb befogadásokat, amikor a maximális feltöltöttségi szintet elérik, és várólistát készítenek az olyan fogvatartottak felvételéhez, akiknek szabadon tartása nem jelent súlyos biztonsági kockázatot.”⁶

Az Európai Börtön szabályok 18.6. számú szabálya szerint amennyiben a fogvatartottak elhelyezése nem egyágyas helyiségben történik, csak azok helyezhetők el közös zárkákban, akik elismerten alkalmasak az együttlakásra. Magyarországon nincs erre vonatkozó kifejezett jogszabályi rendelkezés, jóllehet a gyakorlatban elkülönítjük a dohányzó fogvatartottakat a nem dohányzóktól, és amennyiben a körülmények lehetővé teszik, figyelembe vesszük a fogvatartottak egymáshoz való személyes viszonyát, ám ez utóbbi csupán esetlegesen érvényesül.

A 18.1. számú szabály kimondja: a zárkák (lakóhelyiségek) beltereit úgy kell kialakítani, hogy minden egyes fogvatartottra elegendő alapterület, illetve légköbméter jusson. A Börtön szabályok tehát – ellentétben a CPT ajánlásával, amely kizárólag a négyzetméter alapú szabályozást tartja elfogadhatónak – a tagállamokra bízta, hogy négyzetméterben, avagy légköbméterben állapítják-e meg az egy fogvatartottra jutó minimális személyes tér nagyságát.

Az eddigi, a túlzásúfoltással kapcsolatos strasbourgi jogesetekben kivétel nélkül kelet-európai államok voltak az érintettek, és eddig minden esetben elmarasztaló döntések születtek. Közös jellemzője az ügyeknek, hogy egyik esetben sem merült fel releváns kérdésként a büntetés-végrehajtási hatóságok személyzetének szándéka, azt nem is vizsgálták, vagyis megállapítható, hogy a túlzásúfoltosság kínzási szándék nélkül is sértheti az emberi jogokat.⁷

4 Vókó György: *Európai büntetés-végrehajtási jog*. Budapest – Pécs, Dialóg Campus 2006. 165. old. (Idézi: Pallo-Törőcsik, 1. o.)

5 Ld. A Börtön szabályok 18. szabályához fűzött magyarázatot. – *Új európai börtön szabályok és magyarázatuk*. Összeáll. Vókó György. Budapest, Ügyészek Országos Egyesülete, 2007. 39. old. (Idézi: Pallo-Törőcsik, 1. o.)

6 Ld. A Börtön szabályok 18. Szabályához fűzött magyarázatot. – I. m. 40–41. old. (Idézi: Pallo-Törőcsik, 1. o.)

7 Pallo-Törőcsik: i. m. 2. o.

A büntetés-végrehajtási intézetek (a továbbiakban: bv. intézet) túlszűfolttséghez köthető elmarasztaló döntések nyomán tömegesen indítottak pereket a fogvatartottak a nem megfelelő elhelyezési körülmények miatt. Az európai jogalkalmazás logikáját követve vélelmezhető, hogy a jelenlegi hazai szabályozásban meghatározott „lehetőség szerint” biztosítandó mozgástér, nem állta ki a strasbourgi jogértelmezés próbáját.

I.2. Néhány európai ország elhelyezési szabályai

Az Európai Börtönrendszerek, illetve a CPT ajánlásain túl tanulságos megvizsgálnunk, hogyan alakulnak az európai országok szabályai a fogvatartottak elhelyezésével kapcsolatban.

Svédország: A fogvatartottakat egyszemélyes zárkákban helyezik el, ezért a befogadóképesség gyakorlatilag megegyezik a zárkák számával. A zárkák mellékkelhelyiséggel vannak felszerelve.

Dánia: A fogvatartottak egyszemélyes zárkákban kerülnek elhelyezésre, a befogadóképesség itt is megegyezik a zárkák számával, Dániában mindössze néhány kétszemélyes zárka található. A jogszabályok szerint az egyszemélyes zárkáknak minimum 6 m²-esnek kell lenniük, a kétszemélyes zárkák minimum 8 m² alapterületűek. A mellékkelhelyiségeket a zárkákon kívül alakították ki, kivéve a legújabb bv. intézeteket, amelyekben a zárkák 12 m² alapterületűek és elkülönített mosdó és WC található bennük.

Szlovákia: A bv. intézetek zárkáiban az egy főre jutó terület legalább 3,5 m². Ha a bv. intézetben a fogvatartottak létszámának emelkedése túlszűfolttséghez vezet, ez a szám időlegesen csökkenthető. Az előzetesen letartóztatottakra ugyanez a szabályozás vonatkozik. A női és a fiatalkorú fogvatartottakra jutó terület nagysága 4 m² / fő, amely állapotos fogvatartott esetén nem csökkenthető.

Olaszország: A bv. intézetek befogadóképességének kiszámításakor az alapterületet veszik figyelembe. Egyágyas zárkáknál bruttó alapterületet számolnak, amelynek minimum értéke 10 m², ez tartalmazza az ágy, az asztal és az egyéb berendezések által elfoglalt területet is. A vizes blokknak minimum 2 m² nagyságúnak kell lennie zárkánként. Kétszemélyes zárkák esetén az alapterület minimum 16 m², a mosdóé 2 m². A tisztálkodási lehetőséget kötelező a zárkákon belül kialakítani, amit a zárka többi részétől el kell szeparálni. Az előzetes, a fiatalkorú és a női fogvatartottak esetén is ugyanezek a szabályok érvényesülnek. A kapacitás határának elérése fölött nem fogadnak be több fogvatartottat addig, amíg nem szabadul fel férőhely. A jogerős szabadságvesztésre ítélt fogvatartott az előzetes házban várakozik, amíg fel nem szabadul egy hely számára valamelyik letöltő házban.

Franciaország: A bv. intézetek befogadóképességének meghatározásakor az alapterületet veszik figyelembe. A zárkák alapterületébe nem számítják bele a berendezési tárgyak által elfoglalt területet. A WC-ket a zárkákban alakították ki, elszeparáltan. Az egyszemélyes zárkák alapterülete minimum 9 m², a kétszemélyeseké legkevesebb 12 m², valamennyi fogvatartottra nézve. A zárkalétszám

kialakításakor figyelembe veszik a rendelkezésre álló alapterületet. A kapacitás elérésekor az előzetes házakban a befogadást továbbra is végrehajtják, a letöltő házakban azonban nem. Telítettség esetén a jogerős szabadságvesztésre ítélt fogvatartott addig az előzetes házban várakozik, amíg fel nem szabadul egy hely számára egy letöltő házban.

Litvánia: A büntetés-végrehajtási szervezet (a továbbiakban: bv. szervezet) a zárkába helyezéskor az alapterületet veszi figyelembe, amelybe nem számítják bele a zárka berendezési tárgyai által elfoglalt területet. Minden zárka tisztasági részleggel felszerelt, amit függönnyel szeparálnak el a zárka többi részétől. A tisztasági részleg területe 1,2 m². Az egy fogvatartottra jutó alapterület minimum 3,6 m², kivéve a Kaunasi Fiatalkorúak Börtönét, ahol ez a szám 4,1 m².

Észtország: Az észt bv. szervezet, sok európai országhoz hasonlóan, az alapterület figyelembe vételével alakítja ki elhelyezési kapacitását. Ennek kiszámításánál figyelembe veszik a zárkák berendezési által elfoglalt területet is, míg a WC által lefedett nem. A WC-k egyébként fallal elszeparáltak. Az új építésű intézetekben az egy főre jutó alapterület 4 m², a régebbi építésekben csupán 2,5 m².

Horvátország: A horvát bv. intézetekben befogadáskor egyaránt figyelembe veszik az alapterületet és az egy főre jutó légtér nagyságát is. Ezek alapján egy főre legalább 4 m² alapterületnek és 10 m³ légtérnek kell jutnia. Az alapterület megállapításakor nem vonják le a zárka berendezési által elfoglalt területet, hanem hozzáadják azt, így például az emeletes ágyak felsőbb szintjeinek területét is a zárka területéhez számítják. A WC területe fallal van elválasztva a zárkákon belül.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a feladat ellátását behatároló állami szabályozások és az azok nyomán kialakult gyakorlatok igen eltérőek Európában. Összességében közelítenek az Európai Börtönszabályokban és a különféle európai uniós ajánlásokban rögzített elvárásokhoz, de kisebb-nagyobb mértékben különböznek is azoktól. A hazai rendszer az európai országokhoz viszonyítva pozitív elemekkel (például a nem hasznos alapterület figyelmen kívül hagyása vagy a paraméterek, mondhatni, középértékű meghatározása) rendelkezik, de negatívumokat is (például a „korlát nélküli” befogadás) tartalmaz. A bv. intézetek telítettségét alapvetően meghatározó két körülményre (befogadóképesség, fogvatartotti populáció) a fogvatartottak számának alakulása szempontjából a bv. szervezetnek nincsen ráhatása.

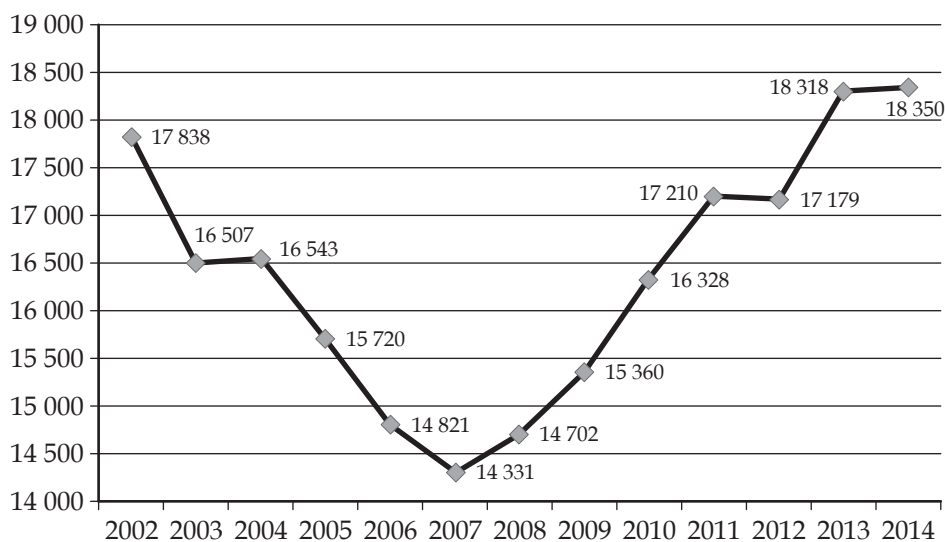
II. A telítettség-kiegyensúlyozó program

II.1. A program létrehozásának okai, előzményei

A hazai börtönök telítettségét vizsgálva megállapítható, hogy a fogvatartotti létszám fokozatos csökkenése, amely az előző évtizedben következett be, után az arány megfordult, az elmúlt közel egy évtizedben folyamatos növekedés mutatható ki.

A bv. intézetek telítettségének időleges csökkenésében fontos szerepet játszott a két Public-Private Partnership (PPP) intézet üzembe helyezése, amelyek 1 500

fős befogadóképességükkel (a jogutódlás miatti intézetmegszüntetést is be kalkulálva) közel 1 400 fős kapacitásbővülést eredményeztek.

A fogvatartotti létszám alakulása 2002–2014. között

A 2008 óta tartó jelentős fogvatartotti létszámnövekedés generálta azt a központi elvárást, hogy új módszerek kidolgozásával a telítettség vonatkozásában az arányos eloszlás és a zsúfoltság csökkenése érvényesüljön.

II.2. A programmal szemben támasztott elvárások

A követelményrendszer kialakításában az alábbi szempontokat kellett figyelembe venni. Külön kiemelendő a szempontok sorrendje, amely a probléma jellegéből adódóan fontossági rendet is tükröz.

- A módszernek elsősorban az előzetesen letartóztatottak elhelyezésére szolgáló, megyei jellegű bv. intézeteknek, ezek közül is a kiemelt „telítettségi gócpontoknak” kell hathatós segítséget nyújtania.
- A hasonló profilú bv. intézetek között a földrajzi és jogi lehetőségek figyelembe vételével, a szakmai érdekek érvényesítése mellett, törekedni kell az egyenletes feladatelosztásra, a közel azonos telítettségi mutatók kialakítására.
- Át kell venni és meg kell tartani a fogvatartotti körszállítás pozitív elemeit: tervezett és rendszeres végrehajtás, költséghatékony szállítási módszer.
- A bv. intézeteknek továbbra is lehetőséget kell biztosítani arra, hogy szükség esetén az előzetes szűrési szempontok alkalmazásával éljenek a csoportos átszállítások lehetőségével.

- e) A program beindítása előtt annak kidolgozott részleteit meg kell ismertetni az érintettekkel, szakminiszteri hozzájárulást kell szerezni a stratégiához, továbbá széles körben szükséges tájékoztatni a külső szervek vezetőit, illetékes szakembereit.

II.3. A program fő pillérei

II.3.1. A jogerős ítéletüket megyei bv. intézetben töltők elszállítása

Az első lépcsőben nem is annyira a megszokott elhelyezési gyakorlat szükség-szerű megbontásáról, mint inkább visszarendezéséről beszélhettünk. Általános gyakorlat volt ugyanis, hogy a megyei bv. intézetek végleges szállítást kezdeményeztek azon fogvatartottak esetében, akiknek ügyében jogerős ítélet született.

Szükséges volt ugyanakkor az intézet zavartalan működéséhez meghatározott létszámú, foglalkoztatható munkaerő biztosítása. Őket legtöbbször intézetfenntartási munkákkal foglalkoztatják, amely a jogszabályi környezet miatt – tekintettel arra, hogy a fogvatartásukra nem a megyei bv. intézetek hivatottak – úgynevezett visszatartási eljárás keretében valósul meg, amelynek során a munkáltatási okokra hivatkozva lehetőség nyílik a szokásostól eltérő profilú intézetet kijelölni a szabadságvesztés-büntetés végrehajtására.

Felismerve azt, hogy szakképzett és megbízható munkát nyújtó fogvatartottak az igényekhez képest ritkán kerülnek be a rendszerbe, a legtöbb bv. intézet azokat a fogvatartottakat is visszatartotta, akiket éppen nem munkáltatott, de a közeljövőben ennek reális lehetősége mutatkozott.

Így az első lépés az elhelyezési problémák orvoslására ennek a privilegizált helyzetnek a szorosabbra vétele volt: azon elítéltek elszállítása, akik fokozatuk szerint nem tartoznak az intézet profiljába, és a munkáltatásuk sem megoldott.

Az átszállítás a részt vevő bv. intézet válogatása alapján, a körszállításba bevontan történt, történik, így külön eljárást sem a bv. intézetnek, sem a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának (a továbbiakban: BvOP) nem kell(ett) lefolytatnia.

II.3.2. Az előzetesen letartóztatott, nem jogerősen elítélt fogvatartottak elszállítása

Következő lépésben a nem jogerősen elítélt állománycsoport felülvizsgálatának végrehajtására került sor. Összhangban a korábbi szabályozással, a szabadságvesztés, az elzárás, a rendbírság helyébe lépő elzárás, az előzetes letartóztatás és a szabálysértési elzárás végrehajtását fogantatosító büntetés-végrehajtási intézetek kijelölésének szabályairól szóló 55/2014. (XII. 5.) BM rendelet 2. §-a ad felhatalmazást arra („Az előzetesen letartóztatottakat a nem jogerős ítélet meghozatala után, a bíróság előzetes hozzájárulásával, az ítéletben megállapított végrehajtási fokozatnak megfelelő büntetés-végrehajtási intézetben lehet elhelyezni.”), hogy már a másodfokú eljárás során elszállítsák a fogvatartottat a nem jogerős ítéletben foglalt fokozat szerint illetékes végrehajtó bv. intézetek valamelyikébe.

A végrehajtás itt is külön eljárási kötelezettség nélkül a fogvatartotti körszállítás rendszerébe került beépítésre. A szállítás kezdeményezésekor mindazonáltal jelezni kell a BvOP felé, hogy nem jogerős ítélet miatt kéri az elszállítást, mert az egyes bv. intézetek a differenciálási szabályoknak megfelelően külön körletrészszel rendelkeznek a nem jogerősen elítéltek részére, és ezek maximális befogadó-képességét a célintézet kijelölésekor szem előtt kell tartani.

II.3.3. Az elzárást töltők elszállítása

A jellemzően rövid időtartamú elzárások végrehajtása során a vonatkozó korábbi gyakorlat szerint csak azokat szállították át a külön az elzárások végrehajtására is kijelölt végrehajtó bv. intézetekbe, akiknek kettő vagy annál több végrehajtandó elzárása volt. Jelenleg összesen 632 fő fogvatartott tölt elzárást a bv. intézetekben (2015. január 22-ei adat).

Ezt a telítettség-kiegyensúlyozó program harmadik lépése annyiban módosította, hogy az abban résztvevő bv. intézetek egyedi kezdeményezés alapján már a viszonylag rövidebb tartamú elzárást töltők elszállítását is kezdeményezhették.

Az elzárást töltők elszállításának célja nem feltétlenül az esetenkénti egy fő létszámcsökkenés, hanem a már sokat említett differenciálási szabályok érvényesítése. Ugyanis, ha csak egy elzárást töltő személy is volt a bv. intézetben, számára differenciált elhelyezést, azaz a gyakorlatban külön zárkát kellett biztosítani. Így egymaga 3–4 ember helyét foglalta, ami a kiemelten zsúfolt intézetekben nem megengedhető.

A végrehajtás egyedi, BvOP engedély alapján történhet, az átszállításra ebben az esetben is – praktikussági okokból – a rendszeres körszállítás keretében kerül sor.

II.3.4. Az elsőfokú ítélet előtt álló előzetesen letartóztatottak elszállítása

Ez a program, célkitűzését tekintve, legfontosabb eljárás módja, hiszen ebben a lépcsőben egy korábban – szó szerint – az adott bv. intézethez „kötött” fogvatartotti csoport kimozdítására kerül sor.

A bv. intézetek előzetes és gondos válogatása itt elengedhetetlen. Azon előzetesen letartóztatottaknak, akiknek a büntetőügye még ügyészi szakban tart, nem lehetséges az átszállítása, hiszen esetükben akár naponta sor kerülhet a legkülönbözőbb eljárási cselekményekre (nyomozásra kéri ki őket, meghallgatásra érkeznek hozzájuk, stb.), az ügyük szerint illetékes bv. intézetben való tartózkodásuk így elkerülhetetlenül szükséges. Ezzel ellentétben a bírói szakban lévő előzetes letartóztatást töltők esetében a folyamatos jelenlét már nem szükséges az adott megyei bv. intézetben, kivéve a tárgyalások alkalmával.

A megfelelő fogvatartottak belső kiválasztása után – de még a BvOP-nak megküldendő kérelem indítása előtt – meg kell keresni az adott fogvatartott ügyében a rendelkezési jogkör gyakorlóját, akinek az erre rendszeresített nyomtatványon hozzájárulását kell adnia a tervezett átszállításhoz. Azon fogvatartottak, akiknek párhuzamosan több büntetőügyük van folyamatban, csak igen ritkán felelnek

meg valamennyi előfeltételnek, hiszen számtalan megjelenési kötelezettségnek kell eleget tenniük, és ügyeik gyakran földrajzilag is elkülönülnek egymástól, így gyakori a tárgyalásra szállításuk.

A végrehajtásra kezdetben – mivel a program nagyobb fogvatartotti csoportokat érintett – külön szervezett célszállítások alkalmazásával került sor. Később, az érdekelt fogvatartottak számának csökkenésével, a körszállítás keretében oldottuk meg a feladatot.

II.4. A módszer széleskörű alkalmazásától várt, illetve az elért eredmények

Az előzetes hatástanulmányok azt mutatták, hogy az elhelyezési problémákkal küzdő megyei bv. intézetek telítettsége érezhetően csökkent, de a tárgyalások miatt ideiglenesen oda (vissza) szállítottak elhelyezése továbbra is kötelező feladat maradt.

Másodlagos hatásként az adott régióban található végrehajtó bv. intézetek kismértékű telítődése, valamint az addig alacsonyabb telítettséggel üzemelő megyei intézetek feltöltődése volt várható.

A 2010-re realizálódott program összességében pozitív eredményeket hozott. A programban eddig érintett fogvatartotti létszám megközelíti a 35 000 főt, ugyanakkor, a program beindításával párhuzamosan a fogvatartottak létszáma is folyamatosan emelkedett, így teljes körű megoldást és valóban egységes és egyenlő telítettségi mutatót a módszer nem eredményezett, nem eredményezhetett.

III. A Bv. törvény egyes, a bv. intézetek zsúfoltságát csökkenteni képes jogintézményei

III.1. Felhívás

A jogerős szabadságvesztésre ítélt személyek büntetésük végrehajtásának megkezdésére vonatkozó felhívását a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv) 84. § (3) bekezdése a BvOP feladatoként határozza meg. Ezzel a büntetés-végrehajtási szervezet ráhatást gyakorolhat a szabadságvesztések végrehajtásával kapcsolatos feladatok ütemezésére és földrajzi elhelyezkedésére. A BvOP soron kívül hívja fel az ötévi, vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztésre ítélteteket, illetve a többszörös visszaesőket.

Mindez a nem hosszú tartamú és/vagy többszörös visszaeső elítélt szempontjából kimondottan előnyös, mivel a felhívás ezentúl nem szükségszerűen a területileg illetékes megyei (fővárosi) bv. intézetbe szól, hanem közvetlenül a szabadságvesztés végrehajtására kijelölt bv. intézetbe. Ezen információ előzetes ismeretében tervezhetőbbé válik a kapcsolattartás, a befogadási eljárás a szabadságvesztést végrehajtó bv. intézetben történik meg, ezzel szükségtelenné válik a megyei és a végrehajtásra kijelölt bv. intézetek közötti szállítás.

A felhívások ütemezésével lehetővé válik bizonyos feladatok átdelegálása a bv. szervezeten belül, ezzel érdemben csökkentve a jellemzően túlszűfolt megyei bv. intézetek telítettségét. A felhívásokon meghatározott jelentkezési időpontok központi koordinációja lehetővé teszi a programozott végrehajtási modellek bővítését, a szabad kapacitások eredményesebb felhasználását és a fogvatartottak foglalkoztatásának hatékony szervezését.

A felhívás tartalmi elemei nem változnak a korábbiakhoz képest, a fő hangsúly a továbbiakban is a szükséges információk átadására helyeződik.

A Bv. tv.-ben meghatározott feladat alapján a BvOP tevékenysége kiterjed:

- a felhívások döntés-előkészítésére;
- a felhívások kiadására;
- az elítélt lakcímkutatására;
- az elítélt tartózkodási hely felkutatásának kezdeményezésére;
- az elítélt elővezetésének elrendelésére;
- az elővezetéssel kapcsolatos költség megállapítására;
- az elfogatóparancs kibocsátásának kezdeményezésére.⁸
- A felhívások kiadása során a BvOP együttműködik különösen:
 - a bv. csoportokkal;
 - az egyes bv. intézetekkel;
 - a közhiteles bűnügyi és személyi adatokat nyilvántartó hatóságokkal;
 - az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervvel.

A szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére kijelölt bv. intézet kiválasztásánál figyelembe kell venni:

- a kiszabott szabadságvesztés tartamát és végrehajtási fokozatát;
- az elítélt állandó lakóhelyét;
- azt, hogy az elítélt visszaeső-e, illetve
- a telítettséget.

A végrehajtás tervezésekor a főváros és tíz megye vonatkozó adatait vizsgáltuk meg. A bv. intézeti új befogadások számából kiindulva a felhívási ügyintézők száma előzetesen évi 12 000 és 15 000 eset közé prognosztizálható az alábbiak szerint:

– Budapest, Pest megye	6 000 – 8 000
– Borsod-Abaúj-Zemplén megye:	2 000 – 2 500
– Szabolcs-Szatmár-Bereg megye:	1 500 – 2 000
– Hajdú-Bihar megye:	1 000 – 1 200
– Győr-Moson-Sopron megye:	800 – 900
– Csongrád megye:	800 – 900
– Jász-Nagykun-Szolnok megye:	600 – 700
– Zala megye:	500 – 600
– Fejér megye:	500
– Komárom-Esztergom megye:	500

⁸ A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának megkezdésére történő felhívással kapcsolatos feladatokról szóló 52/2014. (XII. 23.) OP szakutasítás alapján.

Az adatok jelentős szórást mutatnak, ugyanakkor megállapítható, hogy a felhívások esetszáma a felmért tíz megyében 14 200 – 17 800 eset közé tehető. Több olyan jelzés érkezett ugyanakkor, hogy a bv. csoportok sokszor adnak át felhívási ügyeket egymás között illetékességi okokból, így ebben az adatban kisebb mértékű duplikáció is elképzelhető. Mindezek alapján országos szinten évi 20 000 és 24 000 közötti ügyforgalom prognosztizálható, amely igen jelentős adminisztratív és határidős ügyintézési terhelést jelent a bv. intézetek és a BvOP oldalán egyaránt.

A fentire tekintettel a Bv. tv. koncepcionális kidolgozása során országosan összesen 27 személyi állományi státusz tervezésére került sor.

A felhívási tevékenység a fogvatartotti elhelyezés irányításához és a bűnügyi nyilvántartáshoz kapcsolódik, ezért az új típusú feladatok végrehajtására, új szervezeti egységként, a Központi Szállítási és Nyilvántartási Főosztályon belül kezdte meg működését a Felhívási Osztály.

Az eljárás szakaszai a bv. szervezet vonatkozásában kiterjednek az előkészítésre, a felhívás kiadására, a kézbesítésre, a laccím kutatásra, az elővezetésre, az elfogató parancs kibocsátására, valamint a befogadásra és a feladat lezárására.

III.2. Reintegrációs őrizet

A reintegrációs őrizet, mint a Bv. tv. egyik jelentős novuma, részben külföldi példán (Ausztria), részben pedig a rendőrség által eredményesen, elektronikus távfelügyeleti eszközökkel végrehajtott házi őrizeten alapszik, ugyanakkor jelentős hasonlóságot mutat a feltételes szabadság jogintézményével is. A költséghatékonyság szempontból ésszerű, hogy a rendőrség központi infrastruktúráját és a házi őrizeti feladatokkal nem leköötött távfelügyeleti eszközöket kell igénybe venni a reintegrációs őrizet céljából, amely szoros együttműködést követel meg az illetékes büntetés-végrehajtási és rendőrségi szakemberek között.

Ez, a Magyarországon eddig még nem alkalmazott eljárás a helymeghatározási technológiák töretlen fejlődésén alapszik, amelynek segítségével ma már a rendvédelemben is elérhetővé váltak azon eszközök, amelyek folyamatos távfelügyeleti lehetőséget biztosítanak az érintett személy (fogvatartott) felett. A kedvező nemzetközi tapasztalatok birtokában a Kormány már egy 2011-es határozatában⁹ feladatként szabta meg, hogy kerülni kell a szükségtelen szabadságelvonásokat. Ennek eszközéül az elektronikus távfelügyeleti eszközöket jelölte meg, kiemelve, hogy a rendőrség által kiépített rendszer működési tapasztalatait felhasználva a büntetés-végrehajtási felhasználás is hosszú távú célja a Kormánynak.

A reintegrációs őrizet olyan alternatív büntetés-végrehajtási forma, amely nem a büntetéshez kötődő speciális és generális prevenciók célokat, mint inkább az elítélt sikeres társadalmi visszailleszkedését, ezen keresztül a visszaesési ráta

⁹ A büntetés-végrehajtási intézetek nemzetközi elvárásoknak való megfelelésével összefüggő átfogó vizsgálat megállapításaihoz kapcsolódó intézkedésekről szóló 1040/2011. (III. 9.) Kormányhatározat.

csökkenését, tehát végeredményben a büntetés végrehajtási céljának elérését tartja szem előtt. A reintegrációs őrizet – habár a kiszabott szabadságvesztésbe beleszámít – nem bv. intézeti körülmények között, hanem az elítélt által megjelölt lakásban, lakóingatlanban kerül végrehajtásra, ezzel a személyes szabadságot nem elvonja, csupán korlátozza. E korlátozás az elektronikus távfelügyeleti eszközökön keresztül valósul meg, amelyek folyamatosan biztosítják, hogy amennyiben a kijelölt tartózkodási helyet és mozgási területet az elítélt elhagyja, az riasztás formájában azonnal a hatóságok tudomására jut.

A kiszabott ítélet ilyen módon történő végrehajtása egyértelmű és jelentős kedvezmény a bv. intézetek részleteiben szabályozott életrendet megkövetelő környezetéhez viszonyítva, ezért a reintegrációs őrizet csak azon elítéltek számára elérhető, akik a társadalomra kevésbé veszélyesek, és okkal feltételezhető, hogy sikeresen vissza tudnak illeszkedni a civil társadalomba, illetve a jövőben jogkövető magatartást tanúsítanak.

A reintegrációs őrizet jogintézményének alkalmazásával hatékonyan motíválható a jogszabályi előfeltételeknek megfelelő fogvatartotti populáció, elősegítve a börtönszemélyzettel való együttműködésüket. Azzal, hogy az érintett elítéltek nem a bv. intézetben kerülnek elhelyezésre, csökkennek a fogvatartottak dologi ellátásához kapcsolódó költségek csakúgy, mint az egyes intézetek telítettsége. A reintegrációs célkitűzéseket segítik az előírható magatartási szabályok, amelyek vonatkozhatnak a családi és társadalmi kapcsolatok fejlesztésére vagy munkahelykeresésre, munkába járásra egyaránt.

A reintegrációs őrizet kapcsán kiemelt büntetőpolitikai cél, hogy olyan módon csökkenjen a szükségtelen szabadságelvonások száma, hogy eközben ne romoljon az állampolgárok igazságszolgáltatásba vetett bizalma, általános biztonságérzete, illetve lehetőség szerint eredményesen szolgálja a bűnelkövetők sikeres társadalmi visszailleszkedését.

Alapelvként szükséges leszögezni, hogy a reintegrációs őrizetet nem a büntetés-végrehajtási szervezet engedélyezi, hanem a törvényszékeken működő büntetés-végrehajtási csoport bírálja. Ez egyben a legfőbb garanciális eleme is a jogintézménynek, amin keresztül biztosított, hogy – a büntetőeljárásban kiszabott büntetés végrehajtása során tanúsított magatartást is figyelembe véve – a személyi szabadság részbeni visszaállításáról csak bíró dönthet. Fontos alapelv, hogy csak a társadalomra kevésbé veszélyes bűnelkövetők számára lehet nyitott a reintegrációs őrizet lehetősége. Az intézkedés célja elsődlegesen ezen elítéltek eredményes társadalmi visszailleszkedése, tartósan jogkövető magatartásuk megalapozása egy olyan átmeneti életszakasszal, amelyben saját családi, baráti, munka- és tágabb szociális környezetükben élhetnek, biztosíthatják önálló megélhetésüket, munkát kereshetnek és vállalhatnak, tanulmányokat folytathatnak, ugyanakkor mindezt folyamatos kontroll és meghatározott magatartási szabályok mellett tehetik.

Fontos kiemelni, hogy a társadalom szempontjából az egyes büntetés-végrehajtási intézkedésektől alapvető elvárás az egyéni prevenció, azaz annak szavatolása, hogy az elítélt a szabadulása után tartózkodjék újabb bűncselekmény elkö-

vetésétől. A reintegrációs őrizet a szabad élethez igen hasonló viszonyokat jelent, ahol az elítéltet egy esetleges bűncselekmény elkövetésétől csak saját elhatározása tartja vissza, amelyben csak egy tényezőként jelenik meg, hogy a mozgási és tartózkodási szabályok megszegéséről a telepített eszközök azonnal információt továbbítanak a távfelügyeletet ellátók felé. Ezt erősíti az a törvényi kritérium is, hogy a lehetőség csak az első alkalommal szabadságvesztést töltők számára adott, amellyel a jogalkotó határozottan kifejezésre juttatja azon akaratát, amely szerint a visszaesőket vagy az életvitelszerűen bünelkövetőket ki kell zárni a jelentős végrehajtási kedvezményekből.

A reintegrációs őrizet jogintézménye a büntetés-végrehajtás területén belül és azon kívül is széles körű hatást gyakorol. Elsődleges hatása természetesen a törvényi kritériumoknak megfelelő fogvatartottakra van. A bv. intézeti tartózkodás alatt az elérhető kedvezmény miatti magatartás, együttműködési szándék javulása várható. Azon elítéltek életkörülményei, akik reintegrációs őrizetbe kerülnek, teljesen megváltoznak. Annak ellenére, hogy továbbra is a büntetésüket töltik, korlátozottan visszanyerik személyi szabadságukat, a kijelölt lakásban tartózkodhatnak, és azt az engedélyezett célból és időszakokban szabadon elhagyhatják.

Mivel a jogszabályi feltételeknek megfelelő fogvatartotti populáció zömét a 30 és 50 év közötti, férfi fogvatartottak alkotják, okkal feltételezhető, hogy többségük családfenntartói szerepből került a bv. intézetbe.

Ebből a nézőpontból azzal, hogy az elítélt a kiszabott ítélethez viszonyítva akár hat hónappal korábban vissza tud térni saját otthonába, a jogintézmény mindenképpen pozitív hatással van a (női) házastársakra, élettársakra, gyermekekre – mint szenzitív társadalmi csoportokra. Fontos kiemelni, hogy a reintegrációs őrizet a hatóságok részéről nem jelent durva jelenlétet a magán- és családi szférában, és kizárólag az elítélt szabálykövető magatartásának figyelemmel kísérésére szolgál. Ilyen módon, az adott megkötésekkel, teljesen normális családi életvitelt lehet folytatni, amely hatékonyan csökkentheti az elítélt gyermekei által (a szülőnek a családból való kiszakadása miatt) elszenvedett, áttételes börtönártalmakat.

A reintegrációs őrizet bevezetése annak az össztársadalmi érdeknek tesz eleget, amely szerint a szabadságvesztésből szabadulók sikeres társadalmi visszailleszkedésre való felkészítését már a büntetés végrehajtása alatt meg kell kezdeni. A reintegrációs őrizet bevezetésével a büntetés-végrehajtás eszköztára jelentősen bővül a progresszív szabadságelvonás, a normalizáció és a sikeres társadalmi visszailleszkedés tekintetében azáltal, hogy köztes fokozatot teremt, ezáltal a teljes szabadságelvonás és a felelős, önálló életvezetés közé belép egy, az állami szervek által felügyelt életszakasz.

A reintegrációs őrizet alkalmazásához szükséges eszközök telepítését, figyelemmel arra, hogy azokat egymással és a távfelügyeleti központtal is össze kell hangolni a megfelelő működés érdekében, csak erre kiképzett személy végezheti. Mivel ez a tevékenység egy magánlakásban történik, amelynek elektromos rendszerét is igénybe kell venni (tehát az eszközök rendeltetésszerű működtetésével kapcsolatban költség merül fel), a tartózkodásra kijelölt lakóingatlan tulajdonosának előzetes hozzájárulása mindenképpen szükséges.

A Bv. tv. meghatározza a reintegrációs őrizet előfeltételeit, továbbá nevesíti a kizáró okokat is. Az első feltétel a hazai büntetőpolitikai iránynak megfelelően a bűnöző életmód társadalmi elítélésére reagál, amennyiben reintegrációs őrizetbe csak az első alkalommal szabadságvesztésre ítélt személy helyezhető. A kriminalitás, mint fő szempont, ilyen hangsúlyos kiemelésé azt is jelzi, hogy igen jelentős végrehajtási kedvezményről van szó. A második és harmadik feltétel a szabadságvesztés tartamára és végrehajtási fokozatára vonatkozik. Az egyes elítéltek társadalomra való veszélyességét jól reprezentáló két tényező együttes érvényre jutása biztosítja, hogy reintegrációs őrizetbe csak nem súlyos bűncselekményért szabadságvesztésre ítélték kerülhetnek, és öt évnél nem lehet hosszabb a kiszabott szabadságvesztés tartama. Csak azon elítéltek helyezhetőek reintegrációs őrizetbe, akik szabadságvesztésüket fogház vagy börtön fokozatban töltik. Azzal, hogy a végrehajtás enyhébb módja mellett a jogalkotó a legáltalánosabban kiszabott börtön fokozatban is elérhetővé teszi a reintegrációs őrizetet, azt kiemeli a nagyon speciális rétegek számára fenntartott végrehajtási modellek közül (mint például a fogva tartott anyák gyermekükkel történő együttes elhelyezése), és széles körben elérhetővé teszi.

A kriminalitás már valamivel erősebben szűkíti az érintettek körét, ugyanakkor a jogintézmény céljára tekintettel ez mindenképpen indokolt: csak azok az elítéltek részesülhetnek a kedvezményben, akik nem személy elleni erőszakos bűncselekményt követtek el.

Az utolsó feltétel nem az állami szerveken, hanem a fogvatartotton múlik, mivel a reintegrációs őrizetbe helyezés csak akkor lehetséges, ha az elítélt azt vállalja. Ez a vállalás több tényező miatt is kiemelt figyelmet érdemel. Fentebb már említésre került, hogy a távfelügyeleti eszközök rendeltetésszerű működésével kapcsolatban költségek merülnek fel, amelyet a tartózkodásra kijelölt ingatlan tulajdonosa fizet meg. Az egyébként igen komplex rendszer megfelelő üzemeléséhez, a magatartási szabályok betartatásához szintén kiemelten fontos az elítélt együttműködése.

A „vállalja” feltétel része a megjelölt lakóingatlan tulajdonosának fogadó nyilatkozata, amelynek beszerzése az elítélt felelőssége és feladata. A vállalás utolsó eleme pszichés jellegű. Még a bv. intézetben is vannak olyan élethelyzetek, amikor a fogvatartott függetleníteni tudja magát a börtönszemélyzet kontrolljától. Ellenben a reintegrációs őrizet folyamán szó szerint minden lépését figyelik! Ez a fogvatartottat szükségszerűen egyfajta mentális nyomás alá helyezi, amelyet egyesek lehet, hogy rosszabbul tolerálnak. Ezek miatt fontos az önkéntességi elem, ami az esetek túlnyomó többségében az elítélti kérelmezésben fog megnyilvánulni.

A fentiek mellett a Bv. tv. további elemként tartalmazza, hogy reintegrációs őrizet akkor engedélyezhető, ha a szabadságvesztés végrehajtásának célja ilyen módon is biztosítható. Ez végeredményben az a megelőlegezett bizalom a bv. bíró irányából az elítélt irányába, amely szerint a teljes szabadságelvonás nélkül is biztosítható a társadalmi visszailleszkedés sikeressége. Ez nagyon hasonlatos elem a feltételes szabadságra bocsátáshoz, bár a két jogintézmény között hangsúlyos különbségek vannak.

A Bv. tv. a bv. intézet kizárólagos előterjesztési jogát rögzíti a vonatkozó eljárásokban azzal, hogy az elítélt vagy védője a szabadságvesztés során egy és csakis egy alkalommal kezdeményezhetik. A bv. intézet előterjesztése a bv. ügyek általános rendje szerint épül fel, azaz kitér főképp az elítélt személyiségére, szemléletére, jutalmazási és fegyelmi helyzetére, a végrehajtás során tanúsított magatartására, bűnügyi nyilvántartási alapadataira, és tartalmazza a vezető javaslatát is. Az eljárás részét képezi a bv. pártfogó felügyelő által készített környezettanulmány beszerzése, amelyet az elítélt által megjelölt lakás vagy egyéb ingatlan székhelye szerint illetékes bv. pártfogó felügyelő készít el. A bv. pártfogó felügyelő a környezettanulmányban nem elsősorban az elítélt személyiségére, mint inkább a reintegrációs őrizet életviszonyaira fókuszál, amely információk a bv. bíró megalapozott döntéséhez szintén szükségesek.

A bv. intézeti javaslattal ellátott előterjesztés alapján a bv. bíró dönthet a reintegrációs őrizet elrendeléséről vagy az előterjesztés elutasításáról, amely során vizsgálja a kizáró feltételeket is. E szerint nem helyezhető reintegrációs őrizetbe (az) az elítélt:

- akivel szemben az aktuálisan töltöttet követően további szabadságvesztés vár végrehajtásra;
- akinek előzetes letartóztatását a szabadságvesztés végrehajtásának idejére megszakították;
- ha a korábban engedélyezett reintegrációs őrizetet az elítéltnak felróható ok miatt megszüntették;
- ha az egy évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésből legalább három, egy évet meghaladó tartamú szabadságvesztésből legalább hat hónapot nem töltött le;
- ha a megjelölt lakás az elektronikus távfelügyeleti eszköz elhelyezésére alkalmatlan.

A reintegrációs őrizetet engedélyező bírói döntés és a bv. intézet tényleges elhagyása időben szükségszerűen elválik egymástól. Ennek tartamát elsősorban nem az eszközbiztosítási, -telepítési és -beállítási feladatok, hanem a távfelügyeleti rendszer programozása okozza. Az eljáró bv. bíró jelöli ki a tartózkodás helyéül szolgáló lakóingatlant, és azt is, hogy ezt az elítélt milyen célból és milyen időtartamban hagyhatja el. Ezek adatait (pl. időszak, útvonal, távol tölthető időtartam) azonban rögzíteni kell a távfelügyeleti központban, amihez megfelelő időt kell biztosítani, és azok elvégzéséig az elítélt értelemszerűen nem távozhat a bv. intézetből.

A távfelügyeleti rendszer programozásának hatékony és minden ügyben egységes időtartam alatt történő végrehajtása különösen fontos a hátrányokozás elkerülése érdekében.

A reintegrációs őrizetbe helyezett elítélt lakóhelyét és életvitelét meghatározott időszakonként szűrőpróbaszerűen ellenőrizni kell. Az ellenőrzés alapvetően a bv. intézet és a rendőrség szakszemélyzetének a feladata. A technikai eszközökre és a feltételek folyamatos meglétére vonatkozó ellenőrzések mellett kiemelt a bv. pártfogó felügyelő szerepe, hiszen abban az esetben, ha az elítélt élethelyzete

azt indokoltá teszi, a reintegráció sikeressége érdekében beavatkozások fogantatása válhat indokoltá (pl. a családi kapcsolatok helyreállítása, közreműködés a munkahely felkutatásában, stb.).

A korábban engedélyezett reintegrációs őrizet visszavonására két esetben kerülhet sor. Az első esetben új végrehajtandó szabadságvesztésről vagy büntetőügyről érkezik információ. Az újabb szabadságvesztés egy lezárt büntetőügy folyamán születik, így az elrendelési feltételek közül az „első alkalommal szabadságvesztést töltő” kitélt és – az újabb szabadságelvonás miatt – a társadalmi integrációt is értelmezhetetlenné teszi.

A visszavonás kezdeményezésének másik kötelező esete, ha az elítélt az előírt magatartási és az elektronikus távfelügyeleti eszközök vállalt alkalmazási szabályait megszegi, illetve azokat megrongálja, vagy használhatatlanná teszi. Ezek a szabályok igen sokrétűek, és azokról minden esetben átfogó tájékoztatást kell adni a fogvatartott számára. A bv. bírósági végzésében foglalt mozgási és tartózkodási szabályok megtartása elsődleges alapelemei a vállalt alkalmazási szabályoknak.

A távfelügyeleti eszközök megrongálása történhet hanyag kezeléssel, károkozási szándékkal vagy akár ismeretlen helyre történő távozás szándékával is. A károkozás és a hatóságok felügyelete alóli kibúvás elhatárolása fontos, hiszen a szabotázs jellegű eseményről a tevékenységirányító azonnal visszajelzést ad, így a rendőri beavatkozás elvben még a meghatározott területen belüli elfogást is eredményezhet. Az eszközök használhatatlanná tétele a rendeltetésszerű működés – akár erőszakos beavatkozás nélküli – lehetetlenné tételét jelöli. Ez történhet például a műholdas adatkapcsolat szabotálásával vagy a távfelügyeleti eszközök áramellátásának szándékos megszüntetésével. Közös kritérium, hogy a cselekmény célzatos és tudatos legyen.

A 2014. április 1-jén hatályba lépett új jogintézmény a jelenleg bv. intézetben szabadságvesztést töltő fogvatartottak széles körét „megszólítja”. A reintegrációs őrizet feltételrendszere ezek alapján megengedi, sőt megköveteli, hogy az elérhető kedvezményt pozitív menedzselési céllal a napi reintegrációs tevékenység során eszközként használjuk fel. A hazai büntetés-végrehajtás történetében eddig páratlan végrehajtási kedvezmény kivívásához szükséges magatartásformák következetes kommunikációjával hatékonyan lehet formálni a szabadságvesztést töltők jellemét, így az új jogszabályi környezet azokra is pozitív hatást gyakorolhat, akik később valamely ok miatt mégsem lesznek alanyai.

Összegzés

Összességében megállapítható, hogy a fogvatartotti zsúfoltság csökkentésének más módjai és eszközei is adóztak az új bv. intézetek építésén vagy a meglévők bővítésén túl. A fogvatartotti létszám egyenlő elosztásával, már közvetlenül a befogadást megelőzően annak ütemezésével, a visszaesés csökkentésével és a modern kor vívmányainak alkalmazásával a bv. szervezet is hatással tud lenni az elhelyezési körülményekre.

A már említett, új jogintézmények alkalmazása és a bv. pártfogó felügyelők által ellátott tevékenységi csoportok végrehajtása jelentős mértékben hozzájárulnak a bűnismétlés és a visszaesési kockázatok – ezáltal a bv. intézetek telítettségének – csökkenéséhez, azonban ki kell hangsúlyozni az utóbbiak időbeli tartama és hatálya okán, hogy a ténylegesen mérhető eredmények csak évek múlva igazolják a megtett erőfeszítések hatékonyságát.

Szakolczai Lóránt

A bv. gazdasági társaságok társadalmi elfogadtatása, egysége és annak arculati megjelenítése¹

Tavaly, 2014-ben a büntetés-végrehajtási szervezet gazdasági társaságainak 20 éves fennállása alkalmából vetettünk számot az elmúlt két évtized eredményeivel. 1994 elejétől 100% állami tulajdonú kft.-kbe szerveződve folytatódott hazánkban a fogvatartottak munkáltatása az ipari és mezőgazdasági termelésben, amit azt megelőzően az állami vállalatok és célgazdaságok láttak el. A húsz esztendő eredményeinek fontos kísérő vetületével, a jelenbeli társadalmi megítélésnek az elemzésével és a közelmúltbeli alakulásával foglalkozom ebben az írásban: a 11 gazdasági társaság² tevékenységének, eredményeinek ösztársadalmi elfogadásáról, elfogadtatásáról, a kft.-ink működése során tanúsított egységről, szervezettségről, valamint az ehhez kapcsolódóan kialakult, fejlődő cégarculatról és cégcsoport-arculatról adok számot.

Minden értékelés egybehangzóan sikeres időszaknak ítéli a jelen összegzésben tárgyalt fejlődés időszakát, az ünnepi évet és az azt megelőző két és fél évet. 2011 második félévétől kezdte meg működését a központi ellátás rendszere, amiben a bv. kft.-k meghatározó szerepet kaptak. A 44/2011. Korm. rendelet és a 9/2011. BM-rendelet adta jogszabályi keretek a társaságainkat egy akkor meghatározott és az azóta eltelt időben is folyamatosan bővülő ügyfélkörrel kötötte igen szorosan össze – a központi ellátás kedvezményezettjeivel.

- 1 A 2014. november 28-án megrendezett „Régóta foglalkoztat” – 20 évesek a büntetés-végrehajtás gazdasági társaságai című konferencián elhangzott előadás szerkesztett, bővített változata.
- 2 Lásd az 1. számú mellékletet!

Ezzel párhuzamosan a sajtóban is nagyobb nyilvánosságot kapott az a közfeladat, amely addig is egyrészt a büntetés-végrehajtás biztonságát szolgálta a fogvatartottak intézetekben töltött idejének strukturálásával, másrészt a mezőgazdasági, valamint ipari termékek előállítása révén egyre növekvő mértékben elősegítette a bv. szervezet önellátását: a fogvatartottak munkáltatása. A nagyobb érdeklődés oka volt az is, hogy a rabok által végzett értékteremtő munka hangsúlyosan más célokat is szolgált, új és újonnan előtérbe hozott célokat. Az egyik legfőbb ezek közül, hogy a munka nem a büntetés részeként, szankcióként jelenik meg, hanem a reintegráció fontos eszközeként. Mindez a közérdeklődés arra ösztönzött bennünket, hogy górcső alá vegyük a gazdasági társaságaink társadalmi megítélésének, elfogadottságának témakörét. Rövid előadásban módomban volt e témát tárgyalni a 2014. november 28-án megrendezett konferencián („Régóta foglalkoztat” – 20 évesek a büntetés-végrehajtás gazdasági társaságai³, Budapest, Stefánia Palota), amelynek összegzéseként ezt a cikket lejegyeztem. A további kutatás és az ismeretek rendszerezése, a vélemények megismerése e téren a következő években is érdekes szorgalmi feladat lesz nekem és több kollégámnak.

A fogvatartotti munkavégzés megítélése, elfogadása nem az utóbbi 20 évre vagy 5 évre vonatkozóan elemezhető csak, hanem a történelemben igen régre visszanyúlóan is. Hiszen maga a munkáltatás nem új keletű a büntetés-végrehajtásban, de a történelem során a büntetés legkülönbözőbb formái és a szabadságvesztés alatti munkavégzés funkciói koronként változóak voltak. Ma nem a szankció része, hanem – többek között – a reszocializáció egyik kiemelt eszköze a munkáltatás. A bv. kft.-k feladatrendszere, munkájának ismertsége, megítélése napjainkban is sok összetevős, széles hazai közegben vizsgálható.

A jogalkotó elkötelezettségét mutatja a jogszabályokban (ld. új Bv. kódex vagy a fentebb említett rendeletek) is egyértelműen kinyilvánított kiemelt szerep a munkáltatás tekintetében, és a végrehajtó hatalom elvárásai. A bv. szervezet kijelölt feladatai is ennek megfelelőek, az e mentén magunk szabta céljainkat támogatják.

Az utóbbi években változott jogszabályi környezet által nyitott, szélesebb kapcsolatrendszer hagyományos tagjai a korábbi évekből meglévő üzleti kapcsolataink: a közszférát képviselő megrendelők, civil piaci megrendelők, beszállító és együttműködő partnerek. Velük sokéves partnerség köt össze bennünket, kölcsönösen ismerjük egymást és a mai napig együtt dolgozunk. Ők nem idegenkednek egy olyan kapcsolatrendszerrel, melynek központi célja, főtevékenysége a fogvatartotti munkáltatás, ennek a rendszernek a kölcsönös hasznosságáról az évek alatt kialakult a meggyőződésük. Szállítóink is, vevőink is úgy számítanak ránk, mint megbízható partnerekre. Ezzel a csoporttal a jó együttműködés fenntartásáért kell dolgoznunk.

3 Ugyanezen a címen jelent meg a *Régóta foglalkoztat. 20 évesek a büntetés-végrehajtás gazdasági társaságai* című ünnepi kötet zártkörű terjesztésben. (Kiadja: Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága. Szerkesztette: Deák Ferenc. ISBN: 978-963-89996-2-7). A nyomdai munkák a fogvatartottak kötelező foglalkoztatása keretében valósultak meg. A kiadvány elektronikusan elérhető az Országos Széchényi Könyvtár Magyar Elektronikus Könyvtárában: mek.oszk.hu/13800/13811/ cím alatt.

Mint már említettük: a 44/2011. Korm. rendelet és a 9/2011. BM-rendelet teremtette meg a központi ellátás rendszerét, ahol több száz szervezet, intézmény lett a potenciális és valós új megrendelője társaságainknak: a kedvezményezettek. Az ott dolgozók, mint közalkalmazott, köztisztviselő és munkavállaló személyek, illetve mint az általuk képviselt állami szervezetek kerültek új szituációba a főtevékenységük fontos támogatását biztosító áruellátással kapcsolatban. Ez a több száz szervezet a központi ellátás rendszere előtt csak igen kis arányban volt ügyfelünk. Ügyfelek szabadpiaci marketing értelemben, s egyben jogszabály által ellátási kötelezettség is terheli a kft.-inket az irányukba. Az utóbbinak való megfeleléshez szükség van meríteni az előbbi eszköztárából. Főként azért, mert kapcsolatunk kezdetén a megteremtett új, az addigótól nagyban eltérő keretek (maga a jogszabályok által szabott viszonyrendszer, az együttműködési struktúra, az új kapcsolatok, a termékek megismerése, az új feladatok stb.) óhatatlanul gátakat emeltek, aminek lebontásáért tudatosan kellett tenni mindkét félnek. Tevékenységünk és képességeink megismertetése, az elismerés elnyerése és a jövőbeni stratégiai együttműködés közös alakítása a kedvezményezettek körével nagy fontossággal bír. A 2011 óta a bv. kft.-ekkel ellátási kapcsolatba került intézmények körében a 11 bv. kft. tevékenységét ma már határozottan egyre jobban ismerik, elfogadják, amit bizonyítanak az ide vonatkozó részletes statisztikák fejlődést megjelenítő mutatószámai is. Az együttműködésben célunk – a fogvatartotti munkáltatás biztosítása mellett – továbbra is bármely más piaci gyártótól vagy kereskedőtől ismert szolgáltatás-színvonalat nyújtani ügyfeleinknek, amivel zökkenőmentesen ellátható a közszférában tevékeny partnereink szintén jogszabályok szabta feladatai.

A közvélemény egyik részleteteményesének tekintem az egyes iparágakban a piaci versenytársakat is, tekintettel kell lennünk a munkáltatás mint közfeladat ellátásához szükséges piaci jelenlétünket segítő állami, kormányzati beavatkozásnak a versenyszférában való fogadtatására. Mivel a bv. munkáltatás során növekvő mértékben kibocsátott termékek hazai felvevőpiacai összméretüket tekintve nem bővülnek, ezért ez más gyártók, szállítók részleges kiszorulását vonja maga után: a szabadpiaci, a versenyztetés és pályázatok útján történő beszállítás lehetősége más piaci szereplők számára valamelyest szűkül, ha a büntetés-végrehajtás a megfelelő áron, időben és minőségben kiszolgálja a kedvezményezettjeit. Ennek a várható hatásnak természetesen tudatában volt a jogalkotó. A versenyszférában működő konkurens vállalkozások képviselői a jogszabály-változtatást kiváltó, hosszú távú társadalmi igényt elég jól ismerik, és – ha nem is minden tiltakozás nélkül, de – el is fogadják.

Ebben a – nem elkerülhető – versenyben tisztességes, eredményes szereplők kívánunk lenni. A jogszabály biztosította feltételeket mi azzal honorálhatjuk a kedvezményezettek felé, hogy – valóban a jogszabály mentén partnerünké lett piaci szegmens kívánságának megfelelően – magas színvonalon, megbízhatóan dolgozunk, és legalább olyan termékekkel, szolgáltatásokkal látjuk el minden vendőnk, mint amilyeneket a versenyszféra cégei képesek szállítani. Plusz motivációs erőt ad a központi ellátási rendszer fejlesztéséhez az a teljesítménykényszer, amit a jellemzően éles versenyhelyzet okoz.

Átlépve a lakosság – mint a legnagyobb kapcsolatrendszeri elem – körébe: a társadalomba visszatérésre készülő (vagy legalábbis erre felkészítendő), de még a fegyintézetben dolgozó állampolgár a munkájának gyümölcseivel külföldi, import áruval kereskedőkkel vagy más, hazai termelésű áruk előállításával, kereskedelmével foglalkozókkal kel versenyre, a bv. kft.-ken keresztül. Van a lakosságnak, a legszélesebb közvéleménynek egy kis létszámú szegmense, amely az egyik legközvetlenebb érintettje a bv. munkáltatásnak. Érdekes a dolgozó fogvatartottak (és családjaik) oldaláról is néznünk ezt a sajátos foglalkoztatást, mert a társadalom a börtönmunka megítélésakor szívesen foglalkozik azzal, milyen hatást fejt ki az a fogvatartottakra, de a „szélesebb képet” nem mélységében ismerik, mérlegelik.

A bv. munkáltatásban – a modern büntetés-végrehajtás, a kft.-k keretei között – rendszeresen, díjazás ellenében vettek, vesznek részt a fogvatartottak. Ebben nincs jelentős változás az utóbbi évtizedekben. Ha viszont azt vesszük, hogy 2011 óta egyre növekvő árumennyiség hagyja el a börtönüzemeket, kijelenthető, hogy a megteremtett érték, az értékteremtő munka eredménye is több, hatását jobban kifejezi a munkavégzőkre is.

A fogvatartottak és családjuk érzékelik, hogy a dolgozó elítélteknek a bentlétük alatt is több kapcsolatuk van a társadalommal azáltal, hogy a kinti vagy épp a benti világ számára dolgoznak, értéket teremtenek. Ezzel pénzt is keresnek, ami saját szükségletekre fordítható a falak között és a szabadulás után, valamint támogatják belőle a családot. Nem mellékesen elviselhetőbbek a hónapok, évek: további kapcsolat a bástyafalon kívüli élettel a munkahely légköre, az ottani emberi viszonyok, a jó munkavégzők, az igyekvők megbecsülése; a munkahelyen a dolgozó kamatoztathatja korábbi ismereteit, tehetségét, vagy éppen bővítheti azokat tanulás útján, esélyt kap új szakma elsajátítására és teljesítmény felmutatására, mindezekkel vezekel is önmaga, a család és a társadalom felé.

Mindez akkor is így van, ha kényszerből, „kevés” pénzért, olykor vegyes technológiai fejlettségű iparágakban és alacsony hozzáadott értékű (kevésbé motiváló) munka végzésére van lehetőség. Ez a lakossági szegmens e mérlegelés mentén döntően pozitívan értékeli a munkáltatást. Mégis a szabaduló vagy még dolgozó elítéltekre a társadalmi megítélés formálása tekintetében a legkevésbé számíthatunk: számos körülmény nem is tenné lehetővé, hogy az ő véleményük, a börtönbeli tapasztalataik jelentősen formálják a börtönmunkáról alkotott közvélekedést. A legtöbben nem is kerülnek olyan befogadó környezetbe, amely igényelné tőlük a szakavatott tájékoztatást. Sőt mint szegyenfoltot, ezt a témát sokan kerülnek. Azon kívül – úgy gondolom – a szakma véleménye nem egyezik a reintegrációs tevékenység alanyainak a véleményével a munkáltatás jelentőségéről, sikerességéről.

A fenti sokaság közvetlen kapcsolatban van a büntetés-végrehajtással. Nem így a legszélesebb véleményalkotó réteg, akik a bűnnel csak mint sértett, vagy teljesen kívülálló találkoztak, de létszámuknál fogva mégis domináns a véleményük: a lakosság döntő hányada. A bv. szervezet munkáját a társadalmi elvárásoknak megfelelően kell végezni, ezzel kapcsolatban a legszélesebb közvélemény felé is megismertetési, elfogadtatási feladataink vannak a bv. munkáltatással kapcsolatban. Vélemények és elvárások fogalmazódnak meg a társadalomban, benne

szélsőséges, illetve arany középutas véleményekkel, jól tájékozott és teljesen tájékozatlan véleményalkotókkal is. A rabmunkáltatás megítélése is széles spektrumon szóródik ebben az egyébként információkat igénylő és befogadó rétegben. Hiába, hogy a jogalkotó és a bv. szakma álláspontja szerint a munkáltatásnak reszocializációs célja van, a mai napig vannak a társadalom legkülönbözőbb szintjén olyan, nem éppen higgadt vélemények, amelyek a büntetés részévé kívánják tenni a munkát, nem számolva ennek a káros hatásaival. Hallhatók szerencsére azok a vélemények is (pl. a reintegráció szükségességéről), amiket a realista, józan közvélemény tükröz. Általános társadalmi elvárásra utal viszont, hogy aki – egyszerűen fogalmazva – kárt okoz a társadalomnak, és ezért a szabadságát egy időre megvonják tőle, ne okozzon további teherterételt azzal, hogy visszatetszést keltő módon a tartása költségeit egészében a társadalom fizeti meg. Ennek a tehertertelnek a csökkentése, ellentételezése nem mindegy, milyen mértékben történik meg, de az sem, hogy akiknek ez fontos (a széles közvélemény), azok előtt a jóvátétel mértéke, eredményei mennyire ismertek. Elvárás tehát, hogy a rabmunkát jó színvonalon, minden tekintetben eredményesen vezényelje a bv. szervezet, és ezt növekvő ismertség, valamint elismertség övezze. Itt is feladat tehát a jól végzendő főtevékenységünk mellett a tájékoztatás, a társadalom támogatásának elnyerése, a lehetőségekhez képest nyitottság, a folyamatos kommunikáció fenntartása.

A fogvatartotti munkáltatás komplex megítélésének, azon belül az ezért felelős cégcsoport és tagjai arculatának (corporate identity, C. I.) vizsgálatokor tágabb értelemben gondolni kell a szervezet vagy cégcsoport önképére, az ügyfelekben, a társadalomban kialakult képre; ezek miként valósultak meg, milyennek kívánja őket láttatni a szervezet. Egy cég arculatának tartalmi oldalán a szervezeti struktúra, szervezeti kultúra, a filozófia, küldetés és vízió állnak, valamint a kínált termékek, szolgáltatások, valamint a szervezeti stílus, magatartás, kommunikáció. Formai oldalon (corporate design) a cég- vagy szervezeti embléma, logó, a használt grafikai motívumrendszer, színvilág kap helyet, továbbá egyéb nem elhanyagolható designazonosítók (pl. az egyenruhától az épületeken és a gépkocsikon át a termékcsomagolásig). Szűkebb értelemben sokszor ezt értik arculatnak.

Mielőtt a közvetlen, tevőleges közvélemény-formálásról esne szó, érdemes feltárni, mi „ágyaz meg” ennek a tevékenységnek. 2010–2011-et írtunk, létezett egy (spontán) kialakult reputációja a bv.-nek, bv. kft.-knek, ami az elmúlt időkből asztalra letett teljesítmények alapozták meg. Innen vett új lendületet az a korábbinál jelentősen határozottabban egységes fellépés az Állami Partner közösségbe rendeződve, és ezzel együtt a BVOP tulajdonosi szemléletének hatásai voltak érezhetőek. Az egységes fellépés érdekében a cégcsoport-jegyeket magán hordozó egységes megjelenés kialakítása mellett döntött a büntetés-végrehajtás vezetése is.

Az egység, mint a C. I. tartalmi oldali eleme, szervezeti formában korábbról is fennállt, s 2011-től tudatosan erősebbé tette a büntetés-végrehajtási szervezet. Hierarchikus felépítésű fegyveres rendvédelmi szerv keretein belül működő közösségben a középírányító szerv megléte (BVOP) adott volt. A BVOP tulajdonosi szemléletének (ti. beavatkozik a felügyelt gégek működésébe, a célok és a mű-

ködés jellemzőinek egységére törekszik, központi támogatást nyújt a működési keretek formálásában) legekleatásabb jelei voltak, hogy aktív szerepével jöttek létre a központi ellátás rendszerének jogszabályi keretei, s az ebben lefektetett központi ellátó szervei feladatok elvégzésére hozta létre koordinációs szervezeti egységként a Központi Ellátási Főosztályt (KEFO).

Fontos tartalmi oldali érték volt 2011 előtt is, de ma is, a munkáltatás tekintetében a közvetett közvélemény-formáló komponensek közül maga a mindennapi munka, az eddigi eredmények, a kialakult jó hírnév. Kiemelten: a katasztrófa-helyzetek elhárítása szinte évente rótt jelentős pluszfeladatot a fogvatartottakra – főként az árvízi védekezés, kárelhárítás során –, akik országsszerte közterületen, nagy nyilvánosság előtt és átfogó sajtófigyelem mellett tettek jelentős erőfeszítéseket a közjóért. Ugyanígy a resztoratív munka, a számos városban a közterületen észlelhető jelenlét területrendezési, -fenntartási munkálatokban, takarításban – mindez emelte a rabmunka ázsióját. A büntetés-végrehajtás 2011-től érdemben kivette a részét a közmunkaprogramok és a hozzájuk kapcsolódó oktatás támogatásából növendékállatok biztosításával, munkaruha és tankönyvek gyártásával.

A vázolt háttérrel a kft.-k „zsebében” nem maradhatott el a tevőleges ismertség-növelés. 2010-től konkrét és összehangolt lépések történtek a megismerés, elfogadtatás támogatása érdekében a marketingkommunikáció egyes eszközeinek használatával.

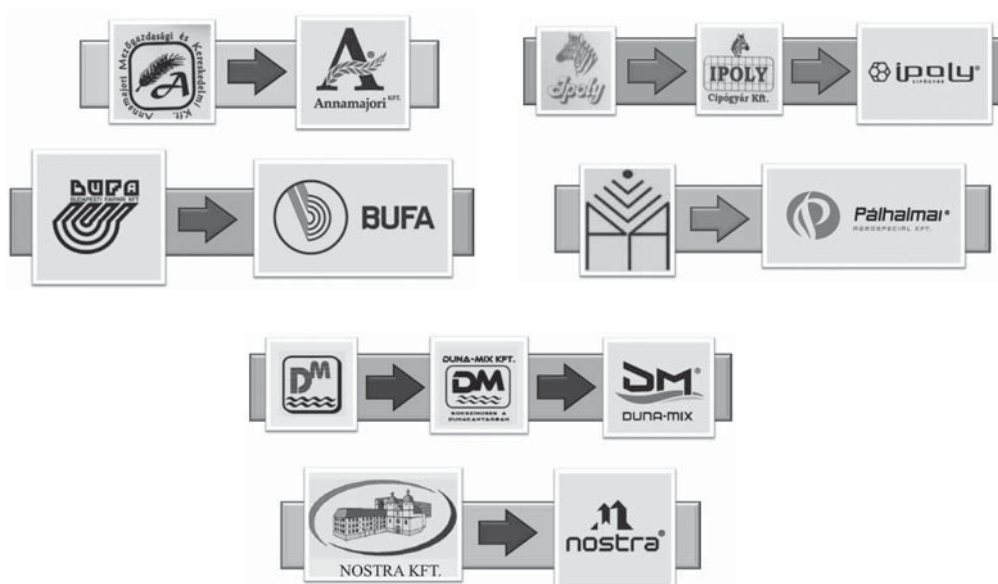
Az egységes fellépés erősítése érdekében első lépésként az Állami Partner® közösség létrehozása történt meg, a BVOP védjegyet jegyeztetett be az elnevezés és a logotípus vonatkozásában. Az Állami Partner küldetéseként megfogalmazták, hogy a közösségnek együttes célja a termelési tevékenységével a társadalom szolgálata, a mind hatékonyabb együttműködés az állam által tulajdonolt és közfeladatot ellátó gazdasági társaságok között, valamint működésük révén hozzájárulni Magyarország közrendjének fenntartásához, a közfeladatok hatékony ellátásához. A bv.-cégek a főbb vonásokban közös szervezeti kultúra, az azonos feladatban való részvétel, a közös célok okán az Állami Partner védjegy, ernyőmárka reprezentálta közösség alapító tagjai. Ezzel az egység tudatos és sikeres erősítése 4 évvel ezelőtt megvalósult.

A C. I. formai elemei közül a corporate design eszköztára is segítette a cégcsoport-jelleg alakítását. Legyen az cégcsoport vagy közös gyökerű, célú szervezetek közössége, általánosan elfogadott, hogy az ezek egységes megjelenését, azonos logika szerinti felépítését tükröző kommunikációs felületek hozzájárulnak a sikeresebb együttes fellépéshez. Vehetjük példának a piaci szereplők közül egy bank – biztosító – SZÉP-kártya szolgáltató – egészségpénztár egységekből álló vállalatcsoport vagy a központi kormányportál és a minisztériumok, valamint azok szerveinek megjelenését, vizuális arculatát (corporate design-elemek rendszere).

Az önálló kft.-k a megalakulásukkor létrehozott és döntően azóta használt céglogóikat, új emblémára cserélték: ehhez szakértő reklámügynökség nyújtott segítséget. A Corvus Design és a Brandcontrol Kft. alkotta logók részben a korábbi cégek szimbolikáját vitték tovább, részben az azokat viselő társaság aktuális tevékenységéhez igazítva alakították ki őket.

Minden cégünk jól azonosítható, a cég képviselőjére alkalmas, esztétikus és modern logót kapott. A sok mezőgazdasági- és ipari ágazat miatt is grafikai megjelenítésében színes cégcsoportot láthatunk. A mezőgazdasági főtevékenységű cégeknél az oda illő, arra emlékeztető betűformák és szimbólumok kialakításával találkozunk. Az ipari cégek pedig komorabb, de szerethető logókkal folytatták életüket 2011-től. Néhány cégemléma transzformációjára megéri egy rövid pillantást vetni. A hagyományok továbbélése és a modern jelleg felvétele talán nem túlzott belemagyarázás ezek szimbolikájába. Az egyes céglogókban az annamajori kalász, a BUFA-rönk ezt jól szemlélteti, vagy ugyanígy az Ipoly felirat néhány kiragadott stációja, a Duna hullámai és a DM kezdőbetűk vagy a nosztrai Pálos templom és a cégnév.

Ugyancsak az egységes fellépés grafikai megvalósulása figyelhető meg, amennyiben minden büntetés-végrehajtási kft. saját szín- és képvilágának megfelelő mutációban megkapta a cégcsoport közös grafikai kialakítását, ún. kisarculatát (levélfejléc, névjegykártya, boríték, prezentációs sablon), esetleg ezen felül gépkocsi-dekorációt is alkalmaztak.

Ezek után fontos fejlesztés volt 2011-ben az internetes oldalak kialakítása. Ezek a weblapok azonos design szerint épülnek fel, egységes, cégcsoportra jellemző grafikai elemek teszik a közös gyökeret felismerhetővé. A közös *www.allamipartner.hu* oldal általános tájékoztatást ad a cégcsoport együttes céljairól, a központi ellátás működési rendjéről, illetve dióhéjban tartalmaz leírást az egyes cégek tevékenységéről.

Minden kft.-nk rendelkezik saját internetoldallal, ahova a beltartalmat minden cég maga tölti fel a rá jellemző szöveges információval, képes illusztrációval, és itt teszi közzé a jogszabályok szerint nyilvános dokumentumokat is. Kiemelendő, hogy a PiacTér menüpont alatt árukatalógus és rendelési felület került kialakításra, aminek célja, hogy a jövőben a meglévő vevők, illetve a kedvezményezett partnerek akár a költségvetési működési rend szerint is leadhassák igényeiket a feltüntetett termékekre.

A tudatos közvélemény-formálás alkalmazott eszközei között jelentős szerep jutott a tömegkommunikációnak, ahol a BVOP Sajtóiroda koordinációjával országos és helyi sajtómegjelenések közvetítették úgy az üzeneteinket, hogy bemutatták a szervezet vagy egyes cégek napi tevékenységét, az adott időszak eredményeit, az aktuális beruházásokat. Számos bűnügyi, munkáltatási, gazdasági vagy ipari szakmai tematikájú tévéműsor, újságcikk, rádióriport foglalkozott a fogvatartottak munkáltatásával, a bv. gazdasági társaságainak tevékenységével, folyamatosan fenntartva a figyelmet.

A „személyes eladás” eszköztára a személyes üzleti kapcsolatok vitele során, a kft.-k piaci munkája kapcsán fejt ki hatását, a napi üzleti kommunikációval megvalósuló jelenlét, ismeretterjesztés az ügyfelek, szakmai szervezetek, beszélgető és technológiai partnerek felé.

További muníciót szolgáltatnak az ismertség növeléséhez a termékmárkák. A brand image néven ismert fogalom kapcsán hiszünk abban, hogy a jó minőségű termékek, az azokat azonosító ismert és elismert márkanév erősíti a cégcsoport imázsát is. A bv. társaságok ezért az évek során jogvédelem alatt álló kereskedelmi márkanevek és logók tulajdonosaivá váltak: az általuk bejegyzett védjegyek termékmárkákra vonatkozóan a bútortermékkörben a *Collector*, a higiéniai papírtermékeknél a *Duna Papír*, az irattároló irodaszerek és nyomtatványok azonosítását a *Functioner* márka szolgálja, a munkaruházat a *Jurta* név „alatt fut”, valamint a lábbeliket *Ipoly Cipő* és *Stram* márkájúként ismerhetjük. Ezt a termékek kialakítása és a termékcsomagolás, reklámeszközök is tükrözik.

A professzionális működés indikátorai között megtalálhatók még a különféle tanúsítási rendszereknek való megfelelést kifejező címek. A cégekben az ISO 9001 szabvány és a NATO AQAP ajánlások szerinti minőségirányítási rendszer folyamatai körött szerveződik a munka a gyártásban, ügyfélkapcsolatokban, az

ISO 14001 Környezetközpontú Irányítási Rendszer szerinti a környezettudatos működés, s megint más tanúsítások alapján tudhatja magát és nevezheti magát Selfness mosodának a bv. kft., vagy éppen igazolt a HACCP-megfelelőség.

Összességében – a leírt tudatos arculatépítő támogatásnak köszönhetően is – úgy jellemezhetem a kft.-inket, hogy aki céggként szemlél bennünket, felkészültségében és képességeiben, szervezeti kultúrájában egy olyan jó céget lát, mint amilyen a versenyszférában is egy jó vállalkozás. Fegyelmezettségében, szervezettségében pedig egy – jó értelemben vett – feszes, hatékony bv. szerv rajzolódik ki bárki előtt. Ez igaz kell legyen mind a 11 kft.-nkre úgy, hogy a 11 kft. mint egység erősebb, mint 11 részegység, ezzel tényleges szinergiahatás valósul meg.

1. számú melléklet A büntetés-végrehajtás gazdasági társaságai

Adorján-Tex Kft.*	www.adorjantex.hu
Állampusztai Mezőgazdasági és Kereskedelmi Kft.	www.allampusztaikft.hu
Annamajori Kft.	www.annamajor.hu
BUFA Budapesti Faipari Termelő és Kereskedelmi Kft.	www.bufa.hu
DUNA PAPIR Termelő, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	www.dunapapir.hu
DUNA-MIX Ipari és Kereskedelmi Szolgáltató Kft.	www.dunamix.hu
Ipoly Cipőgyár Kft.	www.ipolycipo.hu
Nagyfa-Alföld Mezőgazdasági és Vegyesipari Kft.	www.nagyfaalfold.hu
NOSTRA Vegyesipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	www.nostrakft.hu
Pálhalmai Agrospeciál Kft.	www.agrospecial.hu
Sopronkőhidai Ipari és Szolgáltató Kft.	www.skhkft.hu

* Az Adorján-Tex Kft. 2013. október 1-jei megalakulásakor a Kalocsai Konfekcióipari Kft. és az Ábránd-Textil Kft. összeolvadásából jött létre.

2015. március 1-től megkezdte működését a Bv. Holding Kft.
Feladata nevéhez híven a 11 társaság tevékenységének ún. uralmi szerződésben szabályozott keretek közötti összehangolása, irányítása a szerződésben meghatározott tulajdonosi jogok gyakorlásával.

Hautzinger Zoltán

A külföldiekre vonatkozó normatív szabályozás a magyar büntetés-végrehajtási jogban

*„A szimpla dolgok elvesznek a börtönben.
Úgy éreztem magam, mint turista egy távoli országban,
vagy úrhajós egy idegen planétán.”*
(Nelson Mandela)

TANULMÁNY

1. Bevezetés

A büntetés-végrehajtási jogi szabályozás és a tárgyban fellelhető szakirodalom is egységesnek tűnik abban, hogy a nem honos személyekkel szemben jogerősen kiszabott büntetőjogi szankciók alkalmazása során figyelemmel kell lenni az ilyen elítéltek sajátos helyzetéből adódó szükségleteinek kielégítésére. Az idegen elítéltekkel szembeni büntetés-végrehajtás célja ebből adódóan kettős. Egyfelől ki kell terjednie a fogvatartás alapvető érdekeire, valamint – a szükséges mértékben – képzésükkel és munkáltatásukkal elő kell segíteni a külföldiek büntetés-végrehajtási intézeten belüli integrációját. Képzésük elsősorban az alapvető ismeretek megszerzésére, például a befogadó ország történelmének, hagyományainak megismerésére irányul, mindezzel megcélözva azt is, hogy tiszteljék és elfogadják azt az értékrendet, amely köré a fogadó társadalom szerveződik.¹

Az eltérő honosságú személyek büntetés-végrehajtási jogi szerepéről a fentiek mellett más okból is szükséges foglalkozni. A globalizáció és a migráció, illetve a nemzetközi vagy az államhatárokat átívelő (ilyen értelemben utazó) bűnözés egyaránt azt eredményezi, hogy növekszik a külföldi fogvatartottak száma és börtönnépesség belüli aránya.²

Magyarországon a külföldi börtönnépesség a magyar állampolgárságú elítéltekhez viszonyítva mindössze közel 3,5% (653 fő a 18 042 fős fogvatartotti létszámhoz képest), míg, ha a jogerős szabadságvesztést töltők számát nézzük (221 fő) ez az arány alig haladja meg az 1%-ot.³ Különösen érdekes adatként kezelhető, hogy a bíróságok például 2012-ben 1 233 külföldivel szemben szabtak ki határozott tartalmú szabadságvesztést, de ebből 981 esetben (az esetek majd' 80%-ában), annak

1 Schmehl János: Szélgjegyzetek a sorsfordító kodifikációhoz. In: Deák Ferenc-Pallo József (szerk.): *Börtönügyi Kaleidoszkóp. Ünnepi kötet dr. Lőrincz József 70. születésnapja tiszteletére*. Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa, Budapest, 2014. 201. o.

2 Juhász Zsuzsanna: Néhány gondolat a külföldi fogvatartottakról. In: Deák Ferenc-Pallo József (szerk.): *Börtönügyi Kaleidoszkóp. Ünnepi kötet dr. Lőrincz József 70. születésnapja tiszteletére*. Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa, Budapest, 2014. 103. o.

3 A külföldi elítéltek állampolgársági megoszlásáról lásd bővebben:
<http://www.bvop.hu/?mid=77&cikkid=2168> (Letöltés ideje: 2014.08.08.)

végrehajtását felfüggesztették.⁴ Állampolgársági megoszlás tekintetében a legtöbb elítélt (az összes idegen honosságú elítélt közel 60%-a) az Európai Unió belüli országból (Románia, Szlovákia, Bulgária) érkezett hazánkba, míg azon kívüli területről főként Szerbiából, Ukrajnából, Vietnámból, Kínából és Törökországból származnak a jogerős szabadságvesztésüket töltő külföldiek. Ebből – és a külföldiekkel szemben indult egyéb büntetőeljárás adatokból – az a következtetés vonható le, hogy a külföldiek által Magyarországon elkövetett bűncselekmények csak minimális mértékben függenek össze az irreguláris migrációval, az engedély nélkül hazánkban tartózkodó személyek túlnyomó többsége büntetőjogi szempontból nem veszélyes a társadalomra.

A fenti körülményekből fakadóan tehát már nem tekinthető extrém vagy ritka esetnek, ha egy büntetés-végrehajtási intézetben idegen állampolgárságú elítélttel kell foglalkozni, avagy bármilyen, más kultúrából eredő igényt kell teljesíteni. Szintén nem kivételes helyzet az sem, ha az elítélt külföldiségére tekintettel a büntetés-végrehajtás átengedéséről kell dönteni, avagy olyan körülményeket kell teremteni, amely a fogvatartott sajátos érdekeit prioritásként kezeli.

2. Az Európai Börtön szabályok

Az idegen – így a nem magyar állampolgárokra vonatkozó – legfontosabb büntetés-végrehajtási szabályok megalkotására és alkalmazására az Európai Börtön szabályok⁵ is hatással vannak. Az Európa Tanács először 1987-ben, majd 2006-ban újra elfogadta a dokumentumot, amely az egyes országok börtönügyi szabályának alapját képezi.⁶

Az Európai Börtön szabályok általános elvként szögezi le, hogy a börtön szabályokat pártatlanul, különösen a nemet, a fajtát, a bőrszínt, a nyelvet, a vallást, a politikai vagy bármely más véleményen, a nemzeti vagy társadalmi eredeten, a nemzeti kisebbséghez tartozáson, a vagyonon, a születésen, vagy bármely más állapoton alapuló, minden hátrányos megkülönböztetés nélkül kell alkalmazni (13. szabály). A diszkrimináció tilalmával összefüggésben említhető a gondolat-, lelkiismereti- és vallásszabadság szabálya, amely nemcsak azt jelenti, hogy a fogvatartottakat mindezek a jogok megilletik, hanem annak kötelezettségét is, hogy lehetőség szerint a börtönre szímet úgy kell megszervezni, hogy a fogvatartottak számára lehetőséget biztosítsanak vallásuk gyakorlására és filozófiájuk követésére, az adott vallások vagy filozófiák által elismert képviselők által tartott vallási szertartásokon vagy gyűléseken való részvételre, vallásuk vagy filozófiájuk ilyen képviselői négy szemközti látogatásainak fogadására és vallásos vagy egyházi jel-

4 Vö. A külföldi állampolgárok és a bűnözés kapcsolata Magyarországon 2011–2012. években. Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály. Budapest, 2013. 7–8. o.

5 Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által 2006. január 11-én elfogadott, a Miniszteri Bizottság Európai Börtön szabályokról szóló R/2006/2 ajánlása a tagállamok számára

6 Czenczer Orsolya: A büntetés-végrehajtás jogi szabályozása. In: Ruzsonyi Péter (szerk.): *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar. Budapest, 2014. 240. o.

legű kiadványok birtokban tartására (29. szabály). Nyilvánvaló, hogy az így megfogalmazott elvek megfogadása különösen lényeges a külföldiek számára, hiszen az idegen kultúrából érkezők számára még inkább fontossá válnak a különbözőségekből eredő hátrányok csökkentése és a számára megszokott szokások követése. Szintén általános, de az idegenek érdekében felhozható norma a tájékoztatási kötelezettség, amely szerint a befogadáskor és a későbbiekben szükség szerinti gyakorisággal minden fogvatartottat írásban és szóban – azon a nyelven, amelyet ért – tájékoztatni kell a fegyelemről szóló szabályozásról, valamint jogairól és kötelezettségeiről a büntetés-végrehajtási intézetben (30. szabály).

Az Európai Börtönsszabályok az általános elvek mellett a külföldiekre vonatkozóan sajátos szabályokat is előírnak (37. szabály). Ilyen egyfelől, hogy a külföldi ország állampolgárságával rendelkező fogvatartottakat haladéktalanul tájékoztatni kell azon jogukról, hogy felvegyék a kapcsolatot diplomáciai vagy konzuli képviselőkkel és ésszerű lehetőségeket kapjanak a kapcsolatfelvételhez. Másfelől olyan államok állampolgárságával rendelkező fogvatartottak számára, akiknek nincs az országban diplomáciai vagy konzuli képviselőjük, valamint a menekülteknek és a hontalanoknak ugyanilyen lehetőségeket kell biztosítani, és engedélyezni kell, hogy az érdekeik képviselésével megbízott állam diplomáciai képviselőjéhez vagy bármely más olyan nemzeti hatósághoz vagy nemzetközi szervezethez forduljanak, amelynek az a feladata, hogy védelmezze az adott érdekeket. Harmad felől a büntetés-végrehajtási hatóságoknak szorosan együtt kell működniük ezekkel a diplomáciai vagy konzuli képviselőkkel a börtönbe zárt külföldi polgárok érdekében, akiknek különleges szükségleteik lehetnek. Ezek mellett a külföldi állampolgárságú fogvatartottak számára kifejezetten a jogsegélyről szóló tájékoztatást kell adni, amelynek tartalmaznia kell annak a lehetőségét is, hogy büntetésük végrehajtása végett kérjék más országnak való átadásukat.

3. A külföldiekre vonatkozó magyar büntetés-végrehajtási szabályok irányvonalai és a büntetés-végrehajtás átengedése

A büntetés-végrehajtási jog fejlődése szempontjából fontos mérföldkőnek volt tekinthető a 2014. december 31-ig hatályos ún. Bv. tvr.,⁷ valamint a korábbi szabályozást végre törvényi formában felváltó új Bv. Kódex.⁸ Mindegyik jogszabály közös jellemzője, hogy egyre szélesedő mértékben rendelkezik a nem magyar állampolgárokról. Különösen figyelemre méltó a 2015. január 1-jén hatályba lépő Bv. Kódex tárgyhoz kötődő szabályozási megoldása, amely – a hatályos Büntetés-végrehajtási Szabályzathoz hasonlóan⁹ – a fiatalkorúak és a katonák mellett külön alcímet szentel a nem magyar állampolgárságú elítéltek befogadására és a büntetés végrehajtásának részletesebb módjára.

7 A büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet (Bv. tvr.)

8 A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (Bv. Kódex)

9 A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet (Bv. Szabályzat) IX. cím

A külföldi elítéltekre vonatkozó jogszabályok vonatkozó rendelkezéseinek legfontosabb irányvonala, hogy egyfelől nem tesz különbséget a belföldi és a nem magyar állampolgárságú elítéltek között, másfelől lehetőséget biztosít az idegen részére a büntetés saját honosság szerinti környezetben történő letöltésére. Ennek megfelelően, ha a nem magyar állampolgárral szemben kiszabott szabadságvesztés-büntetés végrehajtása nem kerül más államnak átengedésre, úgy a büntetés-végrehajtásra a magyar szabályokat kell alkalmazni.

A szabadságvesztés idegen országban történő letöltéséből eredő gyakorlati problémák a büntetésnek az elítélt állampolgárságának megfelelő országbeli végrehajtásával küszöbölhetők ki teljesen. Dogmatikailag a büntetés végrehajtására vonatkozó joghatóság átengedéséről van szó, amelynek keretében – Vókó György szerint – gondot jelenthet, hogy az egyes országok büntetőjogi rendszerei jelentős mértékben eltérnek egymástól, más téren ugyanakkor az elítélt saját környezetéből kiszakítva nagyobb hátrányt szenved, mintha a büntetést hazájában töltené le.¹⁰

A büntetés-végrehajtás átadásának lehetősége nemzetközi egyezményen alapul, maga a jogsegély lényegében csak külföldiek esetében alkalmazható (honos állampolgár csak kivételes esetben adható át, ha állandó lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye az átadás helye szerinti országban van). E nemzetközi jogsegély célja, hogy az elítélt személyek átszállításáról szóló egyezmény¹¹ értelmében lehetőség legyen a bűnelkövetők részére büntetésük saját államukban és társadalmukban való letöltésére. A büntetés-végrehajtás átengedése során feltételként jelentkezik, hogy

- az átszállítandó személy a végrehajtó állam állampolgára legyen,
- a legalább hat hónap letöltendő szabadságvesztést kiszabó ítéletnek végrehajthatónak kell lennie,
- az elítélt és az átszállításban érintett mindkét állam a büntetés-végrehajtás átengedéséhez hozzájáruljon,
- a büntetőítélet alapjául szolgáló cselekménynek a végrehajtó állam joga szerint is bűncselekménynek kell minősülnie.¹²

A büntetés-végrehajtás átengedéséről Magyarországon külön törvény rendelkezik, amely szerint a magyar bíróság által jogerősen kiszabott szabadságvesztés végrehajtása akkor adható át, ha egyfelől a külföldi állam kötelezettséget vállal a büntetés még végre nem hajtott részének végrehajtására, másfelől az elítélt a végrehajtás átengedéséhez hozzájárult, feltéve, hogy az átengedés az elítélt átadásával jár együtt.¹³ A további törvényi szabályozásból még kiderül az is, hogy a büntetés-végrehajtás átengedését követően, ha a bűnösítő ítéletet perújítás vagy felülvizsgálat folytán megváltoztatják, vagy a végrehajtás közkegyelmi rendelkezés alapján nem folytatható, illetve a büntetés tartama csökken, az átvevő államot

10 Vókó György: *Európai büntetés-végrehajtási jog*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2006. 238. o.

11 Magyarországon kihirdette az elítélt személyek átszállításáról szóló, Strasbourgban, 1983. március 21-én kelt Egyezmény, Strasbourgban, 1997. december 18-án kelt Kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről szóló 2001. évi LXVII. törvény

12 Vö. Király Klára: A külföldi elítéltek jogi helyzete. *Börtönügyi Szemle*, 2003/3. 95–107. o.

13 A nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvény 56. § (1) bek.

e tényekről értesíteni kell. Az alapügyre vonatkozó döntések tehát a büntetés-végrehajtás átengedése esetén is kihatással lehetnek magára a végrehajtásra.

Különös figyelmet érdemelhet ugyanakkor az a körülmény, ha az átvevő ország – saját jogi lehetőségeivel élve – az átvett büntetés végrehajtását nem folytatja, avagy az elkövetés helye szerinti végrehajtási körülményekhez képest jelentős mértékben enyhébb vagy akár szigorúbb módon foganatosítja. Ennek orvoslására a hivatkozott nemzetközi szerződés már nem tartalmaz konkrét rendelkezéseket, így a végrehajtás átengedése során előzetesen kell felmérni azt, hogy annak milyen következményei lehetnek.¹⁴

4. A külföldiekkel szembeni büntetés-végrehajtás főbb szabályai

A más állampolgárságú elítéltek fogvatartása azonban a kommunikációs nehézségek, eltérő szokásaikból adódó feszültségek és a külső kapcsolatok megteremtésének problémái miatt nehézségekkel járhat. Ez alkalmanként az elítélt magatartására is kiható bizonytalanságot idézhet elő, amely negatívan hathat az intézet rendjére vagy a személyzettel való zavartalan együttműködésre.¹⁵ Ennélfogva napjainkban a büntetés-végrehajtási jogi szabályok sajátos rendelkezéseket adnak közre, megteremtve ezzel – a fiatalkorúak és a katonák mellett – a külföldiek klaszszifikációját, illetve reintegrációs folyamatuk eredményesebb megvalósulását.

A külföldiek fogvatartására vonatkozó elvek körében egyfelől beszélhetünk olyan tézisekről, amelyeket az Európai Börtönszabályokkal összhangban nem kizárólag a külföldiekre állapítottak meg, de jellegüknél fogva azok potenciális címzettek lehetnek. Ilyen a fentebb már említett diszkrimináció tilalma, avagy a szabad vallásgyakorláshoz és a lelkiismereti szabadsághoz való jog.¹⁶ Ezek mint ún. korlátlanul érvényesülő garanciális jogok jelentkeznek a végrehajtás ideje alatt.¹⁷ Másfelől vannak olyan büntetés-végrehajtási elvek is, amelyek tipikusan a külföldiekre alkalmazandók. Ilyen az anyanyelv használatának elve és a diplomáciai vagy konzuli kapcsolattartási jog.¹⁸ E jogok szintén nem korlátozható jogok, alkalmazásuk azonban feltételes, hiszen egyrészt nem minden elítéltre vonatkoznak, másrészt azok biztosítása – helyesebben állami támogatása – sem teljesen korlátlan.

A külföldiek anyanyelv-használati joga és az ehhez kapcsolódó tolmácsigény jelentős szerepet játszik a külföldi jogainak és kötelezettségeinek teljesítésekor.¹⁹

14 E tárgyban kétségkívül a legnagyobb közérdeklődést az ún. „baltás gyilkos”, Ramil Safarov azeri katonatiszt Gurgen Margaryan örmény katonatiszt sérelmére Magyarországon elkövetett emberölés miatt jogerősen életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésének Azerbajdzsán részére átengedése váltotta ki. Az elítélt 2012-ben közvetlenül azután, hogy – a Magyarországon 2004-ben kiszabott szabadságvesztés végrehajtása folytatása céljából – hazájába érkezett kegyelemben részesült.

15 Horváth Tibor (szerk.): *Büntetés-végrehajtási jog*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2001. 185. o.

16 Bv. Kódex 2. § (3) bek. és 36. § (1) bek. h) pont

17 Gaál Irén-Máziné Szepesi Erzsébet: *Büntetés-végrehajtási jog*. Jogi Szakvizsga Kézikönyvek. Novissima Kiadó. Budapest, 2005. 91. o.

18 Bv. Kódex 2. § (2) bek. a–b) pont és 36. § (1) bek. o) pont

19 Kóhalmi László: De lege lata az elítélti kulturális jogokról. In: Korinek László–Kóhalmi László (szerk.): *A börtön kultúrája – kultúra a börtönben*. PTE ÁJK Pécs, 2010. 114. o.

Az anyanyelv használatára vonatkozó legfontosabb megállapítás továbbra is az, hogy egyrészt az elítéltet vagy az egyéb jogcímen fogvatartottat nem érheti hátrány a magyar nyelv nem ismerete miatt, másrészt – nem a magyarral megegyező – anyanyelvét mind szóban, mind írásban szabadon használhatja. Ezzel összhangban a végrehajtásért felelős szervnek a fogvatartott anyanyelvén vagy az általa ismert más nyelven kell tájékoztatást adnia a végrehajtás rendjéről, a végrehajtással összefüggő jogairól és kötelezettségeiről, valamint a fogvatartást foganatosító szerv házirendjéről. A tájékoztatásnak – amennyiben ezt nemzetközi egyezmény lehetővé teszi – ki kell térnie a szabadságvesztés végrehajtásának átengedésére is. A nyelvhasználatot kapcsolatos szabályok szorosan összefüggnek a tolmácsolási költségek finanszírozásával is, amelyek csak abban az esetben nem terhelik az államot (a büntetés-végrehajtási intézetet), ha a külföldi nem a szabadságvesztéssel összefüggésben kéri tolmács közreműködését. Ebből fakad az anyanyelvhasználat állami támogatásának feltételeessége is. Ha a tolmácsolásra a külföldi fogvatartott magánjellegű ügyei miatt kerül sor, úgy annak költsége az államot nem terhelheti. A hivatalos eljárás a büntetés-végrehajtásban azt jelenti, hogy az az elítélt jogainak érvényesítésével, illetve kötelezettségeinek teljesítésével van összefüggésben. Ilyen például a fegyelmi vagy a kártérítési eljárás, de ennek minősül (visszanyúlva a büntetőeljárás szabályokra) az esetlegesen az alapügyben elrendelt nyomozás (pótnyomozás, perújítási nyomozás) is. A pótnyomozás során végzett cselekmények természetesen a nyomozást végző szervet, a bírósági meghallgatás költségei a bíróságot, az ügyészi meghallgatás költségei pedig az ügyészséget terhelik.²⁰

Az alapvető jogok biztosa legutóbbi publikált ellenőrzése során azt állapította meg, hogy az idegen állampolgárságú fogvatartottak anyanyelv-használatához való jogával összefüggésben visszaságra utaló körülmény nem merült fel.²¹ E kinyilatkoztatás mögött olyan példák álltak, mint például a büntetés-végrehajtási intézetekben a külföldiek számára 14 nyelvre lefordított tájékoztató áll rendelkezésre, amely a jogokat, kötelezettségeket rögzíti, egyben általános segítséget nyújt a napi tevékenységben való eligazodásban. A fogvatartottak elhelyezése során – amennyiben büntársi korlátozás nem tiltja – az azonos nyelven beszélő – avagy egymással kommunikálni tudó – személyek egy helyiségbe kerülnek. Emellett az intézetek könyvtáraiban idegen nyelvű kötetek is megtalálhatók, illetve a külképviseletektől, egyéb civil szervezetektől eseti jelleggel nagyobb számban is kapnak a környező országok nyelvein kiadott műveket. E jelentős pozitívumai mellett ugyanakkor ki kell térni arra is, hogy az elítélt által beszélt nyelv közvetítése számos alkalommal nehézségbe ütközik. Ilyen példaként hozható fel, hogy nincs minden, Magyarországon előforduló nyelvre lefordított tájékoztató füzet, illetve egyes nyelvek tekintetében a hivatalos tolmácsolási lehetőségek is erősen korlátozottak, a szívésségi vagy fogvatartotti tolmácsolás megbízhatósága pedig ellenőrizhetetlen.

20 Vókó György (szerk.): *A büntetés-végrehajtási jog magyarázata*. HVG-ORAC. Budapest, 2001. 254. o.

21 Pajcsicsné Csóré Erika (szerk.): „Emberi jogok kint és bent – ombudsmani szemmel.” A büntetés-végrehajtás fogvatartottjainak, a külföldiek idegenrendészeti és menedékjogi fogvatartásának alapjogi összefüggéseit, valamint az ügyvédek és a hozzájuk forduló jogait vizsgáló projekt. *AJB Projekt-füzetek* 2013/2. sz. 87. o.

Alapvető követelményként jelentkeznek a nem magyar állampolgár konzuli kapcsolattartásának a biztosítása is. Ez a lehetőség nélkülözhetetlen segítséget nyújt nemzeti identitásuk megőrzéséhez.²² Ennek jegyében is a nem magyar állampolgárságú elítélt vagy más címen fogvatartott jogosult államának diplomáciai, illetve konzuli képviselőjéhez fordulni és annak képviselőjével a kapcsolatot tartani. A kapcsolattartás lehetősége az állampolgársággal nem rendelkező személyek (hontalanok) esetében is adott, mivel az ilyen fogvatartottak az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságához és képviselőjéhez fordulhatnak.

A diplomáciai és konzuli kapcsolattartás egyben érdekvédelmet is jelent, amely kihat a fogvatartottat a büntetés-végrehajtásban is megillető védelem jogára is. A külföldi hazájának konzuli képviselője ugyanis – a büntetőeljárásban meglévő szabályokhoz hasonlóan – védőt is meghatalmazhat. A kapcsolattartás alapja, hogy a külföldi elítélt büntetés-végrehajtási intézetbe történő befogadásáról haladéktalanul értesíteni kell az állampolgársága szerint illetékes diplomáciai vagy konzuli képviselőt. Ezt azonban mellőzni kell, ha a külföldi írásbeli nyilatkozatában ezt kifejezetten kéri. Ez az elítélt személyiségi jogainak védelme érdekében van így, hiszen ő sem kényszeríthető arra, hogy olyan érdekvédelmi tevékenységet vegyen igénybe, amelyiket nem akar.²³

A konzuli kapcsolattartás gyakorlata annak diplomáciai jellege miatt nemzetközi egyezményen alapul. Az e tárgyban született Bécsi Egyezményből²⁴ megismerhető, hogy a konzuli feladatokat ellátó diplomata hogyan, milyen feltételekkel érintkezhet az azonos állampolgárságú elítélttel. Alapvető szempont, hogy – az erre irányuló tájékoztatást követően – az elítéltnel kell kezdeményeznie a konzuli kapcsolatfelvételt. Ennek hiányában a konzulnak elvileg nincs lehetősége a közvetlen érintkezésre. Amennyiben a külföldi kéri a találkozást, akkor a konzuli képviselő az irányadó szabályok szerint az illetékes büntetés-végrehajtási intézet parancsnoka engedélyével – lényegében a védői kapcsolattartás gyakorlatához hasonlóan – érintkezhet az elítélttel.²⁵

A konzuli kapcsolattartáshoz fűződő korlát különösen indokolt azoknak a személyeknek az esetében, akik a büntetés-végrehajtás helye szerinti államban vagy más államban menedékjogi eljárás alatt állnak, avagy menedékjogot élveznek. A menekültek helyzetéről szóló nemzetközi egyezmény²⁶ szerint például megszűnik a menekülti státusz – pontosabban a nemzetközi egyezmény alkalmazhatósága – olyan személy esetén, aki önkéntesen ismét igénybe vette állampolgársága szerinti ország védelmét.²⁷ Mindezekre figyelemmel a menekültügyi eljárás hatálya alatt

22 Szűcs András: A nem magyar állampolgárságú fogvatartottak jogi helyzete Magyarországon. *Börtönügyi Szemle*, 2003/2. sz. 30. o.

23 Vókó György (szerk.): A büntetés-végrehajtási jog magyarázata. i. m. 253. o.

24 A konzuli kapcsolatokról Bécsben 1963. április 24-én elfogadott egyezmény kihirdetéséről szóló 1987. évi 13. törvényerejű rendelet

25 Vókó György: *Magyar büntetés-végrehajtási jog*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest–Pécs, 2004. 171. o.

26 Magyarországon kihirdette a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. július hó 28. napján elfogadott egyezmény, valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1989. évi 15. törvényerejű rendelet (Genfi Egyezmény)

27 Genfi Egyezmény I. Fejezet 1. cikk C. pont (1) bek.

álló személy származási országa védelme helyett jogosult az Egyesült Nemzetek Szervezete Menekültügyi Főbiztosságával, illetve más nemzetközi szervezettel vagy civil szervezettel való kapcsolat felvételére és fenntartására.²⁸ Tekintettel azonban arra, hogy a fenti szabályok csak a hazai menedékjogi szabályokból következtethetők ki, szerencsésebb lenne, ha a konzuli kapcsolatfelvétel tilalmáról a magyar büntetés-végrehajtási jogi szabályok is rendelkeznének, illetve felhívnák a figyelmet – utalva a nemzetközi menekültügyi egyezmény vonatkozó rendelkezéseire – a konzuli igénybevétel negatív menedékjogi következményeire.

5. A külföldi elítélt büntetésének végrehajtására vonatkozó egyéb szabályok

A nem magyar állampolgárságú elítéltek büntetés-végrehajtására vonatkozó szabályok körében – az anyanyelvhasználat és a konzuli kapcsolattartás mellett – elsősorban az ilyen elítélt elhelyezésére vonatkozó klasszifikációs szabályokat kell kiemelni. Külföldi esetében – fentebb már említettekhez visszautalva – lehetőség szerint biztosítani kell, hogy a vele együtt elhelyezett elítéltek között legyen az általa használt nyelvet, továbbá a magyar nyelvet ismerő és beszélő személy. Nem lehet azonban együtt elhelyezni azokat a külföldieket, akik között nemzeti, nemzetiségi, etnikai vagy vallási ellentét áll fenn. A klasszifikáció során szintén elvszerűen kell érvényesülnie a vallási hovatartozás és az ehhez szorosan kötődő rituális és étkezési szokások figyelembevételének.²⁹ Ennek érdekében a büntetés-végrehajtási hatóságok napjainkban olyan intézkedéseket foganatosítanak, amelyek jelentősen megkönnyítik az elítéltek vallásgyakorlását. Ilyen lehet vallásgyakorlási vagy gyülekezési helyek kijelölése, ugyanahhoz a valláshoz tartozó fogvatartottak közül képviselő kijelölése, és az ilyen személlyel való kapcsolattartás biztosítása. Fontos szempontként kell azonban érvényesülnie annak is, hogy a fogvatartott nem – még azonos klasszifikáció keretében sem – kényszeríthető részvételre a vallási szertartásokon, gyűléseken vagy arra, hogy fogadja valamely valláshoz tartozó egyházi ember vagy képviselő látogatását.

A külföldi elítélt kérelmére szabadságvesztése alatt biztosítani kell a büntetés-végrehajtási intézet lehetőségeihez mérten a magyar nyelv oktatását, illetve olyan programokba kell bevonni, amelyek megismertetik azokkal a nemzeti, történelmi és erkölcsi értékekkel, amelyek Magyarországot jellemzik. A külföldiek képzésével és munkáltatásával nem mellesleg szintén az eltérő honosságúak büntetés-végrehajtási intézeten belüli integrációja segíthető elő. Ezt támogatja az a szabály is, amely a büntetés-végrehajtási szerv vezetője számára különös méltánylást érdemlő esetben lehetővé teszi a végzettség vagy szakképzettség igazolására alkalmas okiratok hiányában, továbbá az iskolarendszeren kívüli szakoktatási forma esetén az ösztöndíjra jogosultság megállapítását.³⁰ Ennek oka az elítélt

²⁸ Met. 5. § (1) bek. d) pont

²⁹ Garai Ernő: *A nem magyar állampolgárságú elítéltek problémái*. Módszertani Füzetek 1984/2. sz. 43. o.

³⁰ Bv. Kódex 181. §

– különösen a válságövezetből menekült külföldi – motiválása a tanulásra, amely kétségkívül a munkáltatás mellett a leghasznosabb időtöltés.

A nem magyar állampolgárságú elítélt büntetés-végrehajtásának gyakorlati megvalósításához kapcsolódik még, ha a külföldi nem Magyarországról kap csomagot, annak vám- és postaköltségét, valamint az egyéb költségeket – hacsak azt az illetékes külképviselet át nem vállalja – maga viseli. Amennyiben a külföldi letéti pénzzel nem rendelkezik, és a költségeket az illetékes külképviselet sem biztosítja, a büntetés-végrehajtási intézet a költségeket megelőlegezheti, ha a tartozás megfizetését a külföldi elítélt vállalja és annak fedezetét igazolja. Letéti pénz hiányában ugyanakkor már az intézet saját költségeként biztosítja, hogy a külföldi hozzátartozója részére havonta egy alkalommal levelet küldjön. A nem magyar nyelven írt vagy kapott magántermészetű levél biztonsági ellenőrzése esetén a levelet négy napon belül kell az intézetnek a címzetthez továbbítani vagy kézbesíteni.³¹

A külföldiek rokoni kapcsolattartása egyébként is kiemelt jelentőséggel bír, hiszen az ilyen jellegű kapcsolattartás az elítéltek legfontosabb reszocializációs eszköze is egyben. A kapcsolat fenntartása a külvilággal, főleg családtagokkal vagy szeretteikkel elsősorban a szabadulás utáni élet alapjának számít, ugyanakkor a szabadságvesztés-büntetés elviselésében, a belső biztonság megteremtésében is jelentős szerepe van. Formái a levelezés, látogatás, csomagküldés vagy a távbeszélőn érintkezés.³² A látogatás – a rokoni kör külföldisége miatt is – viszonylag nehézkes lehet. Erre tekintettel egyrészt kiemelt figyelmet fordítanak a látogatások soron kívüli engedélyezésére, másrészt azonban egyéb megoldások bevezetésére is szükség lehet. Ilyennek tűnik a telekommunikációs vagy internet alapú kapcsolat biztosításának lehetősége, amelyet – egyetértve a fentebb citált szerzőpáros gondolatával – megfelelő biztonsági protokoll mellett lehetne végrehajtani. Ez megvalósulhatna elektronikus levél vagy elektronikus hang- és képátvitel (videóhívás) formájában. A technikai feltételek ugyan már fennállnak, de annak jogi szabályozása még nem teljes körű, és erre az Bv. Kódex hatályba lépése sem jelent megnyugtató megoldást.

6. A külföldi befogadása és a szabadságvesztés végrehajtásának gyakorlata

A külföldivel szemben kiszabott szabadságvesztés megkezdése és végrehajtásának gyakorlata – a hivatkozott ombudsmani ellenőrzés szerint is – meghatározott protokoll szerint, az érintettek – fentebb is közölt – jogainak érvényesülése mellett történik. Nem szerencsés azonban, hogy a vonatkozó praxis jogszabályból vagy más jogi szabályzóból nem ismerhető meg, hanem arra csak egy belső – kötelező erővel még a büntetés-végrehajtási szervezeten belül sem bíró – ügyirat áll ren-

³¹ Bv. Szabályzat 225. §

³² Vö. Huszthy Álmos-Volter Hajnalka: *A külföldi elítéltek helyzete a magyarországi büntetés-végrehajtási intézetekben*. TDK dolgozat. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar. Budapest, 2014. (Kézirat) 14–15. o.

delkezésre.³³ E szerint a külföldi befogadásának gyakorlati sorrendje az illetékes diplomáciai vagy konzuli képviselőt értesítésével kezdődik, majd a külföldi általa ismert nyelven történő tájékoztatásával folytatódik. E tájékoztatás kiterjed a nem magyar állampolgárságú elítélt jogaira és kötelezettségeire, valamint arra is, ha nemzetközi egyezmény a szabadságvesztés végrehajtásának átengedését lehetővé teszi. Ezt követi az úti okmány átvétele és kiutasítás esetén annak megküldése az illetékes idegenrendészeti hatóságnak, illetve kiutasítás hiányában annak letétbe helyezése és a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal értesítése. A befogadás mozzanatai között csak utolsó helyen említik a menedékjogi tájékoztatást, valamint azt, hogy e tájékoztatás mellett a külföldinek külön nyomtatványon, írásban kell nyilatkoznia arról, hogy kíván-e élni a menedékkérelmet benyújtásának jogával. Amennyiben igen, a menedékkérelmet külön jegyzőkönyvbe foglalják, majd a rögzített ujjnyomat-lap egyidejű megküldésével haladéktalanul értesítik a menekültügyi hatóságot (Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalt).

Az említett sorrend alapvető logikai hibája, amely egyébként alapvetően kifogásolható gyakorlatot nem eredményez, hogy a protokoll hallgat a külföldi menedékjogi státuszának előzetes vizsgálatáról. A büntetés-végrehajtási szervezetnek ugyanis már a befogadás első lépésénél tisztában kell lennie azzal, hogy a külföldi – ez esetben kizárólag harmadik országbeli állampolgár – rendelkezik-e menedéjjoggal, avagy áll-e menekültügyi eljárás hatálya alatt. Amennyiben igen, úgy egyfelől a menekültügyi hatóságnál tisztázni kell, hogy fennáll-e a származási országa esetében a kapcsolatfelvétel tilalma, másfelől, hogy az elítélt illetékes diplomáciai vagy konzuli képviselővel történő kapcsolatfelvétele negatívan hathat ki menedékjogi státuszára vagy menedékjogi kérelmének elbírására. Az illetékes diplomáciai vagy konzuli képviselőt értesítése csak e körülmény tisztázása során és csak abban az esetben lehetséges, ha ahhoz a külföldi hozzájárul.

A nem magyar állampolgárságú elítélttel szemben kiszabott szabadságvesztés (vagy elrendelt előzetes letartóztatás) végrehajtása ugyanakkor a helyes protokoll követése ellenére is jelentős nehézségeket jelenthet. Ilyen a fegyelmi eljárás lefolytatása, a kapcsolattartás ellenőrzése, az egyes írásos dokumentumok kitöltése, a pszichológusi vagy nevelői meghallgatás, a házirend ismertetése vagy megismerése, a külföldi fizetőeszköz átváltási ügyintézésének ismertetése, az orvosi anamnézis felvétele, a saját országban használatos gyógyszerek beszerzése. Ezek a nehézségek kizárólag szakszerű, a külföldi személy nyelvi és kulturális körülményeinek teljes figyelembevételével rekeszthetők ki. Bár a nem magyar állampolgárságú elítéltek fentebb már érintett, nemzeti megoszlása csak szűk körben sejtet a befogadással és a végrehajtással összefüggő problémát, mindenképpen célszerű megfontolni olyan büntetés-végrehajtási intézet kijelölését vagy működtetését, amely a Magyarországon rendszeresen előforduló potenciális elítéltek körének nyelvi és kulturális tényezőire minden esetben kész reagálni.

³³ Vö. A nem magyar állampolgárságú fogvatartottakkal kapcsolatos büntetés-végrehajtási feladatok címmel, 2013. október 30-án, a büntetés-végrehajtási szervezet országos parancsnokának biztonsági és fogvatartási helyettese által parancsnoki értekezletre előterjesztett, jóváhagyott ügyirat. (Előkészítő: Széles Gábor bv. ezredes)

7. A kiutasítás végrehajtásának büntetés-végrehajtási feladatai

A kiutasítás mint büntetőjogi szankció végrehajtása iránt ugyan a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalnak a bíróság székhelye szerint illetékes regionális igazgatósága intézkedik kizárólagos hatáskörrel, e büntetés biztosítása érdekében a büntetés-végrehajtási intézetnek is vannak feladatai. Ez elsősorban az érintett idegenrendészeti hatóság legalább hat hónappal korábbi értesítését jelenti a várható szabadulás idejéről.

A kiutasítás a magyar jogrendszerben büntetőjogi szankcióként (büntetés-ként) és idegenrendészeti intézkedésként is alkalmazható. Előbbi esetében a kiutasítás konkrét célja annak a külföldinek Magyarország területéről eltávolítása, akinek az itt tartózkodása az általa elkövetett bűncselekményre is tekintettel már nem kívánatos.³⁴ Ezzel ellentétben idegenrendészeti eljárásban a külföldi kiutasítását akkor kell elrendelni, ha az idegenrendészeti hatóság azt állapítja meg, hogy a nem magyar állampolgárságú személy Magyarország területén tartózkodni már nem jogosult. Amíg tehát a kiutasítás büntetőjogi értelemben magában hordoz az elkövetett cselekmény miatt represszív, illetve a további tartózkodás megakadályozása érdekében preventív elemeket, idegenrendészeti szempontból a kiutasítás kizárólag a jogellenes tartózkodás miatti jogellenes állapot megszüntetését szolgálja. Ennek ellenére a bíróság által büntetőügyben kiszabott kiutasítás és az idegenrendészeti hatóság által elrendelt kiutasítás végrehajtása között nincs különbség, mindkét esetben a kiutasításra az egyes idegenrendészeti szabályokat kell alkalmazni.

A külföldiek igazgatására (beutazására és magyarországi tartózkodására) vonatkozó mindkét – korábban már említett – törvény értelmében a kiutasított közvetlen kérelemmel fordulhat a büntetés-végrehajtási bíróhoz a kiutasítási akadály megállapítása érdekében. Törvényben foglalt korlát például, hogy nem utasítható ki a magyar állampolgár – még abban az esetben sem, ha egyúttal más állam polgára is (kettős állampolgár) –, valamint az sem, aki menedékjogot élvez. Ez utóbbi jog ugyanis nemcsak tartózkodásra vonatkozó jogcímet jelent, hanem egyidejű védelmet is a kiutasítás és a kiadatás ellen is. Szintén kiutasítási akadályként jelentkezik az Alaptörvényben is szabályozott visszaküldés tilalma (non-refoulement elve),³⁵ amelyet az Emberi Jogok Európai Bírósága konklúziója szerint valamely részes állam akkor is megsértheti, ha a joghatósága alá tartozó személyt kiteszi olyan cselekménynek, amely kimeríti a kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód fogalmát.³⁶ Amennyiben kiutasítást kizáró ok áll fenn, úgy az ügyész a kizáró ok fennállásának megállapítása iránt indítványt tesz a büntetés-végrehajtási bírónak, vagy ha az eljárás az elítéltnél közvetlenül a bíróságnál tett kérelmére indult, akkor a büntetés-végrehajtási bíró beszerzi az ügyész indítványát. Az eljárást annak az idegenrendészeti hatóságnak a területén folytatják le, amelynek területén az elítélt tartózkodik, és a büntetés-végrehajtási bíró az

34 Lásd bővebben a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 59–60. §-át.

35 Magyarország Alaptörvénye XIV. cikk (2) bek.

36 Blutman László: *A külföldiek kiutasításának különös akadályáról*. Acta Humana No. 27. 1997. 42. o.

idegenrendészeti hatóság kezdeményezése alapján az ügyész indítványára, de legalább kétévente megvizsgálja a kiutasítás végrehajthatóságát.³⁷

Amennyiben a büntetés-végrehajtási bíró döntése nem állapít meg visszaküldési tilalmat, úgy a kiutasítás végrehajtásának egyfelől nincs akadálya, másfelől annak további ügyintézése kikerül a büntetés-végrehajtási szervezet rendszeréből.³⁸ A kiutasítás végrehajtásának szabályait kell alkalmazni abban az esetben is, ha a külföldi elítélt vagy képviselője a szabadságvesztés végrehajtásának más állam részére történő átengedését kéri.

8. Összegzés

Bár az általános köznapi vélekedéstől eltérően a külföldiekre csak kevésbé jellemző bűncselekmények elkövetése, de számuk – az egyre fokozódó, és könnyebbé váló migráció következtében is – a büntetés-végrehajtásban is növekvő tendenciát mutat. Ezért napjainkban már nem jelenthet rendkívüli jelenséget, ha egy idegen állampolgárságú személlyel szemben kell a büntetőeljárásban kiszabott büntetést végrehajtani. Nem magyar állampolgárságú fogvatartottak esetében is az általános büntetés-végrehajtási célokat kell érvényesíteni, de annak során tekintettel kell lenni a külföldiségből eredő sajátosságokra. Ilyen specialitást jelent az anyanyelvhasználat vagy a vallásgyakorlás biztosítása, valamint a konzuli kapcsolattartás elősegítése. E jogokat már az intézménybe fogadás során garantálni kell, és rögtön az elhelyezés tekintetében alkalmazni szükséges.

A külföldiek büntetés-végrehajtása jövőbeni megoldására alapvetően két út nyílhat. Egyfelől a jelenlegi rendszernek megfelelően az, hogy az ilyen elítéltek szabadságvesztésének végrehajtása továbbra is integráltan, a szükséges feltételek és jogok biztosítása mellett valósul meg. Ennek során továbbra is hangsúlyos szerep hárul a büntetés-végrehajtásban dolgozók szakmai felkészítésére, az egyes külföldi szokások, kultúrák alapos megismerésére, az idegen állampolgárságú elítéltek megfelelő klasszifikációjára és a honos fogvatartottakkal közös munkáltatás, művelődés, oktatás lehetőségének megteremtésére. E követelmények említésekor fontos megjegyezni, hogy az egyes független (ügyészi, ombudsmani) nézetek szerint is a külföldiekkel összefüggő jogok biztosítása megfelelő.

A nem magyar állampolgárságú elítéltekre vonatkozó, elsősorban az anyanyelv-használatra, vallásgyakorlásra, konzuli és rokoni kapcsolattartásra, valamint az egyes állampolgársági kategóriákhoz kapcsolódó kulturális sajátosságok figyelembe vételére, illetve a harmadik országbeli állampolgárok menedékjogi szándékaihoz illeszthető eljárás lefolytatására tekintettel az általános intézményi megoldáshoz képest elkülönült szervezeti rendszer létrehozása. Ennek keretében a külföldi elítéltek elhelyezése, a nem magyar állampolgárságú terheltek előzetes letartóztatásának a végrehajtása nem a magyar elítéltekkel vagy terheltekkel azonos intézményi keretek között valósulhatna meg. E megoldás előnye az egyes

³⁷ Tóth Andrea Noémi: A kiutasításról a bírói gyakorlat tükrében. *Büntetőjogi Szemle*, 2013/3. sz. 72. o.

³⁸ A témával kapcsolatban lásd bővebben Jójárt Borbála Gyöngyike: *Kiutasítás végrehajtásának eljárási jogi kérdései*. Pécs, 2011. 18–23. o.

eltérő honosságú kultúrák sajátosságainak részletesebb ismerete. Megjegyzendő, hogy hasonló karakterű fogvatartási központok egyébként is működnek, amelyek az idegenrendészeti vagy a menekültügyi eljárásban alkalmazandó kényszerintézkedések végrehajtásáért felelnek. E megoldás esetén azonban – természetesen – tekintettel kell lenni a büntetés-végrehajtás, a büntetőeljárás és az idegenrendészeti, illetve menedékjogi eljárásból eredő fogvatartás eltérő körülményeire, az egyes – egymástól teljesen eltérő eljárásokból eredő – alanyi jogosultság jellemzőire, az ebből eredő klasszifikálás megteremtésére.

Lehoczki Ágnes

A magyar büntetés-végrehajtásban történt befejezett szuicidiumok elemzése

„Egy társ az éjszakában – akármilyen idegen is – az öngyilkosságtól mentheti meg az embert.”
(Erich Maria Remarque)

Előzmények

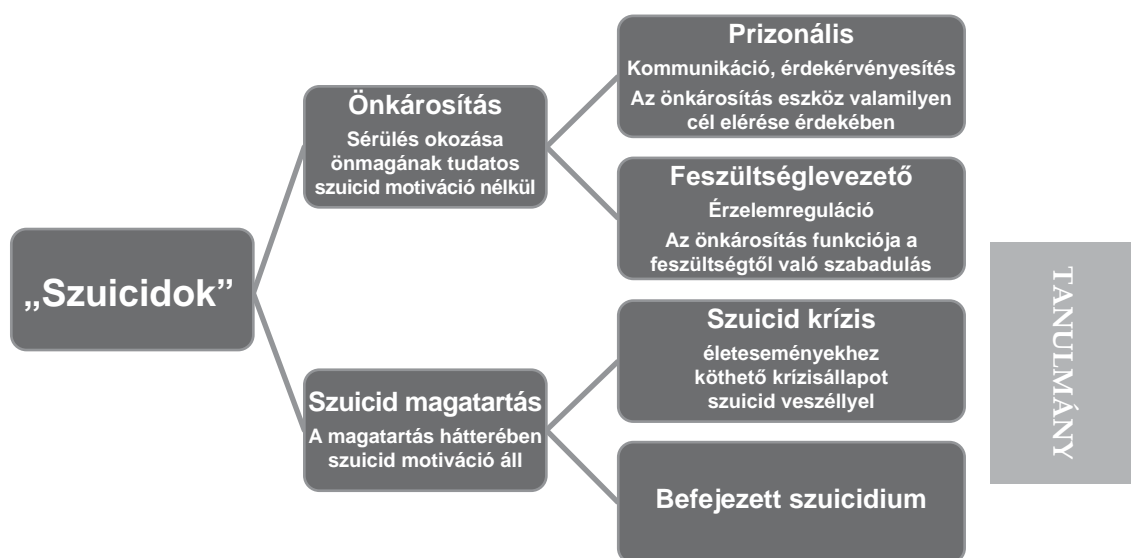
Az öngyilkosság és az önkárosítás témakörét ma a magyar büntetés-végrehajtás kiemelt fontosságú területként kezeli. A BVOP szervezésében 2013. és 2014. során több regionális szuicidprevenációs értekezlet került megrendezésre az ország különböző büntetés-végrehajtási intézeteiben. A rendezvénysorozatot egy egész napos, központi szuicidprevenációs konferencia zárta 2014. november 3-án.

A rendezvények egyik állandó eleme volt a befejezett öngyilkosságokat feldolgozó, az összesítésekből következtetéseket levonó előadás, melynek előzményei a *Felelősen, felkészülten* című belső pszichológus-továbbképzéseken zajló esetelemzésekig nyúlnak vissza. Jelen tanulmány tehát nem jöhetett volna létre a büntetés-végrehajtásban dolgozó pszichológusok közös munkája nélkül, valamint a BVOP illetékes főosztályainak adatszolgáltatása hiányában sem.

Bevezetés

Az önárthatalomról beszélve először is tisztázni kell, hogy az öngyilkosság és az önkárosítás – bár látszatra nagyon hasonlóak – valójában két lényegileg különböző jelenség (1. ábra).

Az önkárosítás olyan szándékos önsértés, melynek háttérében nem látható tudatos önpusztítási motiváció, meghalási szándék. Ennek ellenére nem bagatelizálható a jelentősége – és így a büntetés-végrehajtás fokozott figyelme indokolt –, mivel az önkárosítás „játék a tűzzel” abban az értelemben, hogy az önsértés akaratlanul is könnyen vezethet halálhoz. Alapvetően két típus sorolható fel a háttérben lévő motiváció alapján: az egyik a prizonális probléma, mely alapvetően kommunikatív, érdekérvényesítő célzatú, a másik pedig a feszültségvezető önkárosítás, mely elsősorban érzelemregulációs célokat szolgál (Kuritárné Szabó, 2008). Az inkarcerációban megjelenő önkárosításokról bővebben írtunk már (Lehoczki, 2012/a; Lehoczki, 2012/b), ezért itt ezzel a témával bővebben nem foglalkozunk.

1. ábra - Az önkárosítás típusai

Az autodestrukció másik formája a szuicid magatartás, amikor az önártalom vagy az ilyen szándék verbalizálása mögött önpusztítási, meghalási szándék áll. E jelenségkörben szerepel a szuicid krízis¹ öngyilkossági kísérlettel vagy csupán az öngyilkossági szándék/késztetés verbalizálásával (vagy esetenként anélkül). A krízisállapot szuicidium szempontjából gyakran veszélyeztető állapot, és általában valamely körülírható eseményre adott reakció. Ez az esemény olyan – objektív vagy szubjektív – történés, ami a fogvatartottat különösen megterheli, egyensúlyából súlyosan kibillenti, mert szokásos megküzdő eszközei aktuálisan hatástalanok. A tapasztalatok szerint az olyan időszakok jelentenek rizikót e tekintetben, mint például a bekerülés, az ítélethirdetés, illetve az ítélet jogerőre emelkedése, a családi kötelek lazulása (2. év és 5. év), az anya vagy a gyermek halála és a pszichotikus dekompenzáció (Lehoczki, 2012/a). A krízis azért jelent öngyilkossági veszélyt, mert akár a krízis tolerálhatatlan affektusaitól való szabadulásként, akár inadekvát megküzdési módként a személy a kilépésben látja az egyetlen kiutat helyzetéből. Ilyen esetben az időtényező különösen fontossá válik: a letális szuicidium gyakran azzal előzhető meg, hogy a válságállapot turbulens szakaszában megakadályozzuk a cselekményt, mivel a krízis idővel szükségszerűen csillapodik, és akkor már előtérbe kerülhetnek a realisabb döntési folyamatok.

¹ A legfőbb tünetek: szorongásos tünetek, alvászavar, étvágyzavar, izgatottság, mozgásviharok, vagy épp ellenkezőleg, teljes apátia és magába roskadás, indulatkitörések, a gondolkodás beszűkülése a problémára, figyelmi zavarok, intenzív emóciók: düh, harag, gyűlölet, kétségbeesés, szuicid késztetés. (Tringer, 2011)

Ez azonban nem mindig jár sikerrel: a szuicid jelenségkör e tanulmány számára releváns területe a befejezett szuicidium. A befejezett szuicidumokat általában megelőzi krízisállapot, de ezek hátterében sokszor nem annyira aktuál problémát látunk, hanem egzisztenciális válságot. Az öngyilkossághoz nem elegendő ok önmagában egy rizikót jelentő személyiségvonás, egy krízisindukáló életesemény vagy egy fennálló pszichiátriai zavar. Mindezek a tényezők összefognak, hatnak egymásra, beágyazódnak az életútba, melynek eredményeként gyakran látható a számos területen kudarcosnak és rendehozhatatlannak mutató élet, az emiatt érzett reménytelenség és kilátástalanság. Mindez – a sérülékeny személyiség, a súlyos életesemény és az elégtelen megküzdési képesség – együttesen vezethet el egy olyan válságállapothoz, melyből az egyén a kiutat csupán saját elpusztításában látja (Pusztai & Bugán, 2011; Tringer, 2011).

Kiemelendő, hogy az alábbiakban olvasható adatok és következtetések csak a magyar büntetés-végrehajtásban bekövetkezett befejezett szuicidumokkal kapcsolatban értendők.

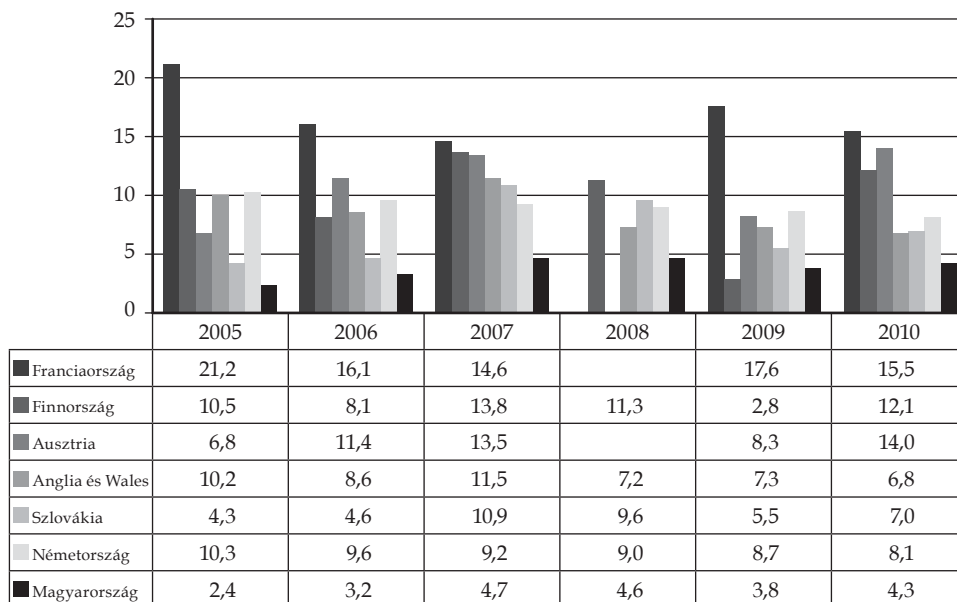
Kitekintés

A befejezett öngyilkosság tekintetében a fogvatartotti populáció különösen veszélyeztetett. A WHO adatai szerint az inkarceráció során nem ritkán a leggyakoribb halálozási ok az öngyilkosság. Az előzetes fogvatartás alatt a civil populációhoz képest 7,5-ször, letöltőházakban a civil populációhoz képest 6-szor nagyobb az öngyilkossági arány. Ugyan az inkarceráció önmagában is krízisindukáló életesemény lehet, a bűnelkövetői populáció inherensen hord magában komoly rizikótényezőket, amit az is mutat, hogy a fogvatartási időszakon kívül is magas a befejezett öngyilkosságok aránya közöttük (Department of Mental Health and Substance Abuse World Health Organization, 2007). Ez nem meglepő, ha a szuicidium rizikófaktorait vesszük szemügyre. A pszichiátriai szakirodalomban felsorolt rizikótényezők az alábbiak: pszichiátriai betegség, skizofrénia, alkohol- és gyógyszerabúzus, megelőző öngyilkossági kísérlet, szuicidium a családban, öngyilkossági szándék kommunikációja, komorbid szorongás, illetve szorongásos betegség; kora gyermekkori veszteségek, izoláció (válás, szeparáció), munkanélküliség, komoly anyagi problémák, súlyos negatív életesemények (pl. börtönbe kerülés), dohányzás (Rihmer, 2007). A WHO felmérése a következő rizikótényezőkre mutat rá: fiatal férfi (15–49 év), idős férfi, mentális betegség, drog- vagy alkoholabúzus, korábbi szuicid kísérlet, fogvatartás (Department of Mental Health and Substance Abuse World Health Organization, 2007). Mindkét felosztás olyan dimenziókat tartalmaz, amelyek a legtöbb fogvatartottnál felfedezhetőek, igen gyakran halmozott formában.

A kiugróan magas rizikó ellenére – vélhetően a prevencióra szánt fokozott figyelem eredményeként – Magyarországon a prizonális szuicidummal kapcsolatos mutatók igen jónak mondhatóak². Ahogyan az a 2. ábrán látható, a 10 000 fogvatartottra jutó befejezett öngyilkosságok számát tekintve a magyar büntetés-

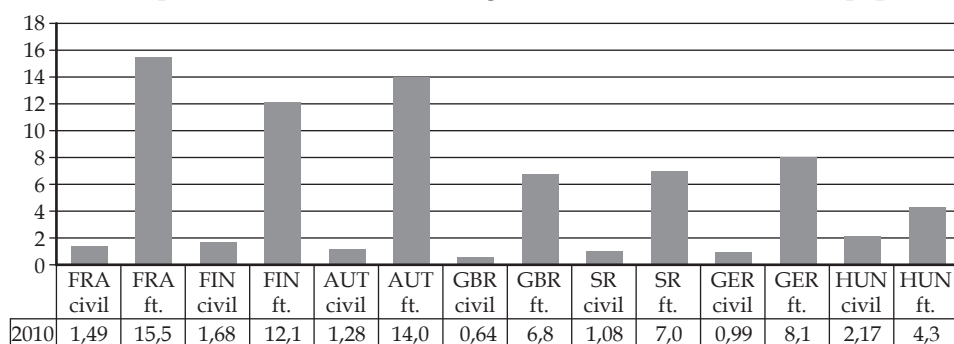
² Megjegyezve azt, hogy befejezett szuicidumból egyetlen is több, mint az ideális.

végrehajtás stabilan a legalacsonyabb számokat produkálja az európai mezőnyben (Aebi, Delgrande; 2013).

2. ábra - Befejezett szuicidiumok aránya európai országok büntetés-végrehajtásában (Aebi, Delgrande, 2013)

A civil rátával ugyan nehezen összehasonlítható a fogvatartotti arány, de ha mégis megnézzük, hogy ez a két szám hogyan viszonyul egymáshoz az európai országokban (3. ábra), akkor azt láthatjuk, hogy a fogvatartotti többnyire többszöröse a civil rátának, ám Magyarország a civil rátához szokatlanul közelítő fogvatartotti arányt mutat³ (Aebi, Marcelo F.; Delgrande, Natalia; 2013; Health at Glance: Europe, 2012). Sőt, 2005-ben a fogvatartotti szuicid ráta a civil populáció

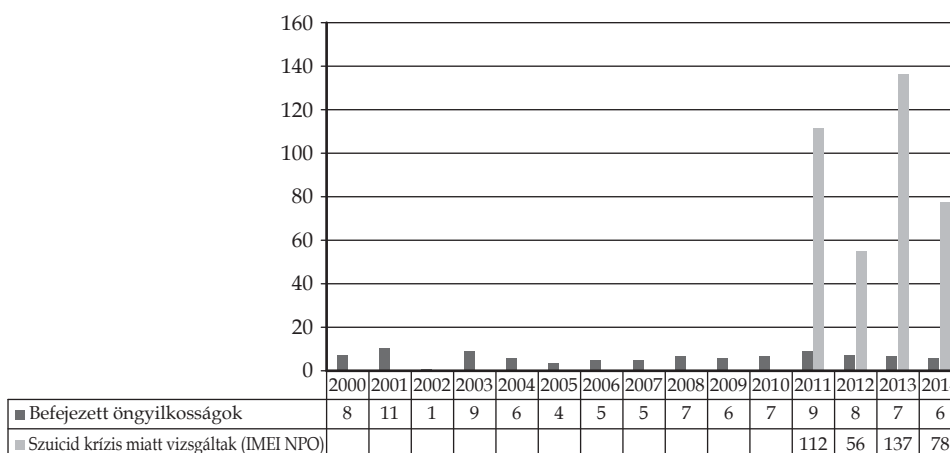
3. ábra - A civil és fogvatartotti szuicid ráta összehasonlítása európai országokban (Health at Glance: Europe, 2012)

3 Itt figyelembe kell venni azt is, hogy Magyarországon a civil szuicid ráta igen magasnak számít.

alatt volt, ami világviszonylatban is páratlan eredménynek mondható (Wikipedia, 2014). Különösen jelzi ezt a prevencióra irányuló erőfeszítéseink hatékonyságát akkor, ha számba vesszük azt is, hogy a fogvatartotti populációban sűrűsödnek a szuicidium rizikótényezői (Department of Mental Health and Substance Abuse World Health Organization, 2007; Rihmer, 2007).

Nem érdektelen azt sem megvizsgálni, hogy hány potenciális öngyilkosságot sikerül megelőznünk. A magyar büntetés-végrehajtásban évente 5–9 befejezett szuicidium történik. A 4. ábra 2011-ig visszamenően mutatja, hogy az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet Neuropszichiátriai Osztályának pszichológiai vizsgálatai hány esetben állapítottak meg súlyos szuicid veszéllyel járó krízist. Ahogy látható, a 3 év átlagát tekintve 12–13, az öngyilkosság veszélyét potenciálisan magában hordozó krízissel találkozunk, míg egy befejezett öngyilkosság bekövetkezik.

Azonban 2000. és 2014. között így is 98 fogvatartott vetett önkezelést véget életének az intézeteinkben⁴.

4. ábra - Befejezett szuicidiumok és szuicid krízisek aránya a magyar büntetés-végrehajtásban (BVOP és IMEI adatai alapján, 2014. 12. 17-i adatok)

Módszer

Vizsgálatunkban a 2007. és 2014. közötti befejezett szuicidiumokat elemeztük. 40 eset volt hozzáférhető. Az alacsony elemszám miatt csupán leíró adatelemzésre és a kiugró tendenciákra való reflektálásra volt lehetőségünk. Az elemzéshez a demográfiai adatokat, a fogvatartási adatokat, a kapcsolattartásra vonatkozó ismereteket, továbbá a fogvatartott pszichiátriai és szuicid előzményére vonatkozó információkat használtuk fel.

⁴ A BVOP adatai alapján.

A minta

A mintában 40 eset szerepelt. Ebből 39 férfi és 1 nő volt. Az átlagéletkor 38,6 év (SD 10,2), a legfiatalabb szuicidáló 22, a legidősebb 58 éves volt a mintában. Végzettség tekintetében a 4–8 általános közötti volt a leggyakoribb (n=19; 67,9%), majd 4 osztálynál kevesebb (n=4; 14,3%), illetve az érettségi (n=3; 10,7%), végül a szakmunkás végzettség vagy valamilyen szakma birtoklása (n=2; 7,1%). Megjegyzendő, hogy 12 esetben nem állt rendelkezésünkre adat, így az arányok torzulhattak.

Az adatok a többi változó esetében sem álltak minden esetről rendelkezésre.

Eredmények

A kriminalitást vizsgálva markáns tendenciának látszik az, hogy míg 11 (27,5%) esetben nem erőszakos cselekmény miatt volt a fogvatartott elzárva, addig 30 (72,5%), tehát közel háromszor annyi esetben erőszakos cselekmény miatt. Az erőszakos cselekményeken belül 14 esetben (35%) rablás, testi sértés, garázdaság, illetve 3 esetben (7,5%) szexuális jellegű, míg 13 esetben (32,5%) emberölés vagy annak kísérlete volt látható. Megjegyzendő, hogy a teljes fogvatartotti állomány 25,66%-a van büntetés-végrehajtási intézetben erőszakos bűncselekmény miatt⁵, a szuicidáltak között az arány ennek majdnem a háromszorosa, ami jelentősnek tekinthető.

10 személy (30,3%) volt első büntényes, amely elmarad a teljes fogvatartotti populációban látható aránytól (45,68%). Ezzel szemben 23 (69,7%), tehát több mint a kétszerese visszaeső, ami a teljes populációban látható arányhoz (40,99%) képest jelentősen magasabb.

16 fő (40%) volt előzetes, vagy jogerős ítélettel nem rendelkező, ami a teljes fogvatartotti populációban meglévő 24,01%-os arányhoz képest jelentősen magasabb⁶.

14 fő (35%) volt fegyház fokozatú, ami a teljes fogvatartotti populációban meglévő 21,19%-os arányhoz képest magasabb. Ebből 3 fő (7,5%) volt HSR-körleten elhelyezett. 9 fő (22,5%) volt börtön fokozatú, ami a teljes fogvatartotti populációban jelenlévő 43,05%-os aránynak körülbelül a fele. 1 fő volt elzárásos (2,5%), ami nagyjából megegyezik a teljes fogvatartotti populációban látható 1,17%-os aránnyal⁷.

16 esetben (40%) nem lehetett tudni, hogy mikor szabadul a fogvatartott, 3 esetben (7,5%) 1 éven belül, 10 esetben (25%) 1–3 éven belül, 7 esetben (17,5%) 4–10 éven belül, 1 esetben (2,5%) 10 év fölött volt várható, 3 esetben (7,5%) pedig a szabadulás lehetőségét is kizárták az ítélelhirdetéskor (TÉSZ).

Az elhelyezést illetően leggyakrabban, 18 esetben (45%) nem volt egyedül az öngyilkosság elkövetésekor a zárkában a fogvatartott. 10 esetben (25%) nem volt ugyan egyedül elhelyezve, de a társak távol voltak, amikor az öngyilkosság bekö-

⁵ A BVOP 2015. január 29-i adatai alapján.

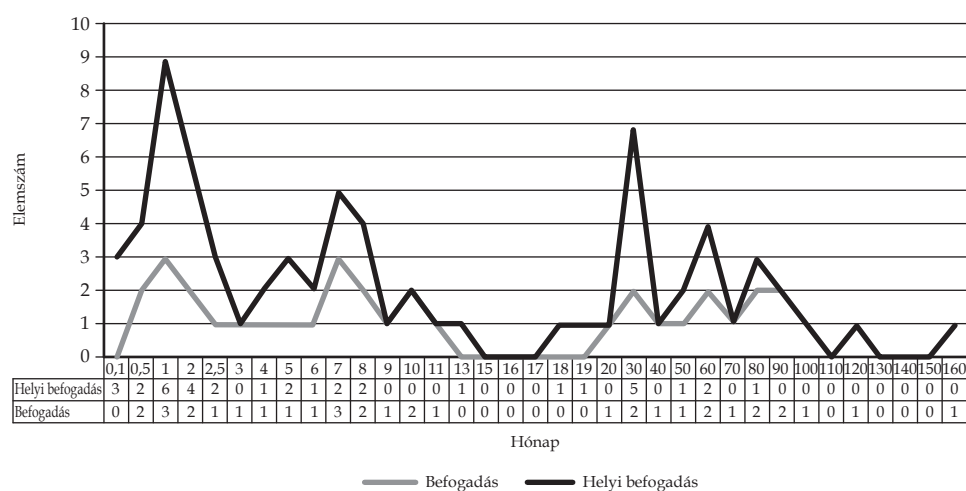
⁶ Ua.

⁷ Ua.

vetkezett. 7 esetben (17,5%) magánelzárásban vagy elkülönítésben volt a fogvatartott, és 5 esetben (12,5%) egyedül volt elhelyezve.

Dolgozott vagy tanult, tehát rendszeres, értelmes napi elfoglaltsággal rendelkezett 8 fő (20,5%), nem dolgozott vagy tanult 31 fő (79,5%), tehát több mint a foglalkoztatottak háromszorosa. A teljes fogvatartotti állomány 56,16%-a nem dolgozik és nem is tanul⁸, a szuicidálók között tehát jelentősen magasabb azok aránya, akik produktív elfoglaltság nélkül töltik a napjaikat.

Az időtényezőnél vizsgáltuk azt, hogy a fogvatartott mikor került befogadásra és azt, hogy mikor került arra a helyre, ahol végül az öngyilkosságot elkövette. A befogadás óta átlagosan 33,2 hónap (SD=41,24) telt el. A legfrissebben befogadott fogvatartott 0,5 hónapja, a legrégebben befogadott 163 hónapja (13,6 éve) volt elzárva. Az adott helyen átlagosan 14,3 hónapja (SD=20,85) voltak, a legrövidebb adott helyen töltött idő 0,1 hónap volt, a leghosszabb 87 hónap (7,25 év). Ez utóbbi esetben megjegyzendő, hogy az esetek majdnem fele (n=17; 45,9%) a helyi befogadás után 2,5 hónapon belül történt (5. ábra). A büntetés-végrehajtásba történő befogadás óta eltelt, tehát aktuálisan inkarcerációban eltöltött idő esetében az első évre sűrűsödik az esetek fele (n=20; 52,6%).

5. ábra - Az öngyilkosság helyén eltöltött idő (hónapban)

20 esetben (50%) a fogvatartottnak stabil kapcsolattartása volt, 8 esetben (20%) laza. 8 esetben (20%) nem volt kapcsolattartás, 4 esetben (10%) pedig folyamatban volt a kapcsolattartás rendezése.

12 esetben (30,8%) hagyott a fogvatartott búcsúlevelet, ám 27 esetben (69,2%), tehát az esetek közel háromnegyedében nem.

Vizsgáltuk, hogy a fogvatartott bármilyen jelzést adott-e az öngyilkosság előtt, esetleg a *cry for help* feltárható-e retrospektíve. A kapcsolattartó felé 3 eset-

8 Ua.

ben (8,3%) jelezte a személy a szándékát valamilyen módon, 33 esetben (91,7%) nem tudtunk ilyen előzményt kimutatni. A büntetés-végrehajtás személyi állománya felé 4 esetben (10,3%) volt jelzés, 35 esetben (89,7%) nem. A zárkatárs felé szintén 4 esetben (13,3%) volt valamilyen jelzés, 26 esetben (86,7%) volt információ arról, hogy a zárkatárs nem számolt be szuicid jelzésről az öngyilkosságot megelőzően. 11 esetben (28,9%) jelzett a fogvatartott valami egyéb problémát (zárlapprobléma, elszállítási követelések stb.), 27 esetben (71,1%) semmilyen probléma nem volt a fogvatartott körül.

A büntetés-végrehajtáson kívül pszichiátriai előzménye 14 fogvatartottnak (38,9%) volt, és 22-nak (61,1%) nem. 18 fő (46,2%) járt az IMEI-ben, és 21 fő (53,8%) nem. 20 főnek (55,6%) volt öngyilkossági kísérlete, illetve 16 főnek (44,4%) nem. Nem öngyilkossági célú önsértés jelenlétére az előzményben 13 esetben (37,1%) volt információnk, és 22 esetben (62,9%) annak hiánya állt fent. Közvetlenül, vagy rövid időn belül az öngyilkosság előtt 34 esetben (85%) nem volt öngyilkossági kísérlet vagy önsértés, és 6 esetben (15%) volt.

A szuicidium motivációját sok esetben (n=22; 55%) nem volt módunk megállapítani. 6 esetben (15%) párkapcsolati probléma, 4 esetben (10%) a kilátástalanság, 3 esetben (7,5%) az ítélet, 2 esetben (5%) a büntetőügyben bekövetkező fejlemény és családi problémák együttesen, 1 esetben (2,5%) fegyelmi vagy bűnvádi eljárás, 2 esetben (5%) pedig a büntudat volt okként feltételezhető.

A szuicidium módja 32 esetben (80%) önakasztás volt, 5 esetben (12,5%) érmetszés, 1 esetben (2,5%) önakasztás és érmetszés együtt. 1 esetben (2,5%) nejlonzacs-kót használt a személy, 1 esetben (2,5%) egyéb eszközt (szalagfűrészt).

Diszkusszió

Az elmúlt évek befejezett szuicidiumait vizsgálva, elemezve az alábbiakat tapasztaltuk.

Szinte minden esetben férfi szuicidált. A demográfiai adatokban nincs kiugró, vagy számunkra jelentőséggel bíró eltérés.

Túlnyomórészt erőszakos elkövetőket találtunk a mintában, és a szuicidáltak között a teljes fogvatartotti populációhoz képest háromszoros az erőszakos elkövetők aránya. Ez reflektál a fokozott agressziós készlet szuicidiumban betöltött szerepére, amely megnyilvánul mind a bűncselekményben, mind a szuicidium intenzitásában és módjában is. A *violens* szuicidiumot elkövetők körében jelentkező fokozott agresszív tendenciák jelenlétére már agykutatások is rámutattak (Tringer, 2011).

Igen magas, és a teljes fogvatartotti populációban látható arányhoz képest is jelentősen emelkedett a visszaesők aránya is, ami rámutat arra, hogy az első inkarcerációval együtt járó morális sokknál jóval nagyobb probléma lehet a krónikus reménytelenség (Boros & Csetneky, 2002), melyet jól példáz a 6. *ábrán* olvasható búcsúvéglérszlet. Az inkarceráció és az új körülmények jelentős pszichés terhet jelzi azonban az, hogy az esetek körülbelül kétharmada a büntetés-végre-

hajtásba való befogadást követő egy évben, illetve több mint fele a helyi befogadás után 2,5 hónapon belül történt.

A vizsgáltak háromnegyede előzetes vagy fegyház fokozatú, tehát a legköztöttebb rezsimben volt és nem dolgozott (vagy tanult), mindezen jellemzők jelentősen gyakoribbak a szuicidálók között, mint a teljes fogvatartotti populációban. Az előzetesek nagy aránya magyarázza azt az eredményt is, miszerint az esetek majdnem felében nem lehetett tudni az öngyilkosság elkövetésekor, hogy a fogvatartott mikor szabadulhat, amely bizonytalanság a fogvatartottak stressztűrő kapacitásának jelentős hányadát leköti. Ezen kívül azonban az 1–3 éven belül várható szabadulás volt a leggyakoribb, és kevesebb volt a hamarosan, vagy nagyon sokára, esetleg soha sem szabaduló szuicidáló. Az esetek több mint felében a fogvatartott egyedül volt az öngyilkosság idején, vagy az eleve egyszemélyes elhelyezés vagy időleges helyzet miatt. Ugyanakkor az esetek szinte fele nem volt egyedül a helységben, ahol az öngyilkosságot elkövette. Mindez azt mutatja, hogy a fogvatartottak vélhetően igyekeznek megteremteni maguknak az egyszemélyes helyzetet, ám amennyiben erre nincs lehetőségük, ez nem tartja vissza őket a szuicidium végrehajtásától.

Nem bízhatjuk magunkat a kapcsolatok protektív szerepére sem, mivel az esetek felében a fogvatartottnak stabil kapcsolattartása volt, csupán az esetek ötödében volt megállapítható a kapcsolattartás teljes hiánya. Ennek ellenére csak az esetek harmadában hagyott a szuicidáló búcsúlevelet, és csupán elvétve volt feltárható bármilyen jelzés a szándékait illetően akár a kapcsolattartó, akár a személyzet, akár a zárkatárs felé. Önsértő vagy szuicid megnyilvánulás közvetlenül az öngyilkosság előtt alig akadt. Az esetek harmadában azonban valamilyen más probléma jelentkezett a fogvatartott körül a szuicidium előtt: zárkap probléma, elszállítási kérelem stb. A jelzés és a búcsúlevél ilyen mértékű hiányának hátterében két mechanizmust feltételezhetünk. Az egyik az, hogy a fogvatartott a cselekmény előtt hosszabb ideje már meghozta döntését a szuicidiumot illetően, azt gondosan eltervezte, szándékait elrejtette, kívárta a megfelelő alkalmat, és végrehajtotta a tervet. A másik lehetséges ok pedig az, hogy az öngyilkosság egy impulzív cselekvés eredménye, és a jelzés, magyarázat azért maradt el, mert az impulzust azonnal követte a cselekmény, a következmények átgondolása nélkül. Mindenesetre az előzetes jelzés és a búcsúlevél hiánya rendkívül megnehezíti a szuicidium hátterében álló motiváció feltárását, ahogy azt az esetek felében itt sem lehetett megállapítani. Ahol mégis kikövetkeztethető volt, ott leggyakrabban a párkapcsolati probléma állt a háttérben, de felmerült a büntetőügy kedvezőtlen alakulása és a büntudat is. A büntudat megjelent a bűncselekmény kapcsán, illetve a családdal szemben amiatt, hogy a fogvatartott a börtönbe kerüléssel meglátása szerint cserbenhagyta a családot, amiért magát hibáztatta.

Bár többször csupán implicit módon jelent meg, igen jelentős elemnek gondoljuk a kilátástalanságot és a reménytelenséget. A reménytelenség a jövőre vonatkozó negatív szemléletmód vagy negatív attitűdök készlete, olyan elvárások jelzik, mint hogy „nekem nem fog sikerülni semmi”, „rám már semmi jó nem vár”, és a kutatások általában a szuicidiummal legszorosabban összefüggő pszichológi-

ai tényezőként azonosítják (Perczel Forintos, Sallai, Rózsa; 2001). A szabadságvesztés-büntetés és – ahogy láttuk – az előzetes letartóztatás végrehajtása olyan helyzetet teremtenek, melynek során különösen alkalmasak a reménytelenség kiváltására és súlyosbítására bizonyos tényezők. Ilyen faktorok a visszaesés, azaz a kriminális életpálya elhagyására irányuló kísérletek sorozatos kudarca, és az ezzel járó életkilátások tudatosulása, vagy például a büntetés-végrehajtáson belül és azon kívül együttesen megélt nincstelenség.

Fontos elemek továbbá a korábban már említett büntudat a cselekmény miatt, vagy a családdal szemben, továbbá a társadalom, a család vagy akár a fogvatartotti szubkultúra által megtapasztalt kizártság. Ezen dimenziók mentén rekonstruálható az a pszichológiai állapot, melyben a fogvatartott az életét kilátástalannak, elhibázottnak, helyrehozhatatlannak, a szenvedéseit véget nem érőnek látja, melyből az egyetlen kiútnak az öngyilkosság látszik a számára. Ezt az állapotot jól szemlélteti a 6. ábrán látható búcsúlevél részlete.

Bár a szakirodalom alapján azt várnánk, hogy gyakori a pszichiátriai kezelés és a szuicid epizód az előzményben, meglepő módon itt ez nem igazolódott. Pszichiátriai előzményt az esetek kétharmadánál nem találtunk, és az IMEI-ben is csak a fogvatartottak fele járt. Szuicid epizód csupán az esetek kicsit több mint felében, önsértés pedig csak az esetek harmadában volt feltárható az anamnézisben.

A szuicidiumok vezető módszere az önakasztás, melyet az érmetszés követ, vagy ez a kettő együttesen fordul elő. Felmerültek még olyan módszerek, mint a nejlonzacskó, illetve a szalagfűrészes használata. Bár az öngyilkosság eleve erőszakos cselekmény, de feltűnő, hogy ezek a módszerek az öngyilkosságon belül is a violens módokat közé tartoznak. Utalunk itt ismét arra, hogy a szuicidáló fogvatartottak nagy része eleve erőszakos bűncselekmény, sok esetben emberölés miatt volt elzárva, amely már önmagában rámutat a fokozott agressziós készletre. Ennek nagy szerepe van az öngyilkossághoz vezető folyamatokban és – úgy tűnik, hogy – végül az eszközválasztásban is.

Belefáradtam a küzdelembe, ebből nincs kiút, újra tárgyalhatnák, de a végeredmény ugyanaz lenne, csak időhúzás, részemről önkínzás. Az ítéletet se őrizgessétek, ne azt olvassátok, nem alaptalan, nem azért teszem, amit teszek, hanem mert nem tudtam elviselni a szerencsétlenségemet, a hülyeségemet, a tehetetlenségemet, a kiszolgáltatottságomat."

„Elbuktam! Nem gondoltam, hogy még egyszer visszakerülhetek, se arra, hogy ezt már nem bírom ki idegileg, lelkileg. Minden erőlködés hiábavaló! Próbára tett az élet, volt pénzem, de eszem nem, nem gondolkoztam, csak mentem ész nélkül, most meg itt vagyok, ahol a part szakad. Ne emészd magad, ez van megírva, ezt hozta a sors, de nem tudom elviselni a hülyeségem, minden nap ezzel kelni, feküdni, napi 16 órát ezen gondolkozni. Jobb ez így nekem, hidd el!"

6. ábra - részlet egy befejezett öngyilkosságot elkövetett fogvatartott búcsúleveléből

Konklúzió

Eredményeink rámutatnak arra, hogy a befejezett szuicidium szempontjából elsősorban az erőszakos bűncselekményért büntetés-végrehajtásban lévő férfi fogvatartottak veszélyeztetettek. Jelentős rizikófaktornak tűnik a szigorú rezsim és a rendszeres produktív tennivaló, például a munka vagy a tanulás hiánya, valamint az előzetes letartóztatással járó bizonytalanság és a visszaesés. A bekerülés után az első év, új helyre kerülés után az első 2,5 hónap a legrizikósabb időszak. Úgy tűnik, hogy a fogvatartottak elhelyezése (egyszemélyes vagy többszemélyes) nem jelentős befolyásoló tényező, nem biztosíték a szuicidium ellen az állandó többszemélyes szituáció sem. Ahogy nem bízhatjuk magunkat a kapcsolattartás megtartó erejére, vagy a pszichiátriai, szuicid vagy önsértő előzmény iránymutatására sem.

A civil pszichiátriában már ismert jelenség, hogy az öngyilkosság soha nem „egytényezős” történés, önmagában nem elegendő oka egy rizikót jelentő személyiségvonás, egy krízisindukáló életeseemény vagy egy fennálló pszichiátriai zavar. E tényezők összefonódása, egymásra hatása, az ebből születő döntések vezetnek el ahhoz a szituációhoz, melyben az egyén az életútját számos területen kudarcosnak, rendezhetatlannak, reménytelennek és kilátástalannak véli, és ahhoz az egzisztenciális krízishez, melyből az egyén a kiutat csupán saját elpusztításában látja. Ez rámutat a krízisintervenció fontosságára, ezen belül is a krízis-állapotok felismerésének elsődleges prioritására. A felismerés és az intervenció sokszor épp azzal ment életet, hogy időt ad a krízis enyhülésére, a feszültség csillapodására, amely aztán a racionális gondolkodás és döntéshozás számára enged utat. Emellett természetesen a rizikót jelentő sérülékeny személyiség az adott körülmények között lehetséges korrigálása, valamint a megküzdési képességek és a döntéshozási mechanizmusok fejlesztése járhat jelentős előnyökkel – nemcsak a szuicidium-prevenció terén.

Idézett forrásmunkák

- Aebi, Marcelo F.; Delgrande, Natalia; 2013. *Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I - 2011*. Strasbourg: PC-CP.
- Boros, J. & Csetneky, L., 2002. *Börtönpszichológia*. Budapest: Rejtjel Kiadó.
- Department of Mental Health and Substance Abuse World Health Organization, 2007. *Preventing suicide in jails and prisons*. Switzerland: WHO Press.
- Health at Glance: Europe, 2012. *Suicide*. [Online]
Available at: <http://www.oecd-ilibrary.org/sites/9789264183896-en/01/07/index.html?contentType=&itemId=%2Fcontent%2Fchapter%2F9789264183896-10-en&mimeType=text%2Fhtml&containerItemId=%2Fcontent%2Fserial%2F23056088&accessItemIds=%2Fcontent%2Fbook%2F9789264183896-en>
[Hozzáférés dátuma: 16. 12. 2014.].
- Kuritárné Szabó, I., 2008. A borderline szuicidalitás jellegzetességei : szakirodalmi áttekintés. *Psychiatria Hungarica*, 23(1), pp. 42-55.

- Lehoczki, Á., 2012/a. A prizonális helyzetben elkövetett önkárosítás pszichés hátteréről. In: V. Kiss, szerk. *Kriminológiai Közlemények 71. szám: Kontroll és jogkövetés, a Magyar Kriminológiai Társaság és az ELTE ÁJK Kriminológia Tanszéke 2012. május 11-i közös konferenciájának előadásai*. Budapest: Magyar Kriminológiai Társaság, pp. 287-291.
- Lehoczki, Á., 2012/b. Öngyilkosság és önkárosítás a börtönvilágban. *Börtönügyi Szemle*, 3. kötet, pp. 33-40.
- Perczel Forintos, D., Sallai, J. & Rózsa, S., 2001. A Beck-féle Reménytelenség Skála pszichometriai vizsgálata. *Psychiatria Hungarica*, 16(6), pp. 632-643.
- Pusztai, A. & Bugán, A., 2011. Szuicid típusok meghatározása befejezett öngyilkosságot elkövetők búcsúleveleinek tartalomelemzése alapján. *Psychiatria Hungarica*, 26(2), pp. 87-101.
- Rihmer, Z., 2007. Suicide risk in mood disorders. *Current Opinion in Psychiatry*, 20(1), pp. 17-22.
- Tringer, L., 2011. *A pszichiátria tankönyve*. Budapest: Semmelweis Kiadó.
- Wikipedia, 2014. *List of countries by suicide rate*. [Online]
Available at: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_suicide_rate
[Hozzáférés dátuma: 16. 12. 2014.].

Ibolya Tibor

Sztojka Párnó – egy „kóborcigány” bűnöző élete

Kevés olyan bűnöző van a magyar kriminalisztika történetében, akinek „munkássága” még ha áttételesen is, de kihatással volt a bűnüldöző hatóságok tevékenységének a szabályozására, ugyanakkor egy elvi, anyagi jogi kérdésben az igazságszolgáltatás egyik legmagasabb fórumát a magyar királyi Curia jogegységi tanácsát is megszólalásra készítette. A dánosi rablógyilkossággal¹ is terhelt Lakatos Balog János, cigány nevén Sztojka Párnó ilyen bűnöző volt.

Születésének helye, ideje, szülei és az ő neve is bizonytalan. Már a dánosi bűncselekmény miatti eljárást megelőzően is többször – és a dánosi eljárásban is – azt vallotta, hogy a Heves megyei Makláron római katolikusnak megkezesztelve született 1864-ben, eszerint a dánosi bűncselekmény elkövetésekor 43 éves lett volna. Ezt a hatóság elfogadta, vagy legalábbis nem vitatta, annak ellenére, hogy állításának valótlanága egyértelmű volt, ahogy azt a Gyűjtőfogházban az elsőfokú ítélet után 1908. május 30-án először 947. szám alatt felvett fogolytörzskönyve is tartalmazza: „*állítólag 43 éves, kinézésre 30-35 éves.*”² 30-35 évesnek és maklári születésűnek állítja egyébként a dánosi bűncselekmény miatt ellene kiadott „körözőlevél” is, ezt elfogadva valamikor 1872 és 1877 között születhetett, de ez is bizonytalan, hisz 1921-ben már 1885-ben születettnek vallotta magát.³ Az eltérés szándékos és a személyazonosság megállapításának ellehetetlenítésére szolgált. A korabeli rendészeti szakirodalom szerint a fiatal cigányok fiatalabbnak, az idősebb cigányok pedig valódi életkoruknál idősebbnek állítják be magukat a hatóságok előtt. Az előbbieket azért, hogy élvezhessék a fiatakorúaknak járó kedvezményeket, illetve a férfiak a katonai sorozás elkerülése érdekében, az idősebbek pedig azért, hogy szájalmat keltsenek maguk iránt.⁴ A jelenség a dánosi bűnügy egyéb vádlottjainál is egyértelműen megfigyelhető volt, pl. az orvos-szakértők szerint a kb. huszonöt-harminc éves Trokár Marcsa három gyermeke ellenére tizenöt évesnek vallotta magát, Kolompár Balog Tuta és Sztojka Kuna pedig az életkorukat megállapítani szándékozó orvosi vizsgálat előtt a pestvidéki törvényszék fogházában szálanként tépte ki a szakállát és bajuszát.⁵

1 1907. július 19-én éjjel Dánoson kóbor cigányok bestiális módon meggyilkolták Szarvas István csárdatulajdonost, feleségét Szarvas Istvánnét, nevelt lányukat, a 17 éves Macejkó Teréziát, akit meggyilkolása előtt többen meg is erőszakoltak, illetve egy odatévedő kocsist, Tabányi Pált, majd értékeiket elrabolva felgyújtották a csárdát és elmenekültek.

2 Magyar Nemzeti Levéltár Budapest Főváros Levéltára (MNL-BFL) VII.101.e. Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház iratai. 1908. évi 947. fogolytörzskönyv.

3 Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára (MNL-BKML) VII.102. A Kalocsai Királyi Törvényszéki Fogház iratai. 1921. évi 399. fogolytörzskönyv

4 Csendőrségi Lapok. 1908. július 5.

5 Az Újság. 1908. május 15.

A hatóságok megtévesztése érdekében Lakatos János, Lakatos Balog János, ifj. Kolompár János neveket is használó Párnó apjának Lakatos Balog Mihály, alias Surányi Ignácot tartják, aki szintén a dánosi ügy vádlottja volt, bár a vád szerint nem járt a dánosi csárdában. Ő volt azonban a kb. 40 főből (7–8 férfi a többi nő és gyerek) álló karaván vajdája, az ún. Surányi banda vezetője. Jellemző módon Párnó a Gyűjtőbe való befogadásakor azt állította, hogy már csak az anyja él, ez azonban konzekvens védekezésének része, hisz a tárgyaláson is azt vallotta, hogy semmi köze a többi vádlotthoz, még csak nem is ismeri őket. Neve „Párnó”, vagyis „Fehér”, egyébként beszélő név, cigányhoz képest szokatlanul világos bőre miatt nevezték így. Kék szeme volt, akárcsak apjának, Surányi Ignácnak és testvérének Surányi Kunának [bár neki csak az egyik szeme volt kék, a másik sárga (!)⁶]. A dánosi bűnügy tárgyalásának egyik esküdtje, Péterfy Tamás – aki később cikksorozatot⁷ és egy borzalmas romantikus regényt⁸ írt a dánosi cigányokról – is kiemelte Párnó fehér arcát és „villogó, erős nézésű” szemét, amelynek egyetlen villantásával el tudta hallgattatni az ügy XIV. rendű vádlottjától Lakatos Maritól (alias Kolompár Buer) származó, ellene valló 12 éves fiát, Lakatos (Kolompár) Jancsit. Személyleírása szerint 165 cm magas, erős testalkatú, szegletes arcú, kerek állú, hiánytalan fogsorú, barna bajuszú férfi volt, több különös ismertető jellel; bal alkarján szív és R. B. tetoválás – Surányi Ignác és Surányi Kuna is tetováltak voltak⁹ –, feje tetején egy nagy, ütéstől származó sebhely, jobb felső lába szárán pedig lövéstől eredő sebhely. Külsőjéről dr. Gábor Béla, aki amellett, hogy az ügy daktiloszkópiái szakértője volt, cikksorozatban is tudósított egy korabeli szaklapot a dánosi ügy tárgyalásáról, az alábbiakat írja: „*Ritka szép férfi, magas, nyúlánk, finom metszésű orra, nyílt kék szeme, pörge kis bajusza, mely arányosan ívelt piros ajkat takar, mintha tagadni látszana a cigány származást.*”¹⁰

Sztojka Párnóval szemben már a dánosi bűncselekményt megelőzően is több eljárást folytattak, ezek közül kiemelkedik egy emberölés miatt indult eljárás, amelyet testvére – vagy unokatestvére, ezt Párnó maga sem tudta megmondani –, Lakatos György cigányvajda sérelmére követett el. A banda már ekkor is bűncselekmények elkövetéséből tartotta fenn magát, az így szerzett dolgokat pedig saját szokásaik szerint osztották fel egymás között. A testvérek közötti osztozkodás törvényesen szerzett javak esetén sem mindig konfliktusmentes, a konkrét ügyben pedig két, Sztojka Párnó által ellopott ló eladásából származó 160 korona felett vitatkozott össze 1906. augusztus 9-én egy Monor és Üllő között lévő csárdában a vajda és Párnó. A vitatkozásnak tanúi is voltak, majd a testvérek elhagyták

6 MNL-BFL VII-101.e. Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház iratai. 1908. évi 946. fogolytörzskönyv.

7 PÉTERFY Tamás: Az a híres Balog Tuta. *Detektív*, 1921. évi 8–9–10., 12–14. szám

8 PÉTERFY Tamás: *Tűzön véren keresztül. A dánosi rablógyilkos kóbor cigányok története*. Nyomatott a Szabadság könyvnyomdájában. 1435. E. 12th. St., Cleveland O. 1930.

9 A Csendőrségi Lapokban 1935-ben (22., 23., 24. szám) megjelent fordításban egy cikksorozat a tetoválásról, amelynek szerzője azt állította, hogy a korabeli cigányok nem tetováltatták magukat. A dánosi vádlottak önmagukban megcáfolják a cikk állításait.

10 *Közbiztonság*, 1908. május 8. Bár mai szemmel furcsának tűnik, a korszak publicisztikájától egyáltalán nem idegen a férfiak külsejének ilyen jellegű dicséretése.

a csárdát, összeverekedtek, és Párnó a dulakodás hevében lágyékon lőtte Lakatos Györgyöt. A sebesült vajdát bezárlították a Rókus-kórházba, ahol ő nem akarván testvérének ártani, halála előtt előbb azt mondta, hogy egy haragosa a Rafael családból, majd azt, hogy egy parasztember lőtte meg.¹¹

Sztojka Párnó megszökött, de mivel a tanúk látták a csárdában a testvérével vitatkozni, eljárás indult ellene, amelynek során 1906. október 18. napján elfogták. A család és a karaván tagjai azonban nem árulták el az igazságot, így 1907. január 16-án egy másik ügye miatt átkísértették az Egri Királyi Törvényszék fogdájába, és bizonyíték hiányában megszüntették a vele szemben emiatt indult eljárást. Miután a dánosi ügyben újra elfogták, a Lakatos Györggyel korábban tizenöt évig „vadházasságban” élő Kolompár Netti, alias Surányi Ibolyka rávallott „kisebbik urára,” mondván, korábban azért nem mert vallomást tenni, mert félt Párnó bosszújától. Sztojka Párnó beismerte a bűncselekményt, a pestvidéki ügyész pedig az ügyet elkülönítette, és még a dánosi bűnper előtt 1908. február 28-án esküdszék elé vitte.¹² Az ügyben a közvádloi feladatokat dr. Publik Ernő alügyész látta el, a védő pedig dr. Rácz Géza ügyvéd volt, mindketten szerepeltek a dánosi bűnügy során is. A bíróság előtt Párnó visszavonta a vallomását, azzal az indoklással, hogy a csendőrök bántalmazták, de a márianosztrai női börtönből a tárgyalásra előállított Kolompár Netti a szemébe mondta, hogy ő lőtt rá a saját testvéreire. Az esküdszék szándékos emberölés büntetésében mondta ki bűnösségét, dr. Verebély Ignác bíróság pedig hét év fegyházra ítélte.¹³ A Curia III. büntető tanácsa (elnök: dr. Bömches Gyula, előadó bíróság: dr. Pongrácz Jenő) 1908. június 10-én – két héttel a dánosi bűnügyben hozott elsőfokú ítélet után – a semmisségi panasz elutasításával az ítéletet jóváhagyta.¹⁴

Lakatos György temetésén egyébként a Surányi banda a koporsó mellett lefényképeztette magát, a fényképet a bíróság a dánosi ügy tárgyalásán be is mutatta, ami így bizonyíték volt arra – amit ők részben tagadtak –, hogy a vádlottak ismerik egymást.¹⁵

Sztojka Párnó tehát a dánosi bűncselekményt megelőző telet vizsgálati fogságban töltötte előbb a pestvidéki királyi törvényszék fogházában, majd Egerben. Eger és környéke – különösen Egerszalók – egyébként a Surányi banda egyik bázisa, telelő helye volt, ahonnan korábban többször is kitoloncolták őket, apróbb bűncselekményeik és kihágásaik miatt. Párnó 1907. január 16. napján Budapestről történt átkísérése egy még 1906-ban elkövetett lopás büntette miatt indult eljárásban történt, amelyben mások mellett érintett volt a későbbi dánosi ügy több szereplője, így: Párnó, Kolompár Balog Tuta, Sztojka Dollár, Sztojka Kuna és Surányi Ignác is. Az ügyben az egri királyi törvényszék vizsgálati fogságot rendelt el mindenkivel szemben, de 1907. március 20-án csak Lakatos Balog Józsefet és

11 *Magyarország*, 1908. június 11.

12 Párnó fegyenctörzskönyvéből tudjuk az ügyszámot is: B. 3581/1908

13 *Népszava*, 1908. február 29.

14 *Független Magyarország*, 1908. június 11.

15 *Budapesti Hírlap*, 1908. április 24.

Surányi Ignácot mondta ki bűnösnek a 2027/B.907. számú ítéletében a bíróság, a többieket – így Sztojka Párnót is – felmentették.¹⁶

Miután az egerszalóki jegyző, Kenderessy Károly 1907 tavaszán ismételen kitoloncoltatta a cigányokat a faluból, egy kispesti kitérőt követően – ahol Surányi Ignácot rövid időre betörések miatt le is tartóztatták – a karaván Kecskemét környékén táborozott. 1907. július 9-én a kiskunfélegyházi határban portyáztak és loptak a környékbeli tanyákból, ami miatt a kiskunfélegyházi csendőrök intézkedtek velük szemben. Ennek során a csendőrök fejbe lőtték a rájuk támadó Balog Marit – Surányi Ignác egyik lánya –, akinek hihetetlen szerencséjére a lövedék a koponyacsonton megakadt és anélkül, hogy azt átlukasztotta volna, a bőr alatt a jobb oldalról a fejének bal oldalára csúszott át.¹⁷ A csendőrök a karavánt a kiskunfélegyházi járásbíróságnak adták át, ahonnan két nap múlva a kecskeméti királyi ügyészséghez lettek átkísérve. Innen 1907. július 13-án Balog Mari kivételével az egész karavánt elengedték.¹⁸ Ezt követően került sor 1907. július 17-én a gyóni Fabók család sérelmére elkövetett rablásra, majd július 19-én este a dánosi Szarvas csárdában történő rablásra és a négy áldozatot követelő mérsárlásra, amely bűncselekmények elkövetésekor Sztojka Párnó volt a cigányok vezetője, de a 17 éves Szarvas (Macejkó) Terézia megerőszakolásában nem vett részt.

Mivel tudták, hogy a dánosi bűncselekmény miatt komoly hajsza indul ellenük, a karaván a könnyebb menekülés érdekében két részre oszlott. Párnó, Sztojka Dollár, Kolompár Balog Tuta és Sztojka Kuna, valamint a hozzájuk tartozó asszonyok és gyermekek Nyíregyháza irányába menekültek, de a téglási kocsmában július 23-án igazoltatta őket egy kétfős csendőrijárőr, amelynek vezetője Fogarasi Gyula hajdúhadházi őrsvezető saját későbbi vallomása szerint ekkor még nem is tudott a Dánoson történt bűncselekményekről.¹⁹ Az igazoltatás során az asszonyok cigány szokás szerint megpróbálták elterelni a járőr figyelmét, ami rövid időre sikerült is nekik, így a férfiak megugrottak. A csendőrök üldözték őket,

A dánosi rablógyilkosság tettesei

16 MNL–Heves Megyei Levéltár (HML) Egri Törvényszéki Fogház iratai VII-7/1907. szám alatti törzskönyvi bejegyzések. Lakatos Balog Józsefnek Trokár Marcsa volt az élettársa. Az ítélet közvetve szerepet játszott a dánosi rablógyilkosságban, mert a cigány gyermekek tanúvallomása szerint Trokár Marcsa azért uszította a férfiakat a bűncselekmények elkövetésére és akart mindenáron pénzhez jutni, hogy csomagot tudjon vinni vagy küldeni börtönben lévő élettársának Vácra. Lakatos Balog József törzskönyve ezt is alátámasztja; 1907. június 8-án szállították át a váci fegyintézetbe.

17 *Csendőrségi Lapok*, 1908. október 4.

18 *Budapesti Hírlap*, 1908. február 16. Sajnos úgy a kiskunfélegyházi, mint a kecskeméti bíróságok korabeli iratai megsemmisültek, illetve elvesztek, az ügyészségi iratokkal egyetemben.

19 *Magyarország*, 1908. április 29.

de csak Kolompár Balog Tutát tudták helybeli parasztok segítségével Téglás és Újfehértó között a kukoricásban elfogni, Párnó, Kuna és Dollár megszöktek.

A banda másik felét – Surányi Ignácot, Sztojka Bajkát, Surányi Mártont és a hozzájuk tartozó nőket és gyermekeket – Kecskemét közelében, Szentkirálypusztán már július 22-én elfogták. A megindult eljárásban többek között az együttműködő Lakatos Róza Lina fiatalkorú cigánylány segítségével sikerült a vizsgálat elrendeléséhez szükséges mértékben a tényállást tisztázni, így 1907. augusztus 24-én dr. Aczél Nándor vizsgálóbíró elrendelte a vizsgálatot és név szerinti köröző levelet bocsájtott ki Párnó, Dollár és Kuna ellen. Ugyanakkor a III. csendőrkerület szeptember 8-án a nyomozás folytatását rendelte el, hisz nemcsak az elkövetők egy része volt még szökésben, de a csárdából eltűnt pénz nagyobb része sem került még elő. Nem tudni, hogy Sztojka Párnó erről milyen információkkal rendelkezett – sem írni, sem olvasni nem tudott –, de az biztos, hogy óvatlanul viselkedett. 1907. szeptember 9-én Lakatos Márton Danyi nevű bűntársával Miskolcon, egy kocsmában költekezésükkel tűntek fel, ezért az értesített rendőrök elfogták őket. Kiderült, alaposan gyanúsíthatóak azzal, hogy betörtek Spitz József maklári kereskedőhöz és onnan 600 koronát vittek el. Az esetről beszámoló Egri Újság című napilap szerint a miskolci rendőrségen megjelent füzesabonyi csendőrök Párnót már ekkor a dánosi elkövetők egyikeként azonosították, és 1907. szeptember 11-én beszállították az elfogott cigányokat az egri törvényszéki fogházba.²⁰ Ezt Párnó és Danyi ott felvett fogházi törzskönyve maradéktalanul megerősíti, ahogy azt is, hogy 1907. szeptember 15-én átszállították őket a pestvidéki törvényszék fogházába.²¹ Erre azért került sor, mert az egri fogházban levették ujjlenyomataikat és felküldték Budapestre, ahol dr. Gábor Béla rendőrségi fogalmazó a budapesti rendőrkapitányság nyilvántartó osztályának vezetője megállapította, hogy Sztojka Párnó jobb hüvelyk és mutatóujjának lenyomata azonos a dánosi helyszínen talált poháron rögzített ujjnyomokkal.

A dánosi bűncselekmény „főbenjáró” volta nem akadályozta meg az eljáró pestvidéki ügyészséget abban, hogy a maklári betörés miatt is lefolytassa az eljárást. Sztojka Párnót és Lakatos Márton Danyit kettő rendbeli lopás büntetével vádolták, amelynek eredményeképp a pestvidéki törvényszék 1908. március 16-án Párnót 3 évi, Lakatos Márton Danyit pedig 2 évi fegyházbüntetésre ítélte. Az ítélet 1908. szeptember 9-én a budapesti ítéletábrla 6553/1908. számú végzésével emelkedett jogerőre.²² Érdekes módon erről az eljárásról – ellentétben Párnó testvérgyilkosságával – semmi sem jelent meg a sajtóban. Maga Párnó egyébként utalt rá a dánosi ügyben, amikor azt mondta: „tudják az urak, honnan volt a nálam talált pénz, hisz három évre ítéltek érte.”

²⁰ Egri Újság, 1907. szeptember 11.

²¹ MNL-HML Egri Törvényszéki Fogház iratai VII-7/1907. 563. és 564. számú törzskönyv

²² MNL-BFL VII-101.c. Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház iratai. 1908. évi 1192. és 2673. számú fegyenc törzskönyvek. Lakatos Márton Danyi 1909. október 19-én reggel szabadult. Törzskönyvi bejegyzése szerint: „A szabadhoz szokott s oda vágyó testét lelkét megviselte a börtön, a melyhez szokva nem volt. Okulásához ezek alapján lehet reményt fűzni.”

Mivel szeptember 12-én Perkedpuszta közelében Sztojka Dollárt, szeptember 20-án Telkibányán pedig Sztojka Kunát is elfogták, majd szeptember 27-én Szentkirálypusztán a dánosi csárdából elrabolt pénz egy részét is megtalálták, immár semmi akadálya nem volt a dánosi négyes rablógyilkosság miatti eljárás lefolytatásának.

Az ügy esküdszéki tárgyalására 1908. április 22. napjától május 29. napjáig – összesen 32 tárgyalási napon át – került sor. A pestvidéki ügyészség a Surányi karaván tizenhét tagját vádolta meg, Sztojka Párnó az első rendű vádlott volt, a gyóni, dánosi és egy pusztavacsi rablással, lopással és három rendbeli testi sértéssel, a dánosi négy rendbeli gyilkossággal és gyújtogatás büntetével vádolták. Végül a pusztavacsi rablás vádját elejtették, a gyújtogatás vádját dr. Gáll Endre ügyész vádbeszédében pedig vele szemben nem, egyedül Kolompár Balog Tutával szemben tartotta fenn, a büntetésre irányuló indítványában azonban kihangsúlyozta Párnó „vezéri” szerepét a bűncselekmények elkövetésében.²³ Párnó, aki ekkor még nyilvánvalóan nem volt tisztában az ujjlenyomat jelentőségével, az eljárás során végig azzal védekezett, hogy a dánosi helyszínek a közelében nem járt, a többi vádlottat nem ismeri, magáról pedig azt állította, hogy nyáron „*paraszti munkát végez,*” télen pedig „*csak úgy jár.*” Gábor Béla már idézett tárgyalási tudósítása szerint „*valamennyi között a legintelligensebb s bár a legerősebben terhelt (...) a legnyugodtabb is.*”²⁴

Miután az esküdszék bűnösnek találta, a bíróság azért nem ítélte halálbüntetésre, mert „*nem lehetett megállapítani, hogy egyik vagy másik vádlott milyen tevékenységet fejtett ki a gyilkosság körül s nem volt reá megnyugtató adat, hogy nem éppen azok voltak-e gonoszabbak, a kik életkoruk miatt nem voltak halálra ítéelhetők.*”²⁵ Így a pestvidéki törvényszék 1908. május 29-én 6884/1908.B. számú ítéletével életfogytiglani fegyházbüntetésre és 10 évi hivatalvesztésre²⁶ ítélte, akárcsak Sztojka Dollárt és Trokár Marcsát (Sztojka Bajka, Kolompár Balog Tuta és Sztojka Kuna azért kapott 15 évi fegyházbüntetést, mert nem lehetett egyértelműen eldönteni, elmúltak-e már húsz évesek). Párnó későn, már az ítélet kihirdetése után jött rá a helyszínen megtalált ujjlenyomatának bizonyításbeli jelentőségére, de próbálta menteni magát és újabb kihallgatásra jelentkezett. Ennek során 1908. június 26-án dr. Laudon Gyula vizsgálóbíró-helyettes előtt olyan vallomást tett, mely szerint a gyilkosság napján délután fél egy körül egy találkozó miatt mégiscsak járt a dánosi Szarvas csárdában, ahol ivott egy-két pohár bort, de mivel Orbán Dani – akivel találkozni akart – nem jött el, ő is távozott.²⁷ Ettől függetlenül az ítéletet 1908. november 19-én a Curia dr. Sebestyén Mihály vezette IV. büntetőtanácsa 7498/1908. számú végzésével a semmisségi panaszok elutasításával helybenhagyta. Sztojka Párnó büntetéseit 1909. február 15. napján a pestvidéki törvényszék 2841/1909. B. számú

23 Magyarország, 1908. május 29.

24 Közbiztonság, 1908. május 8.

25 K. NAGY Sándor: A cigányok elleni nyomozásról I. *Csendőrségi Lapok*, II. évfolyam 23. szám.

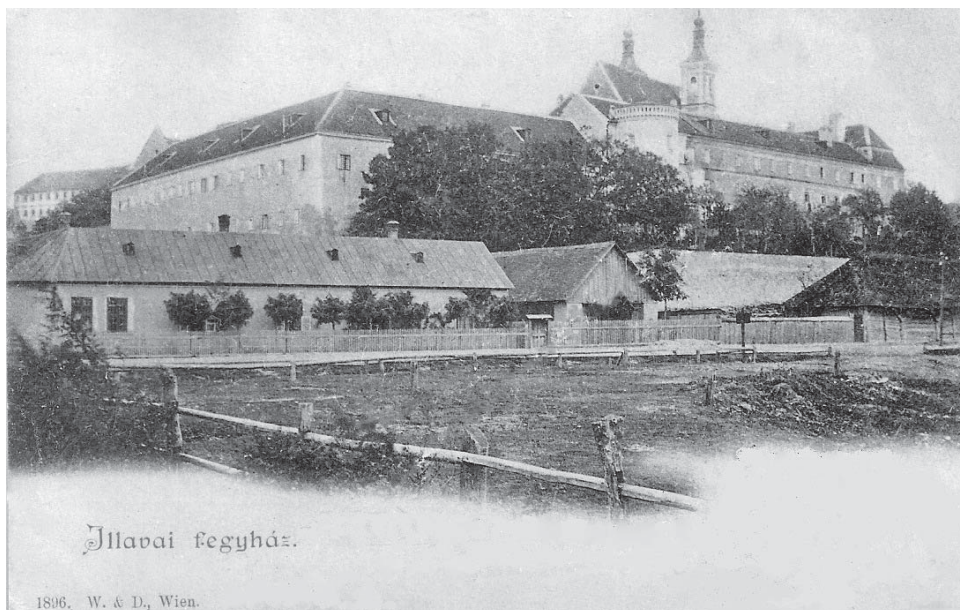
26 A mai közügyektől eltiltás mellékbüntetésnek felelt meg.

27 Magyarország, 1908. június 30.

ítéletével összbüntetésbe foglalta, és megállapította, hogy életfogytiglani fegyházbüntetésének kezdete 1909. január 12. napja.

Amilyen rosszul indult az év Sztojka Párnónak és társainak, olyan fontos újítás került bevezetésre 1909. január 01. napjával a magyar rendészetben, hisz a 24.300/1908. I.M. rendelet alapján létrehozott Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal – benne a daktiloszkópiai nyilvántartással – ezen a napon kezdte meg a működését. A rendelet bizonyára megszületett volna a dánosi bűncselekmény nélkül is, azonban az ottani helyszínen talált ujjnyom sikeres azonosítása és ennek segítségével az egész országot izgalomban tartó bűnügy megoldása bizonyosan közrejátszott az OBNYH felállításának elfogadtatásában.

Párnót, Sztojka Dollárt, Sztojka Bajkát, Kolompár Balog Tutát és Sztojka Kunát 1909. február 16-án szállították át az illavai (ma Ilava, Szlovákia) fegyházba, abba a várbörtönbe, ahol akkoriban a legsúlyosabb szabadságvesztésre ítélt fegyenceket őrizték.²⁸ A kor büntetés végrehajtási szabályainak megfelelően az itt őrzött fegyencek az első évet – ha egészségi állapotuk megengedte – magánzárkában töltötték. A beszállított „dánosiak” közül Kolompár Balog Tuta volt valószínűleg az egyetlen, aki nem volt magánzárkában, hisz előrehaladott tüdőbetegséggel szállították át Illavára, ahol 1909. június 29.-én meg is halt.

Az illavai fegyház

Sztojka Párnónak azonban nem állt szándékában az illavai fegyházban meghalni, ezért megszökött. Szökésének időpontja azonban – jellemző módon – bi-

²⁸ MNL-BFL VII-101.c. Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház iratai. 1908. évi 2671-2674., 2676. számú fegyenc-törzskönyvei

zonytalan, már csak azért is, mert a lehetséges időpontok közül egyről bizonyosan, egy másikról pedig nagy valószínűséggel csak Sztójka Párnó elmondása alapján tudunk. Történelmi tény, hogy a forradalmi megmozdulások hírére 1918. november 2-án az illavai fegyházban lázadás tört ki, melynek során a fegyencek egy csoportja lefegyverezte az őröket, majd hatalmukba kerítve egy vonatot, megindultak Budapest felé. A szerelvényt azonban Vácán feltartóztatta egy katonai különítmény, és géppuskával tüzelt az ellenszegülőkre, az életben maradt fegyenceket pedig beszállították a váci fegyintézetbe.²⁹ Az esetről Tormay Cécile is írt a Bujdosó könyv november 2-i bejegyzésében: „(...) fosztogatnak, mint az illavai fegyencek. A forradalom hírére azok is kitörtek. Vonatot kerítettek maguknak és fegyveresen jöttek Pest felé. Vácott egész csata fejlődött, sok a halott, a sebesült, a többi pedig megugrott...”³⁰

Azt, hogy az illavai fegyenc-lázadás, illetve kitörés váci epizódja nem a történelmi legendák, hanem a tények közé tartozik, bizonyítják a váci fegyházban ezen alkalommal felvett fegyenc-törzskönyvek is. Ezek tanúsága szerint 1918. november 3-án több mint kétszáz fegyencet fogadott be az intézet „az illavai fegyintézetből való kitörés után,” köztük gyilkosokat és igen sok, a háború alatt a katonai bíróságok által elítélt, jellemzően nemzetiségi területről származó katonaszökevényt.³¹ A fegyencek egy részét 1918. december 1-én a kihirdetett amnesztia miatt elengedték, de a proletárdiktatúra alatt is szabadítottak a büntetésük kitöltése előtt rabokat, voltak olyanok is, akiket egyenesen a váci direktóriumnak adtak át. Az illavai fegyintézetből kitört és Vácra újra bebörtönzött személyek között a nevek tanúsága szerint voltak cigányok is, azonban, hogy akár az ő, akár a többiek személyazonosságát a korabeli zűrzavaros viszonyok között a fegyházban kétséget kizáró módon meg tudták-e állapítani, több mint kérdéses.

Sztójka Párnónak az egyébként is anarchiához közeli állapotokban tehát az illavai lázadás és kitörés során lett volna leginkább lehetősége megszökni és eltűnni. Azonban Párnó saját későbbi, szabadlábban tett állítása szerint őt a „vörösök” engedték ki (ami így csak 1919-ben történhetett), de nem Illaváról, ahol 10 évet húzott le, hanem a turócszentmártoni papírgyárból, ahol az utolsó két esztendőt töltötte.³² Ugyanakkor a Magyar Királyi Curia büntető jogegységi tanácsának B.I. 434/1934/69. számú, 1934. február 23. napján kelt határozata tényként közli, hogy 1920. október 15. napján szökött meg, ez a dátum azonban nagy valószínűséggel Párnónak a váci fegyházban a feltételes szabadlábra helyezési kérelmét követően megtett nyilatkozatán alapul, ahogy arra a határozat egyébként utal is. Kevés az esély azonban arra, hogy Párnó az 1920 októberére már normalizálódott helyzetben, az akkorra cseh uralom alá került Illaváról szökött volna meg, ráadásul amikor a nyilatkozatot tette, neki az állt érdekében, hogy szökésének

29 SZÖLLŐSY Oszkár: *Magyar börtönügy. A büntetések és biztonsági intézkedések végrehajtása*. Második, bővített kiadás. Budapest 1935. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság Kiadása. 49. p.

30 TORMAY Cécile: *Bujdosó könyv*. Lazi kiadó, 2009.

31 MNL-PML. VII.101. Váci kir. Országos Fegyintézet iratai 1855-1944. B. Fegyencek törzskönyvei. 159. kötet 260-488. szám alatti törzskönyvek

32 *Keleti Újság*, 1937. július 25.

időpontját a büntetés végrehajtásának elkezdéséhez képest a lehető legtávolabbi, egyben újbóli elfogásához legközelebbi időpontra helyezze, hisz a feltételes szabadság engedélyezésének szempontjából nem volt mindegy, mennyi időt töltött ténylegesen büntetés-végrehajtási intézetben. Ezért sokkal valószínűbb, hogy az első lehetséges alkalmat kihasználva, 1918 novemberében az illavai zendülés során szökött meg. Ezt támasztja alá egyébként egy Illaván készült és 1933-ban megjelent riport is.³³ Ha azonban ez így volt, valószerűtlen, hogy Párnó csatlakozott volna a forradalmi Budapestre vonaton igyekvő fegyencekhez,³⁴ a nagyváros nem az ő terepe volt. Ráadásul jól ismerte a Felvidéket, a dánosi ügy tárgyalásán is arra hivatkozott, hogy a cselekmény elkövetése idején ő Abaúj-Torna vármegyében tartózkodott. Mint láttuk ez nem volt igaz, az viszont igen, hogy 1907-ben a környéken, Miskolcon fogták el.

Egy biztos: 1921 tavaszán Párnó már Kecelen, illetve a környékén tartózkodott és sorozatban követett el bűntársaival – ifj. Lakatos János Vésó, Kolompár Vendel, Kolompár István Maxi – pince-, kamra- és lakásbetöréseket Kecelen (1921. március 14.), Kiskörösön (1921. május 12.), Öregcsertőn (1921. augusztus 24.), Nemesnádudvaron (1921. szeptember 4.), az utóbbi helyen egy éjszaka alatt három különböző sértett pincéjébe is behatolva. A betörésekből származó ruhaneműeket, élelmiszert, bort Párnó új élettársa, Kolompár Farkas Józsefné szül. Kolompár Mária, továbbá anyósa, özvegy Sztojka Józsefné szül. Sárközi Erzsébet, Sztojka Julianna Kácsai (azonos a dánosi bűnügy XVI. rendű vádlottjával, Lakatos Mari Kácsival, ahogy arra a későbbi ítélet hivatkozik is), valamint Sztojka Anna Lakatos Erzsébet segítettek eladni, illetve elcserélni, tudva azok bűnös eredetéről. Az elkövetők ezeket a kisebb betöréseket és az orgazdaságot még lehet, hogy megúszhatták volna, azonban Párnóék következő bűncselekménye miatt már intenzívebb csendőrségi nyomozás indult.

1921. szeptember 10-én éjszaka Sztojka Párnó, ifj. Lakatos János Vésó, Kolompár István Maxi, Sárközi József Jozsó, valamint az őket távolabbról követő Lakatos Lajosné és Lakatos Rózsai a miskei gőzmalomhoz mentek, majd a férfiak közül egy bemászott a gépház ablakán, annak ajtaját belülről kinyitotta, és beengedte a többieket. A gépház és a malomház közötti zárt ajtót „lecsavarták”, a malomházon keresztül bejutottak a nyitott irodába, az ott lévő lezárt íróasztal fiókját egy vésővel felfeszítették, és az abban talált 5 110 koronát eltulajdonították. Ezek után a szobában talált pénzszekrényt egy zsáktoló taligán a malom hátsó udvarára tolták ki, majd az ott lévő istállóból a malom kocsijába befogtak két lovat és a pénzszekrényt a helyszíntől kb. másfél km-re lévő szántóföldre vitték. Itt a kocsit körbe-körbe hajtva, hogy a zaj ne okozzon feltűnést, a pénzszekrényt baltacsapásokkal szétverték, és eltulajdonították a benne lévő 214 022 koronát, majd mindent – kocsit, lovat, baltát, vésőt és egy női szoknyát – otthagya hagyták el a helyszínt. A zsákmányolt

³³ *Zalai Közlöny*, 1933. augusztus 15.

³⁴ SZÖLLŐSY id. műve szerint a fegyencek azért tartottak az anarchiában fuldokló Budapestre, hogy részt vehessenek a csőcselék fosztogatásaiban. Véleményem szerint sokkal valószínűbb, hogy a zömmel szerb, horvát, román nemzetiségű volt katonaszökevények saját hazájuk felé igyekeztek, amelyhez Budapesten keresztül vezetett a legrövidebb út.

pénzt Körmepusztá közelében a kukoricásban osztották szét, a nagy sietségben egy 1000 koronást, egy 20 koronás negyedrészt továbbá egy vászonzacskót el is hagytak. Párnó a zsákmányolt pénz ráeső részéből 37 000 koronát átadott anyósának, özv. Sztójka Józsefné Sárközi Erzsébetnek, hogy ássa el, amit ő meg is tett, a Császártöltésen két helyre elásott pénz a nyomozás során előkerült.³⁵

A keceli csendőrök először Párnó anyósát, özvegy Sztójka Józsefné Sárközi Erzsébetet, Sztójka Annát és Sztójka Julianna Kácsit fogták el 1921. szeptember 28-án. Párnót valószínűen Kácsi besúgása nyomán a miskei csendőrőrs fogta el október 2-án Kalocsán, és október 9-én beszállította a kalocsai törvényszéki fogházba, akárcsak a keceli csendőrök által október 7-én elfogott élettársát, Kolompár Farkas Józsefné Kolompár Marit.³⁶ Párnó az eljárásban Lakatos Jánosként nevezte meg magát, azt állítva, hogy lókupec, keceli lakos, aki Makláron született 1885-ben. Ujjlenyomatait levették, és 1921. október 19-én beküldték az országos nyilvántartóba. A nyilvántartó válasza szerint az elfogott Lakatos János azonos azzal a Lakatos János Kuna nevű cigánnyal, akit a dánosi rablógyilkosság V. rendű vádlottjaként 15 évi fegyházbüntetésre ítélték. A Curiától származó későbbi hivatalos magyarázat szerint a tévedés oka az volt, hogy amikor a dánosi rablógyilkosok ujjlenyomatait a pestvidéki törvényszéki fogházban rögzítették, Párnó ujjlenyomat-lapjára öccsének, Kunának az adatait írták fel. A szorult helyzetbe került Párnó a tévedés miatt természetesen nem tiltakozott, hisz az számára kedvező volt. Az eredeti ítélet szerint ugyanis amennyiben Kuna folyamatosan töltötte volna 15 évi fegyházbüntetését, 1923. január 18. napjával szabadul, így Párnó Kuna személyazonosságának átvételével számíthatott arra, hogy Dános miatt – szemben az ő életfogytiglani fegyházával – már csak két-három évet kell ülnie.

A lefolytatott eljárásban Párnót 1923. március 14-én a kalocsai törvényszék B. 2838/1921/91. szám alatti ítéletével Lakatos János Kuna név alatt 3 rendbeli lopás büntette miatt 2 év és 6 hónap fegyházbüntetésre ítélte. Az ügyben a tényállásban említett férfiak közül csak Párnót ítélték el, a többiek megszöktek, míg a cigány-asszonyok mellett orgazdaság miatt elítéltek több környékbeli parasztasszonyt is.³⁷ Az ítéletet az ügyész fellebbezése után a Budapesti Királyi Ítéletábla 5 év fegyházbüntetésre súlyosította azzal az indokkal, hogy az újabb cselekményeket a dánosi rablógyilkosság miatt kiszabott fegyházbüntetésének a kitöltése előtt, mint szökevény követte el. A másodfokú ítélet ellen Párnó által bejelentett semmisségi panaszt kellő megokoltság hiányában a Curia 1924. október 15. napján kelt B. II. 4124/1924/114. szám alatti végzésével utasította el. Sztójka Párnót a kalocsai törvényszék fogházában kétszer is (5, illetve 6 napra) sötétzárka-fenyítéssel sújtották, majd 1923. október 26-án a szegedi királyi kerületi börtönbe – ismertebb nevén a Csillagbörtön – szállították. Párnó itt a büntetést teljes egészében kitöltötte, és 1926. október 14-én Szegedről szabadult.

35 MNL-BFL VII.1. Budapesti Királyi Ítéletábla iratai VII.1.d. 17.B. 10.958/1923. sz. iratai

36 Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára (MNL-BKML) VII.102. A Kalocsai Királyi Törvényszéki Fogház iratai. 1921. évi 373., 374., 375., 399., 402. számú fogolytörzskönyvek.

37 A parasztasszonyok a környék módosabb gazdáinak a feleségei voltak, akik üzletekkel a cigányokkal – *Kalocsai Lapok*, 1921. október 12.

Párnó szabadulása után nem sokkal egy (?) bűnbanda kezdett el garázdálkodni Pest megyében. 1928 augusztusában Kiskörösön egy malomba és egy kovácsműhelybe törtek be, ahonnan többek között puskákat is elloptak. Szeptemberben a dunavarsányi országúton Bognár Mihály kunszentmiklósi fuvaros kocsijáról loptak le több láda fűszert, majd amikor a sértett észrevette a lopást, revolverrel is megfenyegették. Október végén a Tolnanémediben lévő postahivatalba törtek be, ahol a szomszédos házakból kocsit és lovakat loptak, azért, hogy a postán lévő páncélszekrényt el tudják vinni. A páncélszekrényt szétverve és üresen találták meg a falu határában, a benne lévő mindössze 30 pengő készpénzt és 600 pengő értékű bélyeget az ismeretlen tettesek elvitték. A miskolci gőzmalomnál történt betöréshez erősen hasonlító bűncselekmény helyszínére kikerkező csendőrök az MTI szerint azonnal cigányokra gyanakodtak. A banda Pesterzsébet, Kispest, Ócsa környékén számos egyéb betörést követett el, több ezer pengő értékű ékszert és ruhaneműt zsákmányolva.³⁸

Eközben 1929. április 10-én Alsódabason lopás gyanúja miatt az alagi csendőrök ismét elfogta Párnót, élettársát Herceg Orbán Máriát és az ő fiát Herceg Istvánt.³⁹ Herceg Orbán Mária, más néven Kolompár Zelfi (alias Balog Panni, Balog Angyél, Kolompár Rózi, Kolompár Mária, Sárközi Rozália, Kolompár Farkas Józsefné) a dánosi rablógyilkosság XII. rendű vádlottja volt, aki akkor Sztojka Dollárral élt „vadházasságban”. A dánosi ügyben orgazdaság miatt egy év börtönbüntetésre ítélték, amelyből 1908. augusztus 29-én szabadult, de azután is rendszeresen összetűzésbe került a törvénnyel.⁴⁰ Mint láttuk, már a kalocsai környékén elkövetett bűncselekmények idején is Párnó élettársa volt, aki aktívan részt vett a férfiak betöréseiből származó dolgok elidegenítésében. Párnó saját szavai szerint Herceg Orbán Mária ugyan nem törvényes házastársa volt, de több gyermeke is származott tőle.⁴¹ Herceg Orbán Mária nagy valószínűséggel Sztojka Dollártól (alias Lakatos Lajos, Balog Náci Sándor) származó fia, Herceg István (alias Lakatos János, Herceg Orbán István, Sztojka János, Herceg János Vésó) már a Kalocsa környéki betörésekben is Párnó fiatalkorú bűntársa volt.⁴² Párnót, élet-

38 MTI Hírárchívum. 1928. október 23., 1930. január 16., A Magyar Detektív. 1929. július 15.

39 Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára (MNL-PML) VII.102. Pestvidéki kir. Törvényszéki Fogház iratai, 1929. évi 881-883. törzskönyvei

40 Herceg Orbán Máriát 1909-ben hamis tanúzásért, 1911-ben orgazdaságért, 1914-ben lopásért, 1915-ben közveszélyes munkakerülésért, 1916-ban lopásért, 1918-ban orgazdaságért, 1923-ban, 1925-ben és 1929-ben lopásért ítélték el. – MNL-PML. VII.102. Pestvidéki kir. Törvényszéki Fogház iratai 1937.évi 2158. törzskönyv

41 *Keleti Újság*, 1937. július 25.

42 Sztojka Párnó nevelt fiát a Csendőrségi Lapokban, a cigány bűnözők személyazonosításának nehézségeit taglaló cikkben iskolapéldaként emlegették. Eszerint 1940. október 9-én a nagymágocsi őrön Sárközi István névre szóló munkakönyvvel igazolta magát. A csendőrök ezzel nem elégedtek meg, ujjlenyomatot vettek róla, és megküldték az Országos Nyilvántartónak. Kiderült, hogy azonos Herceg, Orbán, Kovács, Sárközi István, Vésó, Kolompár, Lakatos, Herceg, Orbán, Sztojka János, Ajtai Sándor Máté (Fakatona) nevű cigánnyal, aki a következő születési helyeket használta; Kecskemét, Nyíregyháza, Kistelek, Battonya, Biri, Vecsés. Körözte a budapesti rendőr-főkapitányság, a miskolci és a szentesi rendőrkapitányság, a cinkotai, pestszentimrei, érdi, biai, budaörsi, alagi, budakeszi, szegvári, abonyi, enyickei, nagyidai, hejőcsabai, hernádszadányi csendőrsők és a pécsi csendőrnnyomozó alosztály. A körözések alapjául szolgáló bűncselekményeket hét hónap alatt követte el. – *Csendőrségi Lapok*, 1941. évi 10. szám (május 15.)

társát és nevelt fiát 1929. április 14-én bezárástották a pestvidéki törvényszék fogházába, majd Párnót és Herceg Orbán Máriát letartóztatták, Vésót pedig április 16-án kiengedték. Párnó ebben az eljárásban is Lakatos János Kunaként nevezte meg magát, azt állítva, hogy keceli születésű napszámos, egyébként Pesterzsébet, Akácfa u. 42. szám alatti lakos. Ujjlenyomatait levették, és április 25-én beküldték az Országos Nyilvántartónak. Párnó valószínűleg nyugodt volt, hisz Lakatos János Kunaként a kalocsai ügy tapasztalatai alapján nem kellett attól tartania, hogy valódi személyazonosságára fény derül. Az Országos Nyilvántartótól mégis az a válasz érkezett vissza, hogy ujjlenyomatai alapján Lakatos János Párnóval, a dánosi ügyben életfogytiglani szabadságvesztésre ítélt fegyenczel azonos. Ez azonban megkérdőjelezi a kalocsai tévedésre adott hivatalos magyarázatot, hisz ha Párnó ujjlenyomat-lapjára 1908-ban Kuna adatait írták rá, akkor a Nyilvántartó tévedése az újabb eljárásban sem derülhetett volna ki. Közben Párnó többször is megjárta a törvényszéki fogház kórházát, furunkulussal a combján és az arcán kezelték, illetve rühes volt.⁴³

Személyazonosságának megállapítására természetesen vizsgálat is indult, amelynek híre állítólag eljutott a dánosi ügy egykori ügyészéhez is. Az ekkor már a Pestvidéki Törvényszék elnökeként dolgozó dr. Gáll Endre magához rendelte a kétes személyazonosságú gyanúsítottat, és amikor meglátta, így kiáltott fel: „Menj te betyár! Hiszen te Lakatos Párnó János vagy!”⁴⁴ Ezek után Párnó 1929. október 5-én ismételen megkezdte életfogytiglani szabadságvesztésének letöltését, amelynek végrehajtására 1929. december 4-én szállították be a váci fegyházba. Bizonyára kevésbé vigasztalta, hogy abban a lopási ügyben, ami miatt eredetileg Alsódabason ismét elfogták, bizonyíték hiányában már 1929. május 28-án, egy másik, még 1927-es ügyszámon indult ügyében pedig 1929. szeptember 21-én mentették fel. Élettársát, Herceg Orbán Máriát viszont az alsódabasi ügyben 2 hónapi fogházbüntetésre ítélték, amelyből 1929. június 12-én szabadult.

A Pest megyei ügyek sokáig eredménytelen nyomozásában közben jelentős fordulat történt. 1929. május 4-ről 5-re virradó éjjel Krausz Róbert pesterzsébeti fűszerkereskedő arra riadt fel Alsóhatár utca 97. szám alatti házában, hogy valaki motoszkál az üzletében. A kereskedő rálőtt a betörőre, aki kimenekült a házból. A helyszínen a ház előtt találtak egy tyúkot, amelyet szintén aznap éjjel a közelből, Takács Józsefné udvarából loptak el, illetve egy férfikalapot. Mint kiderült a kereskedő lövése megsebesítette Herceg Rafael Lajos, alias Rafael Jánost, aki mikor a pesterzsébeti Kakas-tónál súlyos sebesülten rátaláltak, azt mondta, hogy valaki leszúrta. A rátaláló járőrelők bekötötték és bevitték a kórházba, ahol nemsokára meghalt. A boncolás kiderítette, hogy nem szúrta, hanem lőtt seb okozta a halálát, ami után már nem volt nehéz kideríteni, hogy ő volt a kereskedő által lelőtt betörő.⁴⁵ Ezen a nyomon elindulva 1929. május 24-én Kispesten a rendőrség letartóztott több személyt, köztük Horváth Bálint és Klósz Béla nevű többszörösen bün-

43 MNL–PML. VII.101. Pestvidéki kir. Törvényszéki Fogház iratai. Kórházi betegfelvételi könyvek.

332. kötet 237. folyószámon felvett bejegyzés

44 *Váci Hírlap*, 1930. január 19.

45 MTI Hírárchívum 1929. május 8.

tetett kóbor cigányokat, valamint több fiatalkorút. Pár nap múlva ugyanebben az ügyben (rendőrségi ügyszám: 59263/1929) szintén Kispesten letartóztatták Párnó nevelt fiát, az éppen a Balog Mihály nevet használó Vésót is (az akkor kb. 22 éves Vésó azt állította magáról, hogy 13 éves).

Kimutatható tehát kapcsolat a sajtóban „*kispesti rablóbanda*” néven emlegetett díszes társaság és Sztojka Párnó között, de ebben az ügyben Párnó nem volt vádlott. Ezt azért fontos leszögezni, mert az MTI nyomán a sajtóban megjelent az a valótlan hír, hogy ő is a pestvidéki törvényszék előtt három napon keresztül tárgyalás ügy vádlottjai közé tartozott. A sajtó beszámolt arról is, hogy amikor 1930. január 14-én a Székely Lajos által vezetett bírói tanács a tárgyalás végén „a dánosi ügy egykori vádlottját” felmentette – Horváth Bálint hat-, Klósz Béla négyévi szigorított dologházat kapott, Párnó nevelt fia, Vésó pedig az aszódi fiúnevelő intézetbe került –, „Lakatos Kuna János” megpróbált megszökni az őt Vácra visszaszállító vonatról. A tudósítás szerint az őt és Varga Balázs váci fegyőrt szállító vonat pályafelújítási munkák miatt lelassított, és mikor a kalauz kinyitotta az ajtót, hogy megnézze mi a lassítás oka, „Kuna” leugrott és futásnak eredve szökést kísérelt meg. A fegyőr szintén leugrott, és a menekülő rab után vetette magát, majd két riasztólövés után harmadik lövésével halálosan megsebesítette. Az ő fegyverhasználatát jogosnak és szabályosnak minősítették, miután több tanú is állította, hogy az üldözött személy sem a figyelmeztetésre, sem a riasztó lövésekre nem állt meg.⁴⁶

Az először a kutatót is mehökkentő és gondolkozásra készítő tudósítások alapján persze arra is lehetne következtetni, hogy a „*kispesti rablóbanda*” ügyében a valódi Lakatos János Kuna – tehát Párnó öccse – volt a vádlott, és őt lőtték le, hisz akár Párnóval együtt vagy külön, ő is megszökhett Illaváról és bátyjához hasonlóan folytathatta bűnözői tevékenységét. Ezt támasztaná alá az is, hogy fegyházi törzskönyvei alapján Párnó bizonyíthatóan nem volt a kispesti ügyek vádlottja, továbbá „köztudomásúan” 1937-ben szabadult ki életfogytiglani szabadságvesztéséből, ergo őt nem sebesíthették meg halálosan 1930-ban a fegyőr lövései.

Azt, hogy mégsem az igazi Kunát lőtték le a tárgyalás után, az alábbiak is megkérdőjelezzik:

- a valódi Lakatos János Kuna nem szerepel a pestvidéki törvényszéki fogház törzskönyvében, márpedig ha ő is az ügy gyanúsítottja, majd vádlottja lett volna, bizonyosan letartóztatják,
- váci fegyenc-törzskönyve alapján Sztojka Párnót 1930. január 14-én – azon a napon, amikor a kispesti rablóbanda ügyében ítéletet hirdettek – átkísérték a pestvidéki királyi törvényszékhez.

A fentiek alapján következtetni lehetett arra, hogy Párnó volt a tárgyalás után lelőtt fegyenc, az MTI és az ő híre alapján tudósító újság gondatlan volt, Párnó nem halt meg a fegyőr lövésétől, csak megsebesült. A kérdésre, hogy mi történt valójában 1930. január 14-én, megnyugtató választ kaphatunk Kristóf József váci fegyőr – és nem Varga Balázs, ilyen nevű fegyőr nem szolgált ekkor Vácra – sze-

⁴⁶ MTI Hírachívum 1930. január 17. és Magyarország. 1930. január 18.

mélyes aktájában lévő eredeti dokumentumokból és az esetet már pár nappal később megíró, a „fegyházügyekkel” érthető okokból elég sokat foglalkozó Váci Hírlapból. Eszerint aznap Párnó és az őt kísérő Kristóf József fegyőr Párnó pestvidéki törvényszéken tartott kihallgatása után a Nyugati pályaudvarról du. 6 óra 35 perckor induló vonattal indultak vissza Vácra. A fegyőr jelentése szerint már a pályaudvar várótermében felfigyelt egy „feltűnően csúf” cigányasszonyra és egy suhancra, akik őt szemmel tartották, majd a vonatra is felszálltak, és engedélyt kértek a fegyőrtől, hogy élelmiszert adhassanak át Párnónak. A fegyőr ezt a szabályokra történő hivatkozással nem engedélyezte. Megérkezvén a megszokott útvonalon, a Szent István téren keresztül a Szent János utca irányába haladtak a fegyház felé, amikor a Szent István tér és a Rákóczi út keresztezésénél Párnó hirtelen megfordult és visszafelé, a vasút irányába kezdett el futni. A tapasztalt fegyőr⁴⁷ nem tudta követni a köpenye és a fegyvere miatt, de rögtön lekapta a válláról a puskáját, majd háromszori „Állj” felszólítás után egyet-egyet a menekülő irányába lőtt, és harmadszorra egy fájdalmas sikoly igazolta vissza, hogy talált. A fegyőr és a fegyenc között ekkor már kb. 50 lépés távolság volt.

Párnó egy közeli kapualjban esett össze, a fegyőr a lövöldözésre odagyűlt személyek közül Sára István festőt, Fehér György lemezgyári munkást, Zemanovich János palafedőt és Dancsik József asztalost kérte meg, hogy a látszólag élettelen testet segítsenek neki bevinni a fegyházba. Odaérve a fegyház portáján tették le Párnót, majd Rusztek Lajos fegyházigazgató intézkedésére a fegyház főorvosa, dr. Kemény Gyula és a város tisztiorvosának csak nemrég, 1929. december 21. napján megválasztott dr. Hajagos László sebész még aznap éjjel megműtötték. A műtétről felvett jegyzőkönyv szerint a fegyőr Mannlicher fegyverének lövedéke a hátán hatolt be a jobb csípője felett, majd keresztülment a testen és a borda jobboldalán. A műtét azonban sikerült, Párnó a fegyház kórházában került elhelyezésre, ahol már január 17-én láztalan volt. Természetesen az ilyenkor kötelező vizsgálatot is lefolytatták és megállapították a fegyverhasználat jogszerűségét. Ezt Párnó biztosan nem így gondolta, mert emberölés kísérlete miatt feljelentette Kristóf Józsefet a pestvidéki ügyészségen. Párnó azt állította, hogy Vácra történő megérkezésük után a fegyőr a Szent István tér sarki kocsmája melletti mellékutcába vezette és puskatussal hátba ütötte, ami miatt – tartva a további bántalmazástól – vissza akart futni a fegyházba, gondolva, hogy ott baja nem eshet, de az őrlőtte. A pestvidéki ügyészség az ügyet 1930. február 4-én megszüntette, nem fogadva el Párnó objektív adatokkal alá nem támasztható állítását, így a fegyőr büntetőjogi felelősségre vonása a jogos fegyverhasználat miatt fel sem merülhetett.⁴⁸

Felmerül a kérdés, hogy miért kellett Párnónak egyáltalán megjelennie az 1930. január 14-i tárgyaláson, ha ő maga nem is volt vádlott. Ezt magyarázhatja akár nevelt fia, Vésó szerepe, de sokkal valószínűbb, hogy összefüggés volt a kispesti ügy és egy korábbi ügy között, amelyről csak annyit tudunk, hogy szerepelt benne Lakatos János Kuna neve és a kalocsai törvényszék járt el benne 2176/1928.

47 Kristóf József 1919. november 30. napjától szolgált fegyőrként.

48 MNL-PML. VII.101. Váci kir. Országos Fegyrintézet iratai 1855–1944. i) őrszemélyzetre vonatkozó iratok. 7. doboz: Kristóf József fegyőr iratai, továbbá Váci Hírlap. 1930. január 19.

ügyszámon. A budapesti ítéletábra hiányos irataiból⁴⁹ kiderül, hogy az ügyben szerepelt egy Katzenbach János soltvadkertesi lakostól ellopott vadászfegyver is, ami alapján arra következtethetünk, hogy az 1928 augusztusában Kiskőrösön, a kovácsműhelyben elkövetett betörés volt az inkriminált eljárás tárgya. Ha azonban ez így volt, akkor 1928-ban úgy folytattak le egy eljárást Párnóval szemben, hogy nem derült fény a valódi személyazonosságára.

Szinte biztos, hogy a Sztojka Párnóval 1928–29-ben történtek sarkalták az igazságügyi és belügyi kormányzatot arra, hogy az országos bűnügyi nyilvántartásról szóló rendelet ujjlenyomat-felvétellel kapcsolatos rendelkezéseit módosítsák. Az 1930. december 1. napján kelt, az igazságügyi és a belügyminiszter által közösen jegyzett 43.800/1930. számú rendelet előírta, hogy a „*kóborcigányokról mindannyiszor fel kell venni az ujjnyomatokat, valahányszor ellenük új bűnvádi eljárást tesznek folyamatba, még abban az esetben is, ha a vonatkozó feljegyzésekből megállapítható, hogy ujjnyomatlapjukat az országos bűnügyi nyilvántartásba már beküldték.*” Ilyképpen Sztojka Párnót illeti az a kétes dicsőség, hogy viselt dolgaival nem csak az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal létrejöttét, de több mint két évtizeddel később a hivatal tevékenységére vonatkozó szabályozás módosítását is befolyásolta. Az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatalban egyébként már korábban is észlelték, hogy különösen a kóbor cigányok voltak azok, akik a bolondját jártatták az életkorukkal kapcsolatban a hatóságokkal. Egy a daktiloszkópiával foglalkozó – még Sztojka Párnó lebukása előtt megjelent – szakkönyv szerint a nyilvántartóban az életkorral kapcsolatos visszaélések miatt kialakult gyakorlat alapján az ismeretlen személyazonosságú cigányok ellenőrzése során az általuk bementetett születési évhez képest plusz-mínusz húsz év anyagában kerestek egyező ujjlenyomatot. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy ha 1881-es születési évet mondott be a gyanúsított, akkor az 1861 és 1901 között születettek között prioráltak, de arra is volt példa, hogy harminc évvel fiatalabbnak állította magát valaki a valódi életkoránál. Nem cigányok esetén ugyanez az eljárás plusz-mínusz tíz évet jelentett.⁵⁰

Párnó 1933 novemberében a váci fegyházban életfogytiglani szabadságvesztéséből a feltételes szabadlábra helyezését kérte. Kérelmében előadta, hogy szökése alatt öt évet ült Lakatos János Kunaként Szegeden. Ennek bevallásában valószínűen az motiválta, hogy bár meg volt a kitöltött 15 éve⁵¹ – ennyi szükségeltetett az életfogytiglani fegyházbüntetésre ítéletknél minimálisan a feltételes kedvezmény kérvényezéséhez –, a „plusz” kitöltött öt évvel talán nagyobb eséllyel engedélyezik számára szabadlábra helyezését. Az ezt követő vizsgálat, amelyet a pestvidéki királyi ügyészség folytatott le, Párnó állítását mindenben alátámasztotta. Bejelentésével azonban elszámította magát, mert a valóság közlésével az igazságszolgáltatást a saját súlyos hibájával szembesítette, amit a dánosi rablógyilkosság „főcinkosától” bizonyára nem vettek jó néven, ráadásul arra is felhívta a figyelmet,

49 MNL–BFL VII.1. Budapesti Királyi Ítéletábra iratai VII.1.d. B.IX. 8751/1930.

50 SCHREIBER Dániel: *Daktiloszkópia*. Arany János Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, (1925). 101. p.

51 A 15 évet 1909. január 12-e és 1920. október 15-e – szökésének általa állított időpontja –, valamint 1929. október 5-e és 1933. novembere között kell számítani.

hogy a kalocsai bűncselekményeit visszaesőként követte el. Az ügy ekkor jogi szempontból is érdekes fordulatot vett, a koronaügyészség ugyanis a jogegység érdekében 98/1934. kü. szám alatt jogorvoslással a kalocsai törvényszék illetve a tábla által kiszabott ítéletek miatt, mondván az eljáró bíróságok nem vették figyelembe az 1880. évi XXXVII. törvénycikk 35. §-át amely kimondta, hogy „ha életfogytig tartó fegyházra ítélt felegyenc oly bűntettet követett el, melyre 10 évig terjedhető, vagy ennél hosszabb tartamú fegyházbüntetést állapít meg a törvény: az illetékes bíróság által sötét magánzárkába való elzáratásra, és ezen felül hetenként két napon át kenyér és víz melletti böjtölésre ítéendő.” A koronaügyészség érvelése szerint ez a szabály egyértelműen sérült, hisz az eljáró bíróságok nem tudhatták, hogy egy életfogytiglani fegyházbüntetésre elítélt felegyenc felett ítéleznek ismét, ezért az idézett szankciókat nélkülöző ítéleteket meg kell semmisíteni és új eljárást kell lefolytatni.

Az ügy 1934. február 23-án a Curia elé került, ahol dr. Oswald István kúriai másodelnök jogegységi tanácsa (az előadó dr. Mendelényi László volt) B.I. 434/1934/69. számú határozatában – miután ismertette a Párnó elítélésével kapcsolatos vizsgálat tényeit – megállapította, hogy a kalocsai ügyben Párnó elítélésére a törvény megsértésével került ugyan sor, azonban az eredeti ítélet hatályon kívül helyezésére nincs lehetőség, mert Sztójka Párnó az öt éves szabadságvesztés kitöltése alatt tulajdonképpen az eredeti életfogytiglani büntetését töltötte.⁵²

Az idősödő Párnót ekkor még nem engedték el, továbbra is a váci fegyház lakója maradt. Saját későbbi elmondása szerint a II. emelet 30-as cellájában raboskodott három gyilkos, egy gyújtogató és egy gyilkossági kísérletért elítélt felegyenc társaságában, akikkel jóban volt, „csupa jó cimbor, sohase veszekedtünk.” Kosárfonóként „úri dolga” volt, később pedig a mosodában volt főmosó, négy ember tartozott a keze alá, akik az elítéltek ruháit mosták, ő pedig felügyelte a tevékenységüket. Két pengőt keresett havonta, amit teljes egészében „kispeizolt”, vagyis élelmezésének javítására költött. A fegyházban egyébként állítólag úgy ismerték, hogy a „nagymondható”.⁵³ Ezt a kifejezést egy régebbi magyar szótár⁵⁴ szerint olyan személlyel szemben használták, aki a dolgokat nagyítva adja elő és „magafelől fennhézva beszél”. 1936-ban Beöthy Kálmán csendőr százados – aki a büntetés végrehajtásáról szóló cikksorozatához gyűjtött ott anyagot – találkozott vele a váci fegyházban („öreg alacsony cigány, tagja volt a dánosi gyilkos társaságnak”). Beöthy – mivel tudott korábbi szökéséről – megkérte „mutassa meg hol az a lövés, amit a múltkori lógásért kapott.” Párnó felhúzta testén az inget, „testének jobboldalán hatalmas forradás, a fegyőr jól célzott.” Találkozásuk során Párnó állítólag összetett kézzel könyörgött a csendőrtisztnek, hogy elég volt már neki, szabadítsa ki, mert

52 MNL-BFL VII.1. Budapesti Királyi Ítéletábla iratai VII.1.d. 17.B. 10.958/1923. sz. Az iratok között megtalálható a kalocsai törvényszék eredeti ítélete, a másodfokon eljáró budapesti tábla végzése és a Curia 1934-es határozata is. A Curia döntéséről 1934. március 20-án beszámolt a Magyar Országos Tudósító törvényszéki kiadása is, de a jogegységi határozat – más jogegységi határozatokkal szemben – nem jelent meg nyomtatásban.

53 *Váci Hírlap*, 1937. július 21.

54 <http://magyar-nyelv.rajtmester.hu/?p=191> (A letöltés időpontja 2014. február 27.)

nem bírja ki életfogytiglan.⁵⁵ Kérése végül 1937. július 13-án teljesült, ekkor helyezték feltételeesen szabadlábra.

Még júliusban egy „angyalföldi cigányputriban,” „gyerekei, unokái” körében készült vele az a már hivatkozott, több változatban is megjelent interjú,⁵⁶ amelynek szerzője leírja, hogy Sztojka Párnó a fegyházból történő kiengedésekor 60 éves volt, „kicsit megöszült, kicsit megkopaszodott (...) különben fiatalos külsejű. Középtermetű, sovány ember, sasorrú, kékszemű, bajusza kacsaringósra pödörve.” Az interjúban egy-két pohár bor után beszélt a dánosi rablógyilkosságról, beismerte a cselekmény elkövetését, de a saját szerepéről, cselekvőségéről nem mondott semmit, sőt azt állította, hogy a többiek a végén még őt is majdnem meggyilkolták. Állítása szerint ezért nem maradt velük, ami ugyanúgy ellentmond a tényeknek, mint a gyilkosságokról előadott verziója a helyszíni adatoknak. Eszerint Szarvas István csárdás a gyilkosság napján napszámra fogadta fel őket, majd este, mikor már „meggyúlt bennük” a csárdástól kapott pálinka, Szarvasné elkezdett az urával perelni az ivóban, hogy miért enged be a csárdába cigányokat, majd előzetes figyelmeztetés nélkül többször rájuk lőtt, mire Trokár Marcsa „elkapta hátulról az asszony nyakát, az meg azon nyomban leesett a földre, mint egy hulla. Aztán meggyilkoltak ott mindenkit.”⁵⁷ Bizonyosan hazudott az újságírónak az Illavát követő éveiről is, mondván „tíz évig privátban éltem,” holott tudjuk, hogy ebben az időben öt évet húzott le Szegeden.

Beszámolt bűntársai sorsáról is, állítása szerint nemcsak Kolompár Balog Tuta, de Sztojka Dollár, Sztojka Bajka és Kuna is meghaltak – ez megmagyarázza azt is, miért vette fel bátran öccse személyiségét – „mejjbetegségben” (tüdőgümőkór) az illavai fegyházban. Bűntársai többségének halála valószínűen igaz, hisz egy 1914-ben megjelent cikk szerint az illavai fegyházban 30–35%-os volt a halálozási arány, az elhunytak 85–90%-ánál pedig a tüdővész volt a halál oka.⁵⁸ Párnó arról is értesült, hogy Trokár Marcsa is meghalt a márianosztrai börtönben, bár az ő halálának időpontját rosszul tudta.⁵⁹ Az újságíró figyelmeztetésére, hogy vigyázzon, nehogy visszakerüljön, a következőket válaszolta: „Ééén?! Vissza?! Akkor inkább döögöljek meg. Ha nekem nem vót elég, nem tanultam meg a szabályokat, akkor nem vagyok semmi sem. Én kérem megtanultam minden fegyháznak a politikáját, én már oda vissza nem megyek.”

Sajnos Párnó nem hallgatott az újságíró figyelmeztetésére...

Még 1937-ben újabb eljárás indult ellene lopás büntette miatt a pestvidéki törvényszéken, amelynek során az 1938. február 11-én kelt B.XI. 14750/1937/7. szá-

⁵⁵ *Csendőrségi Lapok*, 1936. évi 22. szám

⁵⁶ *Váci Hírlap*, 1937. július 21.; *Keleti Újság*, 1937. július 25. Az interjút forrásmegjelölés nélkül idézi PINTÉR István: *Rendnek muszáj lenni...* Táncsics Könyvkiadó, Budapest, 1973. 117–118. p. –, majd tévesen azt állítja, hogy Párnó még abban az évben meghalt.

⁵⁷ Párnó állítása – többek között – azért sem felelhet meg a valóságnak, mert a csárdás felesége és nevelt lánya már lefekvéshez készültek, alsó ruhában voltak, mikor meggyilkolták őket a saját szobájukban.

⁵⁸ *Csendőrségi Lapok*, 1914. évi 30. szám

⁵⁹ Trokár Marcsa nem 1919-ben, ahogy Párnó állította, hanem 1917. december 24-én halt meg Márianosztrán.

mú ítélet szerint 2 hónap böjt nélküli, minden harmadik napon félbeszakítással végrehajtandó sötét magánzárkában való elzárásra ítélték. Mivel életfogytiglani fegyházbüntetésből volt feltételesen szabadlábra helyezve, újabb elítélése miatt az igazságügyi miniszter 1938. március 24-én kelt 9579/1938.I.M.VI. számú rendelkezésével elrendelte a büntetés végrehajtásának folytatását. Sztójka Párnót 1938. április 1-én – úgy tűnt immár ténylegesen végleg, életfogytiglan – ismét beszállították a váci fegyházba. Azonban Sztójka Párnó nem halt meg Vácon, az ott elhunyt fegyencek anyakönyvében legalábbis nem szerepel a neve.

A váci fegyházban még 1929-ben megkezdett törzslapjának – melynek második oldala középen le van tépve, így hiányos – ceruzával írt bejegyzése szerint: „Katonának bev. 1942. X. 26-án”.⁶⁰ Eszerint az akkor kb. 65 éves Sztójka Párnó életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélt fegyenc, dánosi rablógyilkos 1942. október 26-án bevonult katonának, ami első hallásra teljes képtelenség. Csakhogy...

1942. október 31-én – ekkor a 2. magyar hadsereg már a Don partjainál állt – jelent meg az Igazságügyi Közlönyben Horthy Miklós Kormányzó 1942. október 21. napján kelt legfelsőbb elhatározása, amely a katonai érdemeket szerzett egyének kegyelemben részesítéséről szólt. Ez ugyan nem vonatkozott a jogerős szabadságvesztés büntetésüket töltő elítéltekre, de a legfelsőbb elhatározás végrehajtására kiadott és szintén ebben a közlönyben megjelent 77.600/1942. I.M. számú rendelet 5. §-a utal arra, hogy a szabadságvesztés- büntetésüket töltő elítéltek büntetésének félbeszakítása tárgyában „külön igazságügyi miniszteri rendelet intézkedett.” Ez a rendelet nem jelent meg az Igazságügyi Közlönyben, ettől függetlenül Czeglédy Gyula tartalékos főhadnagy, „fegyencszázad” parancsnok csak az interneten olvasható naplójából⁶¹ tudjuk, hogy a fegyházakból ekkor kiengedett, katonai szolgálatot vállaló fegyencek között gyilkostól a kasszafúróig, zsebestől a szélhámosig mindenféle bűnöző megtalálható volt, így igenis elképzelhető, hogy Párnó is bevonult. Bevonulása csak egy célt szolgálhatott; az első adandó alkalommal történő szökést. Czeglédy Gyula naplója szerint ezt mások is így gondolhatták, az ő 165 fős „fegyencszázadából” a frontra történő kikerzésig 45 fő szökött meg.

A fegyencszázadok azonban csupán menetalakulatok voltak, amelyek állományában az elítéltek a hátországi alapkiképzés után a hadművelleti területre kikerkeztek. Itt a századokat feloszlották, és állományukat szétszították a magyar 2. hadsereg három hadtestéhez, ahol pedig az egyes könnyűhadosztályok a gyalogszászlóaljok puskásszázadainak veszteségpótlására osztották be őket. Így a legtöbb Don mentén harcoló honvéd gyalogszászlóaljba kerültek fegyencek egyes pótlásként, és nem kötelékben.⁶² Levéltári forrás bizonyítja, hogy 1942 decemberében 709 főnyi, nemzethűség szempontjából megbízható, azaz fegyveres katonai szolgálatra alkalmazható fegyenc érkezett be a magyar 2. hadsereg mögöttes te-

60 MNL-PML. VII.101. Váci kir. Országos Fegyintézet iratai 1855-1944. B. Fegyencek törzskönyvei. 170. kötet (1929-1931) 5011. törzskönyv

61 <http://gyula.czegledy.hu/>

62 HM HIM Hadtörténelmi Levéltár parancsnokának Lev-179- 1/2014. szám alatt a szerzőhöz írt levele

rületére.⁶³ A nemzethűség szempontjából megbízhatatlan elítélteket különleges munkaszolgálatos századokba osztották be, nem pedig harcoló alakulatokhoz. Több mint valószínű, hogy Párnó is – ha útközben nem szökött vagy halt meg – ilyen munkaszolgálatos századhoz került, egyrészt a kora miatt, másrészt mivel írástudatlan volt, hisz a honvédséghez az analfabétákat egyébként is elsősorban munkaszolgálatra vonultatták be.

Mivel a fegyencek 1942 decemberében, közvetlenül a szovjetek doni áttörése előtt kerültek szétesztásra a csapatok között, Sztojka Párnó a magyar királyi honvédség egyenruhájában, nagy valószínűséggel valahol a Szovjetunióban halt meg – talán hősi halállal – vagy esett fogságba. Ez azonban egyáltalán nem biztos. Lakatos Balog János neve egyetlen veszteséglistán sem szerepel, és akinek halálhírét keltik – mint neki 1930-ban – az sokáig él...

⁶³ HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, m. kir. 2. hadsereg iratai, 1942. évi 1583. számú hadinapló-meléklet.

Juhász Andrea Erika

A fiatalkorúak elhelyezésének problémái Törökországban

Bevezető gondolatok

A török *Fiatalkorúak bíróságának létrehozásáról, feladatairól és eljárásáról* szóló törvény¹ szerint a fiatalkorúakat a speciálisan a számukra létrehozott intézetekben kell elhelyezni. Amennyiben nincs ilyen intézet, akkor a felnőttkorúak börtönének a fiatalkorúak számára kialakított részlegén kell a fogvatartást végrehajtani.

A gyakorlatban ez úgy valósul meg, hogy a **török börtönrendszerben** a fiatalkorúakat a felnőttkorúak börtöneinek fiatalkorúak fogvatartására szolgáló részlegeiben vagy a négy fiatalkorúak zárt büntetés-végrehajtási intézetének valamelyikében helyezik el. Az *Európa Tanács Kínzás Elleni Bizottságának* (továbbiakban: CPT) 2012. évi rendelkezésre álló adatai szerint a 2 091 fiatalkorú fogvatartott közül ugyanakkor 724-et tartottak fogva speciális intézetben (81-et javítóintézetben és 643-at börtönben), míg a jelentős többséget (1367 főt) a felnőttkorúak börtönének elkülönített részlegében.²

A CPT 1997. október 5. és 17. között tett törökországi látogatása során már komoly kételyét fejezte ki jelentésében azzal a gyakorlattal kapcsolatban, hogy *a fiatalkorúakat a felnőttkorúak börtöneiben helyezik el*. Bár az izmiri, mersini és ünyei börtönökben teljesen elkülönítették őket a felnőttektől, a Bizottság mégis úgy gondolta, hogy olyan rendszernek voltak a fiatalok kitéve, amely nem volt megfelelő számukra. A testület utalt arra, hogy a céltudatos tevékenységek hiánya minden fogvatartottra káros hatású, de a megfelelő fizikai és szellemi aktivitás mellőzése egy fiatalra különösen negatív kihatással van.

A CPT véleménye szerint a fiatalkorúak számára az a legideálisabb, ha kifejezetten a számukra létrehozott intézetekben helyezik el őket, ahol az igényeiknek megfelelő környezet alakítanak ki, és a személyzet is olyan emberekből áll, akik speciálisan a fiatalkorúakkal tudnak foglalkozni.³

A CPT ezt követően a 2001-es, valamint a 2004-es látogatásai során megerősítette és világosan kifejtette kétségeit azzal kapcsolatban, hogy a fiatalkorúakat a felnőttkorúak intézeteiben helyezik el. A testület egyúttal annak a véleményének is hangot adott, hogy a közepszerű tárgyi feltételek és a leamortizálódott rezsim

1 Law on the Establishment, Duties and Procedures of Juvenile Courts (Law No. 2253 of 21 November 1979; repealed and replaced by Law No. 5395 of 15 July 2005 on the Protection of the Child) Art. 37

2 Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 21 to 28 June 2012. CPT/Inf (2013) 27. Strasbourg, 10 October 2013. 11–12. p.

3 Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 5 to 17 October 1997. CPT/Inf (99) 2. Strasbourg, 23 February 1999. 34. p.

kombinációja teljesen alkalmatlan a fogvatartottak ezen kategóriája számára. A Bizottság további kételyeit a 2004-es országlátogatás így csak megerősítette, és egyértelművé tette, hogy a török hatóságok keveset valósítottak meg a gyakorlatban abból, amit az 1997-es látogatás során számukra javasoltak.⁴

A nemzetközi dokumentumok közül a *Pekingi Szabályok*⁵ rögzíti, hogy a *fiatalkorúakat külön büntetés-végrehajtási intézetben kell elhelyezni, vagy a felnőttkorúak börtönének elkülönített részlegén.*

Az ENSZ *Gyermek Jogairól Szóló Egyezménye*⁶ a 37. cikk a) pontjában mondja ki, hogy az „Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy gyermeket ne lehessen sem kínzásnak, sem kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni.” A c) pontban pedig a következőt szögezi le: „Különösképpen el kell különíteni a szabadságától megfosztott gyermeket a felnőttektől, kivéve, ha a gyermek mindenképp felett álló érdekében ennek ellenkezője tűnik ajánlatosabbnak”.

Az ENSZ *Gyermekjogi Bizottsága* a következőképpen támasztotta alá a felnőttkorúak és a fiatalkorúak elkülönítésének a szükségességét: „Bőséges bizonyíték van azzal kapcsolatban, hogy a gyermekeknek a felnőttkorúak börtöneiben való elhelyezése veszélyezteti az alapvető biztonságukat, a jólétüket és a jövőjüket; hogy tartózkodjanak újabb bűncselekmény elkövetésétől, illetve, hogy visszailleszkedjenek a társadalomba.”⁷

Az ENSZ Közgyűlésének a *szabadságuktól megfosztott fiatalkorúak védelméről szóló határozata*⁸ is leszögezi, hogy minden fogva tartó intézetben el kell különíteni egymástól a fiatalkorúakat és a felnőttkorúakat.

Az európai börtönügy alapnormája, az *Európai Börtönszabályokról* szóló Rec (2006) 2 ajánlás⁹ a tagállamok számára kifejezetten előírja, hogy a 18. életévüket be nem töltött fiatalokat a számukra létrehozott intézményekben kell elhelyezni és nem tarthatók fogva a felnőttkorúak büntetés-végrehajtási intézeteiben. Ha kivételesen ilyen intézetben kerül sor az elhelyezésükre, akkor „külön szabályokkal kell rendezni a helyzetüket és a szükségleteiket”.¹⁰

Kiemelésre érdemes még e témával kapcsolatban az Európai Börtönszabályok következő pontja: „35.1. Ha a tizenharmadik életévüket be nem töltött kiskorúakat

4 Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 16 to 29 March 2004. CPT/Inf (2005) 18. Strasbourg, 8 December 2005. 34. p.

5 United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice („The Beijing Rules”). Adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985 (A/RES/40/33.)26.3

6 Convention on the Rights of the Child. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989 entry into force 2 September 1990, in accordance with article 49

7 Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 10, Children’s Rights in Juvenile Justice, 25 April 2007 (CRC/C/GC/10), par. 85. Idézi: United Nations Office on Drugs and Crime: Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law. Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary. United Nations, New York, 2013. 116. p.

8 United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty. Adopted by General Assembly resolution 45/113 of 14 December 1990 (A/RES/45/113.) 29.

9 Recommendation Rec (2006) 2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules

10 Európai Börtönszabályok 11.1-11.2.

kivételesen felnőttek büntetés-végrehajtási intézetében tartanak fogva, a hatóságoknak oda kell figyelni arra, hogy a fiatalok fogvatartottak ne csupán azokhoz a szolgáltatásokhoz jussanak hozzá, amelyek valamennyi fogvatartott számára hozzáférhetőek, hanem olyan szociális, pszichológiai és oktatási szolgáltatásokhoz, lelki gondozáshoz és szabadidős programokhoz, illetőleg ezeket kiváltó tevékenységekhez, amelyek a szabad környezetben élő kiskorúak számára elérhetőek.”

A *szankciók vagy intézkedések hatálya alatt álló fiatalok elkövetőkről* szóló Európa Tanácsi ajánlás¹¹ szintén kimondja, hogy csak a fiatalok mindenek felett álló érdeke indokolhatja a felnőttkorúak intézetében való elhelyezést.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga

Az *Emberi Jogok Európai Bírósága* (továbbiakban: Bíróság) esetjogából leszármazhat, hogy ha a fiatalok felnőttkorúak börtönében helyezték el és ezáltal neki pszichés fájdalmat okoztak, az megalapozta az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkében lefektetett tilalmat, pontosabban az embertelen vagy megalázó bánásmódot. Amennyiben pedig a fiatalok ezzel összefüggésben öngyilkosságot követett el, a Bíróság a 2. cikk, azaz az „Élethez való jog” sérelmét állapította meg.

A *Güveç kontra Törökország*¹² ügyben a kérelmező egy 1980-ban született török állampolgár volt, akit a bíróság 8 év 4 hónap szabadságvesztés-büntetésre ítélt. A kérelmező az ügyben többek között azzal a kifogással élt, hogy fiatalosága ellenére felnőttkorúak büntetés-végrehajtási intézetében helyezték el öt éven keresztül, amely miatt többször öngyilkosságot kísérelt meg.

2000 augusztusában megvizsgálta a börtönorvos, aki megállapította, hogy a panaszos számos súlyos pszichiátriai problémával küzdött, és 1999-ben kétszer kísérelt meg öngyilkosságot a börtönben. Az orvos megállapította továbbá, hogy a börtönkörnyezet nem volt alkalmas a fogvatartott kezelésére, ezért őt egy speciális kórházba kellene áthelyezni. A pszichiátriai kórházban egy újabb jelentés készült, amelyben az állt, hogy 1998-ban is megkísérelte megölni magát, illetve, hogy „súlyos depresszióval” kezelték 2000 júniusa és júliusa között. A jelentés továbbá rögzítette azt is, hogy a panaszos pszichológiai problémái a fogvatartása során kezdődtek. Miután visszaszállították a börtönbe, romlott az állapota és senkivel nem volt hajlandó szóba állni. A kérelmező a fentiekben túl előadta a Bíróság előtt, hogy a rendőrségi őrizet alatt áramütést kapott, továbbá gumibottal is megverték.

A nemzeti bírósági tárgyalások közül kiemelésre érdemes a 12., amely 2000. október 10-én volt. Ekkor *Mükrim Avci*, a panaszos jogi képviselője vette át a képviselést, aki írásbeli beadványaiban a következőképpen érvelt. Előadta, hogy a panaszos tizenöt éves volt, amikor letartóztatták. Törökország részese az ENSZ Gyermek Jogairól Szóló Egyezménynek, amely 40. § 3. pontja a fiatalok vádlot-

11 Recommendation CM/Rec (2008)11 of the Committee of Ministers to member States on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, adopted by the Committee of Ministers on 5 November 2008 at the 1040th meeting of the Ministers' Deputies, par. 59.1

12 *Güveç v. Turkey*. Application No: 70337/01, date of judgment: 20 January 2009

takkal foglalkozik, pontosabban azzal, hogy az esetükben különleges eljárásra és intézményekre van szükség. A panaszost pedig annak ellenére rendes bíróság ítélte el, hogy Törökországban létezik fiatalok bírósága. Az ügyvéd álláspontja szerint amennyiben fiatalok bírósága¹³ tárgyalta volna az ügyet, akkor nem kerül sor 12 napos rendőrségi őrizetre és rövidebb időn belül lezárulhatott volna az eljárás. Hozzátette továbbá, hogy a bánásmód, amelynek kitétek védecét az őrizetben, továbbá a fogvatartás hossza a börtönben, túl sok egy fiatalok számára, amit ilyen korban el tudott volna viselni.

A panaszos, hivatkozva az Egyezmény 3. cikkére, a Bíróságtól annak megállapítását kérte, hogy embertelen, megalázó bánásmódnak vetették alá, mivel felnőttok börtönében helyezték el, illetve nem fiatalok bírósága vizsgálta ki az ügyét. Panaszai alátámasztására a fiatal hivatkozott többek között például a CPT jelentésére is, amelyben a Kínzás Elleni Bizottság kifejtette aggodalmát azzal a gyakorlattal, fogvatartási politikával kapcsolatban, hogy Törökországban a fiatalokakat többször felnőttok börtönében helyezik el.

A Bíróság az ügyvel kapcsolatban először leszögezte, hogy a panaszosnak felnőttok börtönében való fogvatartása a vonatkozó hatályos török jogszabályok és a nemzetközi kötelezettségek megszegése volt. Kifejtette továbbá, hogy a 2001. áprilisi orvosi jelentés alapján a fogvatartott pszichés problémái a fogvatartása során kezdődtek és azok csak rosszabbodtak. A Bíróság előadta, hogy a kérelmező mindösszesen tizenöt éves volt, amikor a börtönbe került, és az életének elkövetkező öt évét felnőttekkel kellett együtt eltöltenie. Az első hat és fél hónapban nem kapott megfelelő jogi tanácsadást és jogi képviselést sem. Ezek a körülmények, illetve az a tény, hogy a bűncselekmény, amit elkövetett, a hatályos jogszabályok alapján halálbüntetéssel volt büntethető, összességében teljes bizonytalanságot eredményezett számára. Mivel felnőttok börtönében helyezték el, így számos korlátozás (pl. családdal való kapcsolattartás) alá esett. A Bíróság álláspontja szerint ezek a szempontok kétségtelesen lelki problémákat eredményeztek, és tragikusan arra vezették a fiatalot, hogy életének eldobásával próbálkozzon. A strasbourgi testület úgy gondolta, hogy a hatóságok közvetlenül felelősek voltak a problémák kialakulásáért és azért, hogy nem nyújtottak megfelelő orvosi ellátást számára. Összegezve a Bíróság megállapította, hogy a fiatalok életkora, továbbá a fogvatartás hossza a börtönben a felnőttekkel, illetve az a körülmény, hogy nem kapta meg a megfelelő egészségügyi ellátást, és végül, hogy nem tették meg a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy elkerüljék az újabb öngyilkossági kísérletét, az Egyezmény 3. cikkének megsértését eredményezte, azaz a fiatalokot a török hatóságok embertelen, megalázó bánásmódnak vetették alá.

A Çoşelav kontra Törökország¹⁴ ügyben az Emberi Jogok Európai Bírósága a török hatóságok felelősségét egy fiatalok fogvatartott felnőttok börtönében elkövetett bef jezett öngyilkossága miatt állapította meg.

¹³ A török *Gyermekvédelmi törvény* értelmében a 18 éven aluli fiatalok ügyében a fiatalok bírósága jár el, azonban ha a fiatal felnőttokkal együtt követi el a bűncselekményt, akkor a felnőttokkal együtt rendes bíróság előtt tárgyalják az ügyét.

¹⁴ Çoşelav v. Turkey. Application No: 1413/07, date of judgment: 9 October 2012

A panaszosok annak a fiatal fogvatartottnak (Bilal) a szülei voltak, aki 2004. december 17-én felakasztotta magát egy, a zárkájában található vasrúdra az ágyneműjével. Ezt megelőzően a fiatalnak már két öngyilkossági kísérlete volt. Az első 2003. december 29-én, amikor a karsi börtön fiatal fogvatartottakat elhelyező részlegének udvarán próbálta felakasztani magát. Ekkor sikerült újraéleszteni, és visszahelyezték a zárkájába. Ezután az eset után fegyelmi eljárást is indítottak ellene arra hivatkozva, hogy „rossz példát mutatott a többi fogvatartottnak”. A fiatal 2004. január 19-én már túladagolással próbálkozott. Ekkor elszállították kórházi kezelésre, majd 2004. január 28-án az erzurumi börtönbe, ahol néhány nappal később a felnőttek fogvatartására szolgáló szárnyon helyezték el. Bilal 2004. decembere és 2005. februárja között összesen 22 levelet küldött a hatóságoknak, hogy beszélni szeretne a börtönigazgatóval a személyes problémáiról. Egy alkalommal, amikor az igazgató-helyettessel beszélt, és elutasították az áthelyezésére irányuló kérelmét, egy borotvapengével próbált rátámadni az egyik börtönőrre, tört és zúzott a zárkájában, továbbá felgyújtotta a matracát. Az öngyilkosságának napján délelőtt 10 órakor még a betegszobába vitték, mert többször is falba verte a fejét. Miután visszavitték a zárkájába, délután 13:30-kor végzett magával.

Még aznap megállapítást nyert, hogy a halál oka fulladás volt. Minden megkérdezett börtönalkalmazott és fogvatartott azt válaszolta, hogy tudott arról: Bilalnak problémái voltak. A török hatóságok 2005. április 29-én lezárták a nyomozást arra hivatkozva, hogy senki sem felelős a fogvatartott haláláért, mivel senki sem ösztönözte az öngyilkosság elkövetésére. A fogvatartott szülei az Egyezmény 2. cikkére hivatkozva fordultak a Bírósághoz, és azt állították, hogy a török hatóságok felelősek a fiuk haláláért, továbbá, hogy nem vizsgálták ki megfelelően a halálával kapcsolatos körülményeket.

A Bíróság megállapította az ügyel kapcsolatban, hogy a hatóságoknak elegendő figyelmeztető jel állt rendelkezésére azzal kapcsolatban, miszerint a fiataloknál fennáll az öngyilkosság kockázata (két öngyilkossági kísérlet, önkárosító magatartások és egyéb aggályos események, pl. a börtön személyzetre támadás). Ezen kockázatok tudata ellenére a hatóságok nem tettek meg minden szükséges óvintézkedést annak érdekében, hogy elkerüljék a tragédiát. A Bíróság álláspontja szerint különösen meglepő az, hogy az öngyilkosság napján a fogvatartottat kritikus lelkiállapota ellenére visszavitték a cellájába és felügyelet nélkül egymagára hagyták. A strasbourgi testület kifejtette továbbá, hogy Bilalnak a súlyos pszichés problémái miatt orvosi segítségre lett volna szüksége, nem pedig fegyelmi büntetésre vagy közömbösségre. A Bíróság mindezekre figyelemmel így arra a következtetésre jutott, hogy a török hatóságok nemcsak azzal felelősek a fiatal fogvatartott állapotának a romlásáért, hogy őt felnőttkorúak börtönében tartották fogva, hanem azzal is, hogy nem nyújtottak számára semmilyen orvosi vagy más szakellátást, így megsértették az Egyezmény 2. cikkét.

Összegzés

A fiatalkorúakkal szembeni eltérő bánásmódot életkori sajátosságaik indokolják, mivel személyiségük még kialakulóban van. Esetükben – ahogy már fentebb olvasható volt – több speciális tevékenységre van szükség az egyes intézetekben a személyiségük fejlődése érdekében. Nem elhanyagolható szempont a börtön személyzetének hozzáértése, szakértelme sem. Az eltérő bánásmód szükségessége is indokoltá teszi a felnőttektől való elkülönítésüket, amelyre kiemelt hangsúlyt fektetnek a nemzetközi és az egyes nemzeti dokumentumok is. Számos ok támasztja alá az elkülönítés szükségességét, így például kutatások igazolják, hogy a közös elhelyezés esetén a fiatalkorúak fokozottan vannak kitéve szexuális vagy más erőszak veszélyének. A kutatási eredmények arról tanúskodnak, hogy az erőszakot sok esetben a személyzet alkalmazza a fiatalokkal szemben.¹⁵ Ez pedig nyilvánvalóan olyan stresszes állapotot alakít ki a fogvatartottban, amely végül az öngyilkosság gondolatához vagy annak véghezviteléhez vezet. Ha pedig az intézet nem kezeli megfelelően a szuicid hajlamot és nem biztosítja a megfelelő orvosi ellátást, illetve nem tesz meg mindent a tragédia elkerülése érdekében, akkor az Emberi Jogok Európai Bírósága az elé kerülő esetekben – mint láttuk – az Egyezmény 3. cikkének, azaz az embertelen vagy megalázó bánásmódnak a megsértését állapítja meg.

¹⁵ Just Detention International: Fact Sheet: Incarcerated Youth at Extreme Risk of Sexual Abuse. October 2010 – <http://www.justdetention.org/en/factsheets/FactSheetYouth2010.pdf>

Király Klára

Hírek a börtönvilágból

Bővítési kérdések az USA Indiana államában

Bizonyos szkepticizmus övezi Indiana állam kormányzója, Mike Pence javaslatát, mely szerint ki kellene bővíteni két állami börtönt. 2014-ben az állami börtönökben végrehajtható szabadságvesztés-büntetésekre vonatkozó szabályok megváltoztak, részben azért, hogy csökkenthető legyen a férőhelyek száma. Eddig azonban a jogi szabályozás valódi hatásáról még nem készült felmérés.

A bővítés melletti érv az, hogy a beruházások az egész régió számára új és sokféle munkalehetőséget teremtenének. Mike Pence 51 millió dollárt (kb. 14 milliárd forint) szeretne elkülöníteni a Peru város közelében levő Miami bv. intézet és a Wabash völgyben, Carlisle közelében található börtön fejlesztésére. A befektetést azzal indokolta, hogy az állami büntetés-végrehajtásért felelős minisztérium előrejelzése szerint a börtönnépesség a 2013-as 29 ezer főről 2019-re 31 500 főre fog emelkedni.

Forrás: Indiana governor Mike Pence's proposal for expanding two state prisons. ABC News, 2015.01.20.

Egy hollandiai intézet a fiatalok számára

Az overlooni De Maasberg nevű fiatalok börtönét egy eindhoveni tervezőiroda alkotta, 2008-ban a barcelonai Világ Építészeti Fesztiválon díjat is nyert vele. A fogvatartottak szabadon közlekedhetnek a zárkák és a munkahelyek között, az intézet tervezői így akarták elősegíteni, hogy a fogvatartottak a büntetésük letöltése után könnyebben visszaszokjanak a szabad életbe.

Az intézetet nemrég új oktatási és látogatóközponttal egészítették ki. A természetes és átlátszó anyagokat használó építészeti megoldások még jobban segítik a nyugodt környezet megteremtését.

Forrás: Flexibility in future of Dutch Juvenile Detention Centre. EIN News, 2014.07.29.

Beruházási tervek egy írországi börtönben

Egy műfüves kispályás foci- és kézilabdapályát, valamint kertészeti részleget hoznak létre az írországi Limerick börtönben. A végleges tervek már az igazságügy-miniszter, Frances Fitzgerald előtt vannak, a beruházást végző fővállalkozó keresése még tart. 2015 második felében kerül sor a projekt megvalósítására.

Frances Fitzgerald megerősítette, hogy egy új bírósági épület és egy új női börtön is itt fog helyet kapni. Az említett kültéri rekreációs területeket és pályákat is ennek megfelelően alakítják ki.

Forrás: Mike Dwane: Progressive plans for Limerick prison. Limerick Leader, 2015.01.21.

Monaco börtöne

A Monacói Hercegség büntetőintézete különleges helyen, közvetlenül a tenger felett található. 80 elítéltet tudnak itt elhelyezni. A fogvatartottak többsége tipikusan gazdasági bűncselekményt követett el. A rendelkezésre álló statisztikai jelentések szerint Monacóban a legalacsonyabb szintű a világon a bűnözés, így a túltelítettség nem jellemző az intézet életére.

Forrás: Monaco prison above the sea. EIN News, 2014.12.05.

Csökkenő börtönnépesség Svédországban

Nils Öberg, a svéd büntetés-végrehajtás és pártfogó felügyelői szolgálat főigazgatója a legutóbbi felmérések kapcsán kijelentette, hogy a növekvő erőfeszítések eredménye meglátszik a börtönnépesség alakulásán. A svéd büntetés-végrehajtás legfontosabb feladata a fogvatartottak reintegrálása, az elítéltek számos lehetőséget kapnak a büntetésük letöltése alatt, hogy szabadulásuk után talpra álljanak a kinti életben. A börtön feladata nem a büntetés, hanem a segítségnyújtás azok számára, akik valamilyen oknál fogva nehéz helyzetbe kerültek.

Nils Öberg a svéd mintát összehasonlította az Egyesült Királyságban és Európa más országaiban tapasztalható szemlélettel, és ennek kapcsán kiemelte, hogy a svéd büntetőpolitika mindig is a rehabilitációt helyezte a középpontba. A másik nagy különbség, hogy a büntetés-végrehajtásban dolgozó szakemberek és a mindenkori kormány között valóban megvalósul a párbeszéd. Mivel a börtön személyzet tagjai tartják fenn a közvetlen kapcsolatot az elítéltekkel, így fontos az ő problémáik megismerése és kezelése. A politikusok nagy hangsúlyt fektetnek a büntetés-végrehajtásban dolgozók kéréseire, és adnak a véleményükre.

Az eredményes együttműködés a statisztikai adatokban is tükröződik. A 9,5 millió lakosú Svédországban 2004 óta a fogvatartottak száma 5 722-ről 4 500-ra csökkent, szemben az 57 millió lakosú Angliával és Wales-szel, ahol a börtönpopuláció folyamatosan növekszik és jelenleg 85 ezer főt számlál.

Forrás: Erwin James: Prison is not for punishment in Sweden. We get people into better shape. The Guardian, 2014.11.26.

Nőtt a csehországi visszaesők száma

A Cseh Kriminológiai Szövetség jelentése szerint nőtt a csehországi visszaesők száma. A Szövetség vezetője, Miroslav Scheinost egyúttal sajnálatosnak tartja, hogy nem sikerült megoldani a börtönből szabadultak nyomom követését.

Az 1990-es években a legtöbb bűncselekményt nem visszaesők követték el. 2000-ben a vád alá helyezettek egyharmada volt visszaeső, 2013-ban pedig már több mint a fele. Scheinost kihangsúlyozza, hogy természetesen ez a trend nagyon kedvezőtlen és helytelen. Az új élethez szükséges sokszor emlegetett háttér – főleg a munka és az otthon – hiánya egyenes út az újabb bűncselekmény elkövetéséhez.

Scheinost nagyon komoly fejlődést szeretne látni az egyének igényeihez igazodó utógondozás területén.

Forrás: Number of repeat criminals on the rise. Prague Daily Monitor, 2015.01.24.

A szökések gyakorisága az európai börtönökben

Az Európa Tanács statisztikai adatgyűjtése szerint Dániában a leggyakoribb a fogvatartottak szökése, és Olaszországban, Németországban, Spanyolországban a legritkább. 2007 és 2011 között Dániában 10 000 főre átlagosan 35,8 szökés jutott. A második helyen Finnország állt 33, majd ezt követte Ausztria 24,6, Szlovénia 22,7 és Ciprus 22,4 szökéssel. A fogvatartottak szökésével kapcsolatban létrehozott top 10 listán a sorban Belgium (19,8), Portugália (18,9), Görögország (10,5), Málta (8,6) és Svédország (8,5) következnek.

A dán elítéltek szökés esetén a pénzbüntetéstől kezdve akár további két év szabadságvesztésig terjedő büntetésre is számíthatnak. Eva Schmidt, a Bűnmegelőzési Tanács vezetője úgy gondolja, hogy ez utóbbi alkalmazása egyáltalán nem cél, mivel a dán szemlélet szerint ez nem jelent megoldást. Természetesen az elítéltek tisztában vannak a jogszabályokban megfogalmazott büntetésekkel, és jól tudják, hogy szökés esetén sokat kockáztatnak.

A lista alján azok az európai országok szerepelnek, ahol a legkevesebbszer került sor szökésre. Olaszországban 10 000 főre átlagosan 1,5 szökés jut, Németországban ez az adat 1,6, Spanyolországban pedig 1,7.

Forrás: The Danes are European champs in prison breaks. Copenhagen Post 2014.12.23.

Erőszakos cselekmények az angliai intézetekben

2014-ben megugrott az erőszakos cselekmények száma a Kent megyei Elmley börtönben. A börtönfelügyelet jelentése szerint a kialakult helyzet nagyon súlyossá vált. A fogvatartottak között nehéz volt fegyelmet tartani a börtönszemélyzet körében kialakult létszámhiány miatt. A Brixton és Bristol börtönökben készült két másik jelentés szintén megerősíti azt az állítást, hogy Dél-Angliában egyre nagyobb a büntetés-végrehajtás területén a munkaerőhiány.

A sokkoló vizsgálati eredmény részletei szerint 60%-os volt az emelkedés az erőszak és a rendbontó cselekmények terén a vizsgált 11 hónap alatt. Az igazságügy-miniszter, Chris Grayling úgy látja, hogy sürgősen lépéseket kell tenni. Az adatok közzétételét követően Nick Hardwick börtön-főfelügyelő rámutatott arra, hogy a büntetőintézetben lévő fogvatartottak 15%-a, kb. 200 fő elfordult a munkavégzéstől, tanulástól és testmozgástól, és szinte 23 órát a zárkában töltött.

2014 év végén Michael Spurr, a börtönszolgálat igazgatója jelezte, hogy ideiglenes intézkedésképpen 23 tisztet vezényeltek az Elmley intézetbe közvetlenül a vizsgálat befejezése után. Állandó felvétel is folyamatban van, hogy feltöltsék az Elmley intézet megüresedett helyeit a börtön biztonságos további működése érdekében.

Forrás: Alan Travis: Surge in violence at Elmley jail lays bare prison crisis. The Guardian, 2014.11.12.

A személyzetet érintő munkahelyi balesetek Kanadában

A Kanadai Börtönszolgálat jelentése szerint több mint 60%-kal nőtt a munkahelyi balesetek száma az elmúlt négy évben. A belső dokumentumok alapján kiderült, hogy az esetek kétharmadában a börtönszemélyzet hivatásos állományhoz tartozó tagjait érintették a balesetek. A maradék egyharmadba az egészségügyi részlegben dolgozók, az általános szolgáltatást végzők, a különféle beszállítók, valamint a rehabilitációért felelős személyek közé tartoztak.

Kiemelkedő emelkedés indult az 2009–2010-es években, amikor Kanada-szerinte 1 362-ről nőtt 2 231-re az esetek száma. Julie O'Brien, a Börtönszolgálat szóvivője jelezte, hogy a személyzetet ért balesetek természete sokféle volt, beleértve a rándulásokat, húzódásokat, szakadásokat, töréseket, izomsérüléseket, illetve stresszt és a szorongást. A szóvivő úgy látja, hogy a büntetés-végrehajtás környezete önmagában kockázatot jelent, így a munkahelyi balesetek nagyobb számban fordulnak elő, mint máshol. Jelezte, hogy rendszeresen gyűjtenek adatokat a témában, hogy felkészüljenek a hatékony védelemre.

Jason Godin, a Börtönőrök Országos Szakszervezetének elnökhelyettese úgy véli, hogy az ún. munkahelyi balesetek a börtönben megjelenő erőszakos cselekményekhez köthetők, így az intézetekben megnövekedett erőszakos cselekmények egyenes következményeként megnőtt a balesetek száma is. Jason Godin jelezte, hogy a sérülések nemcsak fizikaiak, hanem pszichésiek is, sokan szenvednek poszttraumás stressztől egy-egy komolyabb konfliktus után.

A Börtönszolgálat jelentése azt is mutatja, hogy 2005 óta 30%-kal megnőtt a börtönszemélyzet létszáma. (A fogvatartottak létszáma a fenti időszakban 17,5%-kal emelkedett.) Az ottawai országos parancsnokságon az utóbbi 10 év alatt 60%-kal nőtt a létszám. A hivatalos állományba nem tartozó alkalmazottak létszáma is emelkedett 53%-ról 56%-ra. A büntetés-végrehajtási szakemberek azonban ellenzik, hogy a hivatásos állományba nem tartozó szerződéses és alkalmi munkavállalók létszáma tovább bővüljön, úgy gondolják, hogy ez a meglévő rendszert destabilizálja. Komoly problémát látnak a pszichológusok létszámának csökkenésében is. 2005-től egy ideig emelkedni kezdett a számuk 273-ról 293-re, de a 2009-es csúcs, 323 fő alkalmazását követően létszámuk gyorsan hanyatlani kezdett ismét. Az alkalmazott nővérek száma 2005 óta lassan 697-ről 893-ra emelkedett, majd 2012-ben 938 fővel volt a legjobb év, azóta kisebb mértékben csökkent a számuk.

O'Brien úgy gondolja, hogy a mindenkorai börtönpopulációhoz alkalmazkodott, nőtt vagy csökkent a börtönszemélyzet létszáma. A 2005-ös év adataihoz képest az egészségügyi területen 28%-kal nőtt az alkalmazottak száma. Godin nem tartja helyesnek, hogy az ottawai központban kiemelkedően megnőtt a bürokráciát szolgáló hivatalnokok létszáma, az intézetek biztonsága érdekében a fegyőrök létszámát kellene emelni.

Forrás: Laura Stone: Workplace accidents among Canada's prison guards on the rise, documents reveal. Global News, 2014.12.02.

Öngyilkosságok az angol börtönökben

A Howard Liga a Büntető Reformért Alapítvány 2014-es évre vonatkozó jelentésében megállapította, hogy az utóbbi hét évben tavaly volt a legmagasabb az öngyilkosságok száma Angliában és Walesben. 2014-ben a 235 halálesetből 127 természetes okokra vezethető vissza, 82 öngyilkosság történt, 24 esetet még vizsgálnak, ezen kívül két emberölés történt, melyek közül az egyik még vizsgálat alatt áll.

Frances Crook, a Howard Liga büntetés-végrehajtásban jártas szakembere szerint az öngyilkosságok számának növekedése egyenes következménye annak, hogy a börtönszemélyzet létszámát csökkentették. Az öngyilkossági esetek a börtönszemélyzetet is kimozdítják az egyensúlyból, hiszen a biztonság és fegyelem fenntartása is feladatuk. Ráadásul az érintett családok életében komoly változások következnek be.

Amíg 2008-ban az öngyilkosságok száma csökkent, hiszen csak 60 haláleset történt, addig 2013-ban éles növekedésre került sor. Egyes büntetés-végrehajtási vezetők megkérdézték jól megvilágítja a problémakört. A létszám csökkentése következtében kevesebb idő jut arra, hogy a személyzet elítéltekkel foglalkozzon. Az erőszak növekedése együtt jár a fogvatartottak napi életét átható félelemérzés növekedésével is. Az elítéltek erőszakos viselkedése egyfajta nyomást gyakorolhat az eleve labilisabb személyekre, ez a „félelemfaktor” növeli az öngyilkosság elkövetésének esélyét.

Andrew Selous konzervatív politikus, parlamenti képviselő, aki egyben a Pártfogó Felügyelői Szolgálat működéséért is felelős, úgy gondolja, hogy a Howard Liga elfogult a kérdésben, és a saját céljainak megfelelően manipulálja a statisztikai jelentéseket. Úgy látja, hogy a büntetőintézetekben már most is hatalmas erőfeszítéseket tesznek az öngyilkosságok számának csökkentésére. Az öngyilkosságok okai börtönönként és személyenként annyira eltérőek, hogy nem lehet határozott következtetést levonni a rendelkezésre álló információkból. A Börtön- és Pártfogó Felügyelői Szolgálat ombudsmanja a különösen veszélyeztetett csoportokra, azaz a roma vándorló csoportokra és az ír utazókra hívta fel a figyelmet.

Forrás: Deaths in custody in England and Wales 2014. BBC News, 2015.01.22.

Társkeresők klubja Dániában

A dán büntetés-végrehajtási intézetekben az illetékesek társkereső klub létrehozására adtak engedélyt. Az elítéltek szabadságvesztés-büntetésük letöltésének utolsó periódusában az interneten keresztül kereshetnek párt. Az elítéltekkel ismerkedni kívánó személyek regisztráltatják magukat, tisztában vannak azzal, hogy a választottjuk még börtönben van.

A skandináv szemléletbe teljesen beleillő rendszer 2015 januárjában kezdte el működését, és rövid idő alatt nagy népszerűségre tett szert. A személyes találkozási, bemutatkozási is van lehetőség, de az intimszoba igénybevétele csak házastársak részére engedélyezett. Lars Erik Siegumfeldt, a börtönszolgálat szó-

vivője úgy véli, hogy a stabil érzelmi háttér, a család támogatása segítenek megakadályozni az újabb bűncselekmény elkövetését a szabadlábra kerülés után.

Forrás: Dominic Gover: Prisoners in Denmark have set up a group for romance with non-inmates. International Business Times, 2015.02.01.

Akadálymentesítési tervek Málta börtöneiben

A máltai kormány egy új programon dolgozik, amely révén a börtönök jobban hozzáférhetővé válhatnak a fogyatékkal élők számára. Carmelo Abela belügyminiszter kijelentette, hogy bizonyos lépéseket már megtettek az ügy érdekében, ilyen például a rámpák építése a bejáratoknál és a börtönkápolnáknál. Az intézetekben a kerekesszéket használók számára egy zárka megfelelő felszereltséggel rendelkezik.

A börtönlátogatások során Abela belügyminisztert elkísérte Justyne Caruana államtitkár, valamint Oliver Scicluna, a Fogyatékkal Élők Országos Szövetségének elnöke is. A belügyminiszter elmondta, hogy hathetes tanfolyamot indítottak, amelynek során felkészítik a börtönőröket a fogyatékkal élő fogvatartottakkal való bánásmódra. Caruana hozzátette, hogy jelnyelvi tolmácsokat is toboroznak a börtönökben. A belügyminiszter úgy látja, hogy több figyelmet kell fordítani a mentális problémákkal küzdő elítéltekre: a bv. által nyújtott szolgáltatások körét bővíteni kell, továbbá ki kell alakítani multidiszciplináris csoportokat, amelyek magukban foglalják a szociális munkásokat és az orvosokat is. A miniszter megjegyezte, hogy a transzszexuális fogvatartottak számára lehetőséget kellene teremteni arra, hogy megválasszák, hogy az intézetek női vagy a férfi szárnyában kerüljenek elhelyezésre.

Forrás: Government working to make prisons more accessible. Times of Malta, 2015.01.07.

Fogászati kezelés egy osztrák intézetben

A Heute című újság cikke szerint az alsó-ausztriai sonnbergi börtön elítélteinek fogfehérítő kezelést is felajánlottak az általános szájápolás és fogászati kezelések körében. Más lapok is körbejárták a kérdést, és az Osztrák Szabadságpárt még parlamenti megbeszélésre is sort kerített. Tulajdonképpen eddig egyik újság sem tudott hiteles forrásból származó választ adni arra nézve, hogy elterjedt-e az a gyakorlat, hogy az elítéltek a bv. intézetekben még fogfehérítést is kérhetnek az állam költségére.

Az osztrák büntetés-végrehajtás vezető fogorvosa megerősítette, hogy eddig egy börtönben valóban felajánlották a kezelést az elítélteknek, de 90 eurót (kb. 28 ezer forintot) kellett fizetniük érte.

Forrás: Prisoners offered teeth bleaching in jail. The Loca News of Austria, 2014.11.26.

Szintetikus drogok a börtönben

2013–2014-ben legalább 4 500 esetben került sor kábítószer lefoglalására az angol börtönökben. Ez az adat a 2010–2011-hez képest növekedést mutat, mivel a korábbi vizsgált időszakban 3 800 esetről számoltak be a statisztikák. Andrew Selous igazságügy-miniszter úgy véli, hogy a fenti adatok nem a hibás kábítószer-stratégiának köszönhetők, hanem sokkal inkább annak, hogy a tiltott cselekmények felderítésének az esélye nőtt meg, tehát a komoly biztonsági intézkedések, a javuló információáramlás és a kiképzett kutyák munkája mutatkozik meg az emelkedés hátterében. Az elmúlt 15 év alatt a fogvatartottak pozitív drogtesztjeinek a száma csökkent, ugyanakkor a drogok börtönbeli megjelenése – Andrew Selous szerint – továbbra sem tolerálható. A Börtönök Reformjáért Alapítvány jelentése szerint a fogvatartottak 64%-a a letartoztatását megelőző hónapban használt valamilyen kábítószerrel.

Az utóbbi években megjelent a börtönökben a marihuána szintetikus változata a K2 vagy spice is. A szintetikus marihuána hasonló hatású, mint a kannabisz, több példa is volt már rá azonban, hogy a fogyasztónak rohamai lettek, a szíve gyorsabban vert, izzadt, és felment a láza. A kiszáradás és a pszichotikus rohamok sem ritkák a drog használatát követően. Ma már sokan tudják, hogy a használata a tiszta marihuánáénál sokkal nagyobb egészségügyi kockázatot rejt, mert a fogyasztó nem számolhat előre a hatásával.

Caroline Cole, a Drogfüggő Elítélteket Rehabilitáló Alapítvány nevében nyilatkozó szakember szerint is rendkívül jelentős a szintetikus készítmények térhódítása. A heroin és kokain hatása már jól ismert és kiszámítható, viszont a szintetikus készítmények az egyéni tűrőképességtől függően fejtik ki hatásukat. Mark Ike, a Börtönigazgatók Szövetségének elnöke a spice megjelenéséhez fűzi az erőszakos cselekmények számának növekedését.

Forrás: Chris Johnston: UK prison drug seizures on the rise, new figures show. The Guardian, 2015.01.17.

Az elterelés alkalmazása New York államban

A 2009-es New York állambeli kábítószer-törvények reformja óta még mindig csak minden ötödik kábítószerrel összefüggő büntettet elkövető lesz jogosult arra, hogy büntetőintézet helyett a drogfüggőkre vonatkozó kezelésben részesüljön.

A nonprofit Vera Institute of Justice intézet kutatói összehasonlították a 2008-ban elkövetett, régi törvények hatálya alá eső büntetteket a 2010-es hasonló jellegű bűncselekményekkel. 2009-ben a bírák a kötelező minimum alkalmazásától bizonyos esetekben eltekinthettek, így az elterelés aránya 35%-os volt. A Vera intézet kutatója, Jim Parsons megjegyezte, hogy a szabályok enyhítése ugyan megvalósult, az elterelés alkalmazása azonban jelentősen visszaesett.

Paterson az eseteket vizsgálva megállapította, hogy az elterelési szabályok alkalmazását követően Bronxban 29%-os, Brooklynban 22%-os, Manhattanben 10%-os arányban került sor kezelésre a börtönbüntetés helyett. A visszaesési ráta

vizsgálatakor kiderült, hogy a 2008-ban, a régi szabályok szerint elítéltek és kezelés nélkül maradtak 54%-a került újra letartóztatás alá, míg 2010-ben az elterelteknek csupán 36%-a követett el újabb bűncselekményt két éven belül.

Forrás: Jake Pearson: More in NYC sent to treatment after drug law reforms. Greenwich News, 2015.01.20.

Új webáruház kezdte meg működését Ausztriában

Az osztrák büntetés-végrehajtás az elítéltek által készített termékeket az interneten keresztül értékesíti, a honlap működtetése az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alá tartozik. 2014. november 1-jén indult el a weblap, amelyen keresztül újrahasznosított anyagokból varrt farmereket, táskákat és akár kutyának készült kosarat is lehet vásárolni. A kisebb méretű tárgyak között fémből készült figurákat, táblajátékokat, karácsonyi csomagolóanyagot és dekorációs termékeket is találunk.

Peter Precht, a büntetés-végrehajtás szóvivője úgy gondolja, hogy a fogvatartottak között rengeteg a tehetséges kézműves, akik a börtönökben indított tanfolyamokon szerencsére tovább is képezhetik magukat.

Forrás: Prison service sells gifts made by convicts. Local News, 2014.11.14.

Munkáltatás az USA Colorado államában

Az Colorado államban található Fremont megyei fogház és börtön széles körben biztosít elfoglaltságot az elítéltek számára, hogy a büntetésük letöltése után vissza tudjanak illeszkedni a társadalomba. 1 800 elítélt 60 projektben dolgozik. A munkavégzési programok közül kiemelkedő a bútortermelés és a kenukészítés. Egy üvegszálas kenu 1 500 US dollárért (kb. 412 ezer forintért) tudnak értékesíteni. Az intézetben gyártott ágyak és könyvespolcok iránt nagy az érdeklődés a kollégiumok részéről.

A Fremont megyei fogház és börtön munkája ugyanakkor bekapcsolódik a Coloradói Börtönvállalat (Colorado Prison Industries) tevékenységébe. Ez utóbbi mezőgazdasági, feldolgozóipari és szolgáltatási területeken működik. A fogvatartottak munkája széles kört fed le, hiszen az irodabútor, fém- és bőraru készítése mellett nyomtatással is foglalkoznak.

Forrás: Fremont prison will keep working. Colorado Daily News, 2014.11.03.

Kórházi projekt Angliában

Man-sziget börtönében az elítéltek a kórházi betegek számára hevedereket varrnak. A Jurby intézet lakói újrahasznosítható anyagok felhasználásával gyártják a karrögzítőket és más jellegű hevedereket, amelyek a Noble Kórházban az eddig egyszer felhasználható termékek helyébe lépnek. Rachel Charker, a kórház egyik alkalmazottja elmondta, hogy az intézmény jelentős mennyiségű pénzt takarít

meg azzal, hogy nem kell megvásárolnia az eldobható hevedereket. A börtönben gyártott termékek kimoshatók és újra felhasználhatók, ráadásul az eddigi hevedereknél jóval olcsóbbak.

A termékek mindegyike magas színvonalú. Az elítéltek pontos iránymutatást kapnak a varrás során, és nagy figyelmet fordítanak a munkavégzésre. Ez a projekt kiváló példája annak, hogy a kormányzati szervek a sziget lakóinak érdekeit tartják szem előtt, ugyanakkor a börtön fegyelméhez és biztonságos működéséhez is hozzájárul, hogy az elítéltek elismerést nyújtó tevékenységekbe kapcsolódhatnak be.

A börtön részt vesz még a többször használható bevásárló táskák készítésében is a Nulla Hulladék Mann projekt keretében. Az intézet vezetősége azt reméli, hogy továbbra is megmarad az együttműködés az Egészségügyi és Szociális Minisztériummal a mammográfia-vizsgálathoz használt köpenyek gyártása terén.

Michael Coleman parlamenti képviselő úgy véli: biztató, ha az elítéltek a fenti tevékenységhez csatlakoznak, és azon túl, hogy a munkavégzés során piacképes tudásra tesznek szert, munkájukkal pozitívan járulnak hozzá a helyi közösség életéhez.

Forrás: Prison work project helping hospital patients. Isle of Man News, 2014.12.03.

Varrás és kreativitás

2014 ősze óta az izraeli Neve Tirza börtön női elítéltejei a varrásban nem monoton tevékenységet, hanem művészetet látnak. A fogvatartottak a szakmai képzésük során nemcsak a varrási technikákat és divatirányzatokat sajátították el, hanem megismerték a különféle hajviseleteket és sminkelési trendeket is. A program az önkifejezésre tanít – az elkészített ruhák inspirálója az indiai vallástól a brit katonai viseletig mindenféle lehetett –, illetve az önbizalom erősítését szolgálja.

A reintegrációs program fontos részét képezik a divatbemutatók, amelyek a kreativitás és szakmai tudás bizonyítékai, egyfajta záróvizsgái a megszerzett tapasztalatnak. Nicole Englander, a börtön szóvivője úgy látja: a nők számára biztosítani kell, hogy keresett szakmát tanuljanak meg, ami hosszú évekre biztosítja számukra a megélhetést.

Forrás: Israel prison hosts inmate fashion show. Daily Mail, 2014.11.30.

Csempefestés a török börtönökben

A törökországi Kütahya büntetőintézet lehetőséget nyújt az elítéltek számára, hogy megtanulják a csempefestést a büntetésük letöltése alatt, így a szabadulásukat követően szélesedik az a kör, ahol munkába állhatnak.

Kasim Demiralp fegyőr elmondta, hogy az önként jelentkező 80 fogvatartott a börtön saját műhelyében dolgozik. Az elítéltek képzésük során az agyag előkészítésétől az égetésen át a máz készítéséig és a festésig a teljes munkafolyamatot megismerik. A két-három hónapos képzés után egy-egy munkafázist kell elsajátítaniuk. A bv. intézet célja, hogy felkészült, lelkiismeretes szakembereket képez-

zen és az elítéltekkel megszerettesse a művészetet. A képzést hat fegyőr vezeti, akik mindent megtesznek annak érdekében, hogy a fogvatartottak új hivatást találjanak a csempefestésben.

Demiralp megjegyezte, hogy hasonló műhely más törökországi börtönben is működik. Ezek az egységek nagyon eredményesen szolgálják a reintegrációt. Már tíz városban állították ki az elkészült alkotásokat, és a fejlesztés érdekében igyekeznek nyugat-európai cégeket is felkutatni.

Egy év alatt kb. 500–600 fő sajátítja el a szakmai fortélyokat. Murat Çetin, a börtön igazgatója 16 éve menedzseli a projektet, véleménye szerint legalább 5 ezer fogvatartott képzésére került sor ezen a területen.

Forrás: Inmates at Kütahta prison learn to make tiles in workshops. Daily Sabah, 2014.12.21.

Kuglófkészítő elítéltek

2014 karácsonyára nagy lendülettel készültek a Giotto pékség cukrászai a páduai börtönben. Elítéltek sütötték az olaszok egyik kedvenc ünnepi édességét, a panettonét. A projektben részvevő 22 fogvatartott 70 ezer darabot készítettek a karácsonyi kuglófból, amelyeket 200 környékbeli üzletben árusítottak.

A „világtól elzárt” cukrászda vezetője azt mondta, hogy a programhoz csatlakozott elítéltek gondolkodásmódja, viselkedése rengeteget változott, amióta ott dolgoznak. Visszakapták a méltóságukat, és pénzt is tudnak keresni. A Giotto Cukrászda csaknem 10 éve üzemel, a kezdeményezés résztvevői művészien tudnak kuglófot és más süteményt sütni. Remélhetően a szabadlábra kerülésük után is sokan cukrászként kezdenek új életet.

Forrás: Delicious cakes from a prison of Padua. EuroNews, 2015.01.05.

Elítéltek és fegyőrök közös munkavégzése

A Fidzsi-szigetek Lautoka szigetén található börtönben fenyőültető program indult. A büntetés-végrehajtás szóvivője, Kuini Waqasavou jelezte, hogy elítéltek és fegyőrök egyaránt jelentkeztek a projektbe. A 20 fogvatartottból és 20 fegyőrből álló csoport létszáma a tervek szerint ki fog bővülni a jövőben.

A Fiji Pine program gyümölcsöző mind a nyereség, mind az elítéltek reintegrációja szempontjából. Ifereimi Vasu bv. alezredes a személyzet részvételét azért tartja fontosnak, mert így példát mutatnak a fogvatartottaknak, ösztönözve őket a kemény és becsületes munkára.

Forrás: Felix Chaudhary: Inmates and prison guards plant pine. Fiji Times, 2015.01.11.

Gazdát cserélt egy ausztráliai börtönfarm

Az ausztráliai, Tasmania szigetén található Hayes börtönfarmot 2014 decemberében eladták egy új-zélandi befektetőnek 2,2 millió dollárért (kb. 439 milliárd

forintért). A 660 hektáros, Derwent Valleyben található ingatlanon új zárkákat alakítanak ki, illetve tejgazdaság és víztisztító működését tervezik.

A befolyt összeget a Risdon börtön infrastrukturális fejlesztésére fogják fordítani. A Hayes börtönfarm két évvel ezelőtt fejezte be működését, és a legtöbb fogvatartott az alacsony biztonsági fokozatú a Risdon bv. intézetbe került át.

Forrás: New Zealand investor buys Tasmania's Hayes Prison Farm for \$2.2m. ABC News, 2015.01.20.

Törekvés az önellátásra Skóciában

A skóciai HMP Edinburgh bv. intézet női fogvatartottjai napközben baromfigonddozással foglalkoznak. Az illetékesek Alan Jarvis fegyőr ötletét felhasználva engedélyezték a női elítéltek számára a baromfiudvar kialakítását. Alan Jarvis maga is tart otthon csirkéket, így nagy szakértelemmel oktatja a projekt résztvevőit. A tojásokat a börtön falain belül használják fel az étkezésekhez. A program kifejezetten kedvező hatással van a női elítéltekre, az intézetbe érkező látogatók is pozitív visszajelzéseket adnak.

Az börtön szeretné a jövőben kibővíteni ezt a tevékenységet legalább annyira, hogy az az érdeklődők a látogatóközpontban is tudjanak tojást vásárolni. Egyelőre még álom, hogy egész Edinburgh bekerüljön az intézet potenciális vevőkörébe.

A HMP Saughton igazgatója, Teresa Medhurst példaértékűnek látja azt a munkát, ami a HMP Edinburghban folyik, és nagyon reméli, hogy a kezdeményezés elterjed a többi skóciai intézetben is.

Forrás: David McCann: Saughton's female prisoners care for chicken. Edinburgh News, 2014.02.01.

Alapvető gazdálkodási ismeretek oktatása Új-Zélandon

A fogvatartottaknak a börtönbe kerülésük után nehéz alkalmazkodniuk az önállóságuk elvesztéséhez, egy idő után azonban megszokják, hogy az önmaguk ellátásával kapcsolatos döntések felelősségét a büntetőintézet leveszi a vállukról.

Az aucklandi Paremuremo bv. intézetben a társadalomba való visszatérés egyik fontos részének tekintik, hogy az elítéltek megtanuljanak gazdálkodni, pénzt félrerakni és helyes döntést hozni akkor, ha vásárolni akarnak vagy befektetni a pénzüket. Sok fogvatartott impulzívan költ, meglát valamit, megtetszik neki, és már meg is vásárolja, nincs tekintettel a következményekre.

A programban részt vevő elítéltek elsajátítják a felelősségteljes hétköznapi pénzügyi döntések meghozatalának technikáját, megtanulják a tartalékolás módját és a házi könyvelés vezetését. Így egy idő után látni fogják, hogy a munkájuk értéke nem tűnik el, a félretett tartalékra pedig még nagyobb örömmel és büszkeséggel fognak tekinteni. Az elítéltek egy része szülő is egyben, ezért különösen nagy eredménynek számít, hogy a program végén jelezték, hogy a szerzett ismereteket át fogják adni a gyermekeiknek is.

Forrás: Simon Collins: Prisoners get back to life basics. New Zealand Herald, 2014.12.14.

Cseh művészeti projekt

2014 áprilisában indult útjára az a kezdeményezés, amelynek során 30, főleg fiatal művész felvette a kapcsolatot olyan fogvatartottakkal, akiknek a kreatívhobby-
tevékenységben már volt tapasztalatuk. Az elítéltek előzetesen főleg a motiváci-
ójukról és tapasztalataikról küldtek levelet a művészeknek. A legtöbb esetben
a művészek ellátogattak a börtönökbe is, hogy személyesen is megismerjék a fogva-
tartottak elképzeléseit és terveit.

A szokatlan együttműködés gyümölcse a prágai Dox Kortárs Művészeti
Centrumban tekinthető meg. A kiállítás címe: Nincsenek határok, ha művészet-
ről van szó. A projekt egyik szervezője, Ondřej Horák és a büntetés-végrehajtás
képviselőjében Ivana Günzlová egyaránt elégedett volt a sok lelkes jelentkező tel-
jesítményével.

*Forrás: Artistic freedom: prisoners, top Czech artists team up. Dox Center News,
2015.01.24.*

Elítéltek a kolumbiai Nemzeti Színházban

A kolumbiai Nemzeti Színházban a második Elítéltek Színházi Fesztiválja ren-
dezvény keretében mutatták be az Antigoné című drámát. Két évvel ezelőtt kezd-
te meg működését a bogotai Buen Pastor büntetőintézetben a színházi műhely,
azóta már 15 bv. intézetben működik börtönszínházi csoport. A legtöbb esetben
a börtönön belül került sor az előadások bemutatására, a nézők elsősorban rokonok,
családtagok és látogatók voltak. Az előadásokat lezáró taps és elismerés, illetve
a kitartó munkát igénylő próbafolyamat – közismerten – javítja a fogvatartottak
önbecsülését.

*Forrás: Jacobo Garcia: Prison theater transforms Colombian inmates. Washington
Times, 2014.11.26.*

Eseménynaptár

(2014. október 1-jétől december 31-éig)

OKTÓBER 1.

Az Idősek Világnapja alkalmából az elmúlt évek hagyományait követve immár harmadik alkalommal rendezett ünnepséget a büntetés-végrehajtási szervezet vezetése a nyugdíjas kollégák részére a Fővárosi Bv. Intézet III. objektumának színháztermében. A rendezvényen részt vett a bv. korábbi országos parancsnokai közül dr. Kun László nyugállományú vezérőrnagy, aki a közelmúltban ünnepelte 80. születésnapját, valamint dr. Tari Ferenc és Csere László nyugállományú altábornagyk.

OKTÓBER 2.

A Fővárosi Bv. Intézet III., Venyige utcai objektumában Lajtár József bv. vezérőrnagy, gazdasági és informatikai helyettes adta át ünnepélyes keretek között az intézet újabb napelemes rendszerét. A beruházás első üteme 2013-ban 65 millió forintból, második üteme pedig – az Új Széchenyi Terv Közép-Magyarországi Operatív program keretében – 52 millió forintos támogatással valósult meg. A napelemek telepítése fogvatartotti munkakerő bevonásával történt. A két beru-

házás eredményeként a Fővárosi Bv. Intézet III. objektumában éves szinten mintegy 5 millió forintos megtakarítást érhető el, ez az objektum éves energiafelhasználásra fordított költségének 7%-át teszi ki.

OKTÓBER 6–8.

A fogvatartottak munkáltatását és az ehhez kapcsolódó gyakorlati tapasztalatokat tanulmányozta Magyarországon az a lengyel delegáció, amely a sátoraljaújhelyi, a miskolci, a tiszalöki, valamint a nyíregyházi intézettel együttműködő lengyel bv. intézetek tagjaiból állt. A látogatók megismerkedtek a belső ellátás működésével, a költségvetési munkáltatással, és megtekintették az Adorján-Tex Kft.-nél folyó munkát is.

OKTÓBER 8.

A Bv. Szervezet Oktatási Központjában tartották meg a Büntetés-végrehajtási Szervezet 2014. évi országos sakkbajnokságát, amelyen hat bv. szerv csapata 34 versenyzővel vett részt. A díjakat Csóti András bv. vezérőrnagy, országos parancsnok adta át. A csapatversenyt a Budapesti Fegyház és Börtön csapata nyerte meg,

egyéniben Horeczky Tibor bv. őrnagy (Közép-Dunántúli Országos Bv. Intézet) végzett az első helyen.

OKTÓBER 13-17.

A Fővárosi Bv. Intézet és a cellei börtön által kötött együttműködés alapján négyfős delegáció érkezett a német városból Magyarországra. A vendégek megismerkedtek a Fővárosi Bv. Intézet objektumaival, majd megtekintették a Közép-dunántúli Országos Bv. Intézet mindkét objektumát, a Budapesti Fegyház és Börtönt, valamint tanulmányozták az Annamajori Kft.-ben és a Pálhalmi Agrospeciál Kft.-ben folyó munkáltatást.

OKTÓBER 15.

A Balassagyarmati Fegyház és Börtön a Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság Ideiglenes Csapatszolgálati Századával, valamint Mélységi Ellenőrző és Közterületi Támogató Alosztályával (MEKTA) együttműködve tartotta meg törzsvezetési gyakorlatát, melynek során egy konkrét eseményt, egy 20-25 főből álló fogvatartotti csoport tagjai között kialakult szóváltást, majd verekedést szimuláltak, melyet az együttműködő egyenruhásoknak kellett kezelniük. Ugyanekkor aláírták a bv. intézet, a Nógrád megyei rendőrség, valamint katasztrófavédelem közötti új együttműködési megállapodást.

OKTÓBER 16.

„Fiatalkorúak az igazságszolgáltatás útvesztőjében” címmel tartottak szakmai konferenciát a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben. A fórumon a Legfőbb Ügyészség, a Bács-Kiskun Megyei Törvényszék, a BVOP, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, valamint a fiatalkorúakat fogva tartó bv. intézetek szakemberei vettek részt. Csóti András bv. vezérőrnagy, országos parancsnok megnyitó beszédében kiemelte, hogy a fórum egy a jövő évben tervezett nemzetközi konferenciát készít elő. Hangsúlyozta, hogy a fiatalkorúak nevelése, reintegrációja a bv. szervezet egyik legfontosabb szakmai feladata. A magyar börtönökben több mint 470 fő a fiatalkorúak létszáma jelenleg.

OKTÓBER 17.

A Vas megyei törvényhozás, bíráskodás és rendvédelmi szervek képviselői konferencián emlékeztek meg a 125 éves megyei börtönről és a ma is impozáns törvényszéki épületről, amelynek dísztermében tartották meg a jubileumi rendezvényt. A tanácskozást Csóti András bv. vezérőrnagy, országos parancsnok nyitotta meg emlékbeszédével. A konferenciát Tóth Tamás bv. ezredes, a szombathelyi börtön parancsnoka vezette le. Beszédet mon-

dott dr. Andor Szabolcs, a Törvényszék elnöke, dr. Hegedüs László ügyész és dr. Lőrincz József ny. bv. dandártábornok címzetes egyetemi tanár, aki egyben a jubileumi alkalomra kiadott emlékkönyv szerkesztője is volt. Ezt követően Rákli Ferenc ny. bv. ezredes, volt börtönparancsnok méltatta az emlékkönyvet a megjelentek előtt, az eszmecsere dr. Simon József főügyész zárszavával fejeződött be. A törvényszéki sétát követő állófogadáson Harangozó Bertalan kormány megbízott mondott pohárköszöntőt.

OKTÓBER 19-20.

Kiváló eredményeket értek el a büntetés-végrehajtás versenyzői a fegyveres társzervek fekvő nyomó versenyein. Október 19-én az Országgyűlési Őrség rendezte II. Tornyos Kupán egy első és egy második helyezést értek el. Október 20-án az a BM Országos Fekvényomó Bajnokságán, amelyet Miskolcon rendeztek meg, a 160 résztvevő között a BVOP, a Fővárosi Bv. Intézet, a Somogy Megyei Bv. Intézet, a Tiszalöki Országos Bv. Intézet, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bv. Intézet, a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön és a Békés Megyei Bv. Intézet versenyzői is képviselték magukat. A versenyen két ezüst- és egy bronzérmert nyertek a bv. versenyzői, Nádházi János bv. őrmester a büntetés-végrehajtási szervezet legeredményesebb versenyzőjeként a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bv. Intézet parancsnokának különdíját is átvehette.

OKTÓBER 22.

Október 23-án alkalmából a büntetés-végrehajtási szervezet több dolgozója is

kitüntetésben részesült. Az elismerések átadására a Belügyminisztériumban, illetve a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságon rendezett központi ünnepségeken került sor.

OKTÓBER 22-24.

Rangos elismerést kapott a Váci Fegyház és Börtön médiaszakköre által készített Cetli című film a lengyelországi Börtönfilmek Nemzetközi Filmfesztiválján. Az Olsztynban megrendezett fesztiválon hazánkat a Váci Fegyház és Börtön küldöttségeként Gáspár János bv. százados, büntetés-végrehajtási osztályvezető-helyettes és Pósz Krisztina bv. százados, szakpszichológus képviselte.

OKTÓBER 23.

Sátoraljaújhely Város Képviselőtestülete a város érdekében kifejtett kiemelkedő tevékenységük elismerésül Községi Díjat adományozott a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön dolgozóinak részére az 1956-os forradalom és szabadságharc 58., valamint a Magyar Köztársaság kikiáltásának 25. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen. A díjat Rózsahegyi Tamás bv. ezredes, a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön parancsnoka vette át Szamosvölgyi Péter polgármestertől.

OKTÓBER 27-29.

Az Európai Unió TAIEX programjának keretében a horvát büntetés-végrehajtási szervezet három munkatársa látogatott Magyarországra, ahol a fogvatartottak foglalkoztatását, oktatását és az utógondozást tanulmányozták. A delegációt Lajtár József bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok

gazdasági és informatikai helyettese, valamint Schmehl János bv. dandártábornok, biztonsági és fogvatartási helyettes fogadta. A vendégek megtekintették a Váci Fegyház és Börtönt, a Duna-Mix Kft.-t, a Kalocsai Fegyház és Börtönt, az Adorján-TeX Kft.-t a Pálhalmi Országos Bv. Intézetet, a Pálhalmi Agrospeciál Kft.-t, a Fővárosi Bv. Intézet III. objektumát, a Budapesti Fegyház és Börtönt, valamint a BUFA Kft.-t is.

OKTÓBER 28.

A Budapesti Fegyház és Börtönben került sor a Kőbányai Közbiztonsági Koordinációs Értekezlet kihelyezett testületi ülésére. Az együttműködés keretében a kerületi rendvédelmi szervezetek rendszeres egyeztetéseik során közösen értékelik az aktuális eseményeket, valamint megbeszélik azokat a teendőket, amelyek hozzájárulnak a közbiztonság javításához. Az értekezlet résztvevői a napirendi pontok megtárgyalását követően megtekintették az intézet „A” objektumának fogvatartási körletét, a férőhelybővítéssel érintett épületszárnyat, valamint a Kisfogház Emlékhelyet.

OKTÓBER 29.

Megkezdődött próbaüzem a BUFA Kft. új, hulladékvalógaató üzem-

egységében, ahol a fogvatartottak a lakosság által szelektíven gyűjtött hulladékot válogatják szét. A mintegy 150 millió forintos fejlesztés a Fővárosi Közterület-fenntartó Zrt.-vel aláírt együttműködési megállapodás alapján valósult meg.

OKTÓBER 30.

„A magyar büntetés-végrehajtási jog az európai elvárások tükrében címmel” tartott szakmai konferenciát a Magyar Börtönügyi Társaság a pécsi egyetem jogi karán. A rendezvényen bemutatták az új, hiánypótló szakirodalmi művet, a Börtönügyi Lexikont is. A tanácskozás levezető elnöke Schmehl János bv. dandártábornok, a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának biztonsági és fogvatartási helyettese volt. A konferenciát prof. dr. Mezey Barna, az ELTE rektora, a Magyar Börtönügyi Társaság elnöke nyitotta meg, majd prof. dr. Korinek László kriminológus, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja mondott beszédet. Prof. dr. Vókó György egyetemi tanár, az OKRI igazgatója a büntetés-végrehajtás változó jogszabályi környezetéről tartott előadást, dr. Pallo József bv. ezredes, a BVOP Titkársági és Jogi főosztályának vezetője a magyar börtönügy kodifikációs történetét vázolta fel. Dr. Lénárd Krisztina, a Belügy-

minisztérium szakmai projekt koordinátora bemutatta a TÁMOP 5.6.3. program reintegrációs szerepét, majd dr. Szeiberling Tamás, az Igazságügyi Hivatal főigazgatója ismertette a hivatal új feladatait. Ezt követően a bv. törvény kínálta lehetőségekről beszélt dr. Antal Gábor, a Pécsi Törvényszék csoportvezető bírása. Dr. Bencze Béla bv. alezredes, a Baranya Megyei Bv. Intézet parancsnokhelyettese az általa írt Börtönügyi Lexikont mutatta be. A Kronosz Kiadó gondozásában kiadott 270 oldalas, több mint 1300 szócikket és 250 képet tartalmazó lexikon a büntetés-végrehajtás legfontosabb fogalmainak, eszközeinek, intézményeinek megismertetésére, több évszázados fejlődésének összegzésére vállalkozik, megjelenítve a börtönhöz kapcsolódó társadalomtudományok széles spektrumát is.

OKTÓBER 31.

A Tiszalöki Országos Bv. Intézet tartott közös gyakorlatot a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatósággal és a megyei Rendőr-főkapitánysággal. A feltételezett helyzet szerint az intézet egyik épületében természeti csapás következtében megszűnt az áramellátás, emiatt „megelőző készenlét” és „részleges gyakorló riadó” elrendelésére került sor. A gyakorlaton robbantással fenyegetést és tüzesetet számoltak fel az intézet munkatársai a tűzoltóság szerkocsijainak és a rendőrség robbanószer-kereső kutyáinak segítségével.

NOVEMBER 3.

Budapest közrendjének és közbiztonságának fenntartása érdekében végzett két évtizedes áldozatos mun-

kájáért, kiemelkedő szakmai és vezetői tevékenysége elismerésül PRO URBE BUDAPEST díjat adományozott Tarlós István főpolgármester, dr. Tóth Tamás bv. dandártábornoknak, az országos parancsnok általános helyettesének.

NOVEMBER 5–7.

Strasbourgban tanácskozott a bűnözés problémáival foglalkozó európai bizottság (CDPC) és a Pönológiai Együttműködési Tanács (PC-CP). A megtárgyalt témák között szerepelt az életfogytiglani szabadságvesztés ítélkezési gyakorlata, a fiatalkorú bűnelkövetők intézeteiben jelen lévő erőszak, a resztoratív igazságszolgáltatás alkalmazása. A tanácskozáson a büntetés-végrehajtási szervezetet dr. Huszár László bv. dandártábornok képviselte.

NOVEMBER 11–14.

Csóti András bv. vezérőrnagy, országos parancsnok, Koncz Klára bv. ezredes, a BVOP Gazdasági Társaságok Főosztályának vezetője és Schneider Gyula ny. bv. ezredes, az Állampusztai Kft. igazgatója vett részt a horvát büntetés-végrehajtási szervezet meghívására létrejött tapasztalatcserén. A delegáció négy bv. intézetet látogatott meg, ahol elsősorban a munkáltatás körülményeit tanulmányozták.

NOVEMBER 12.

A Bv. Szervezet Oktatási Központja szervezésében – az UTE Megyeri úti judo termében – rendezték a büntetés-végrehajtási szervezet 2014. évi országos dzsúdóbajnokságát. A verse-

nyen 17 bv. szerv 107 versenyzője vett részt, díjakat dr. Tóth Tamás bv. dandártábornok, az országos parancsnok általános helyettese adta át. A csapatverseny első helyezettje a Fővárosi Bv. Intézet csapata lett.

NOVEMBER 18.

„A legjobb gyakorlatok a fogvatartotti reintegráció területén” címmel tartották meg a büntetés-végrehajtási szervezet hagyományos szakmai konferenciáját a XX., jubileumi Kriminálexpón. A tanácskozást, amely egyben a bv. 2014. évi, a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából szervezett rendezvénye volt, Schmehl János bv. dandártábornok, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese, a konferencia levezető elnöke nyitotta meg. Ez első előadást dr. Vókó György, az Országos Kriminológiai Intézet igazgatója tartotta, aki az új bv. törvény rendelkezéseit ele-

mezte a fogvatartottak reintegrációja szempontjából. Ezt követően Schmehl János a hazai fogvatartotti programok széles spektrumát mutatta be, majd dr. Bánáti János, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke az előzetesen letartóztatottak reintegrációjáról beszélt. A délutáni programban Lajtár József bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok gazdasági és informatikai helyettese a fogvatartottak foglalkoztatásának, munkáltatásának kérdéseivel foglalkozott. A zsúfoltság problémakörét érintette dr. Pallo József bv. ezredes, a BVOP Titkársági és Jogi Főosztályának, illetve dr. Bogotyán Róbert bv. ezredes, a BVOP Fogvatartotti Ügyek Főosztályának vezetője előadása. Végezetül dr. Huszár László bv. dandártábornok, a BVOP Stratégiai Elemzési és Tervezési Főosztályának vezetője ismertette a szexuális bűncselekményt elkövetett fogvatartottak körében végzett kutatás eredményeit.

NOVEMBER 20.

A Magyar Börtönügyi Társaság Humán és Biztonsági szekciójának közös konferenciáját rendezték meg a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben. A konferencia előadói között volt a Magyar Rendvédelmi Kar elnöke, Dobson Tibor t. dandártábornok, aki a testület működését és az életpályamodellel személyi juttatásainak vonatát mutatta be. Ezután Sólyom Bernát, a Riel Elektronikai Kft. műszaki igazgatója ismertette az új, Egyesült Államokban kifejlesztett mobiltelefon-kereső detektorok alkalmazásának lehetőségeit. Dr. Zakhar Tibor bv. ezredes, a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet parancsnoka „Az új bv. kódex hatásai a bv. mindennapjaira, különös

tekintettel a fiatalokúak szabadságvesztésére” címmel tartott előadást.

A Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság kezdeményezésére nyílt meg a székesfehérvári Vörösmarty Színházban a „Kéklámpások képzőművészeti kiállítás” a Fejér megyei rendvédelmi szervek személyi állományának képzőművészeti alkotásaiból. A látogatók a megyei társhatóságok dolgozóinak művei mellett a közép-dunántúli és a pálhalmi intézet munkatársainak festményeit, grafikáit és egyéb alkotásait is megtekinthették.

NOVEMBER 26.

A „20 évesek a büntetés-végrehajtás gazdasági társaságai” című jubileumi konferenciát és kiállítást tartották meg a Stefánia Palotában. A rendezvényen a Belügyminisztérium, a Nemzetgazdasági Minisztérium, a rendvédelmi társszervek képviselőin kívül számos, a bv. gazdasági társaságokkal együttműködő konzorciumi és egyéb üzleti partner jelent meg, illetve a bv. munkáltatás egykori vezetői közül is sokan elfogadták a rendezők meghívását. A tanácskozás résztvevőit Lajtár József bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok gazdasági és informatikai helyettese, levezető elnök köszöntötte, majd Biró Marcell, a Belügyminisztérium kabinetfőnöke nyitotta meg a konferenciát. Csóti András bv. vezér-

őrnagy, országos parancsnok előadásában nagy ívű visszatekintést tett a fogvatartotti munkáltatás hazai múltját illetően, majd hangsúlyozta, hogy a 2010-es állami szerepvállalás tette stabilá a gazdasági társaságok helyzetét. Az előadást követő szünetben a gazdasági társaságok múltját és jelenét, termékeit, illetve eredményeit bemutató kiállítást dr. Tóth Tamás bv. dandártábornok, az országos parancsnok általános helyettese nyitotta meg. A konferencián előadások hangzottak el a központi ellátás fejlődéséről, a bv. gazdasági társaságok önellátásban betöltött szerepéről, a kft.-k munkájának társadalmi elfogadtatásáról, egységes arculati megjelenítéséről, valamint a tervezett Bv. Holding működéséről. Czomba Sándor, a Nemzetgazdasági Minisztérium munkaerő-piaci és képzési államtitkára előadásában többek között kitért a hátrányos helyzetű munkavállalók foglalkoztatásának elősegítésére tett kormányzati lépések ismertetésére. A tanácskozás résztvevői távozásukkor átvehették a „20 évesek a büntetés-végrehajtás gazdasági társaságai” című, az ünnepi alkalomra készült reprezentatív kiadványt.

NOVEMBER 26–28.

A Sátoraljaújhegyi Fegyház és Börtön adott otthont az első magyarországi börtön-cursillónak, amelyen a három nap során tizenöt fogvatartott és hét előadó vett részt. A cursillo spanyol eredetű szó, amely magyarul a kereszténységről szóló rövid tanfolyamot jelent. Segítségével a vallásosak, de a hittől, egyháztól távol lévők, a maguk módján Istenhívók is mérlegelhetik, meggondolhatják és átélhetik, mi a keresztény megközelítés és válasz a ma kérdéseire.

NOVEMBER 28.

A Magyar Tudomány Ünnepe-
nek zárórendezvényén elismeréseket
adtak át a Belügyminisztérium már-
ványtermében. A Belügyi Tudomá-
nyos Tanács és az Országos Vízügyi
Főigazgatóság pályázatára benyúj-
tott, a „Nagyfa-Alföld Kft. területén
megvalósítható vízgazdálkodással
összefüggő fejlesztési lehetőségekről,
különös tekintettel egy komplex min-
taprojekt kialakítására” című pályamunkáért elismerő oklevelet kapott
Benkó László bv. őrnagy, a Nagyfa-
Alföld Kft. vegyesipari osztályvezető-
helyettese és Deli Miklós bv. őrnagy,
üzemvezető. Csóti András bv. vezér-
őrnagy, országos parancsnok és dr.
Huszár László, bv. dandártábornok,
a Bv. Tudományos Tanácsának elnö-
ke elismerő oklevelet adományozott
„A hazai börtönügyet érintő szakki-
fejezések definiálását célzó lexikon”
című pályaművével elért I. díjáért dr.
Bencze Béla bv. alezredesnek, a Bara-
nya Megyei Bv. Intézet parancsnok-
helyettesének. Dobson Tibor tü. dan-
dártábornok, a Magyar Rendvédelmi
Kar elnöke elismerő oklevelet adomá-
nyozott a „Béren kívüli és jóléti célú
juttatások fejlesztésének lehetséges és
szükséges irányzatai” című pályamű-
vével elért különdíjért Kovács Ivett bv.
törzsőrmesternek, a Fővárosi Bv. Inté-
zet II. objektuma körletfelügyelőjének.

DECEMBER 1.

Átadták a Fővárosi Bv. Intézet
III. objektumában a fogvatartotti lá-
togatók számára készült új beléptető
kaput és várakozó helyiséget. Az ün-
nepségen részt vett dr. Bánáti János, a
Magyar Ügyvédi Kamara elnöke, dr.
Varga Jenő, a Fővárosi Főügyészség

főügyész-helyettese, Csóti András bv.
vezérőrnagy, országos parancsnok,
valamint a társ- és rendvédelmi szer-
vek vezetői.

DECEMBER 2.

Rendhagyó divatbemutatót tartot-
tak a László kórházban, ahol a bv. gaz-
dasági társasága, az Adorján-Tex Kft.
és konzorciumi partnere, a Sebtex Kft.
mutatták be azokat az egészségügyi
formaruhákat, amelyeket a szakértők
jövőhagyása után a jövőben a fogva-
tartottak gyártanak majd. A ruha-
vizit nagy tetszést aratott a jelenlévő
potenciális megrendelők, a kórházak
gazdasági és ápolási osztályvezetői
közében.

DECEMBER 10.

Az ORFK Rendészeti Szervek Ki-
képző Központjában rendezték meg
Országos Pontszerző Bajnokság díját-
adó ünnepségét, amelyen a kiemelke-
dő kiképzési tevékenységükért, illet-
ve sporteredményeikért elismerésben
részesültek a Belügyminisztérium és
a rendészeti szervek személyi állomá-
nyába tartozó kollégák. A díjakat
dr. Kontrát Károly, a BM parlamenti
államtitkára, Zsinka András, a BM
személyügyi helyettes államtitkára,
dr. Tóth Tamás bv. dandártábornok,
a büntetés-végrehajtás országos pa-

rancsnokának általános helyettese, valamint Vincze P. Márton, az ORFK-RSZKK igazgatója adták át. A belügyi és rendészeti sportban végzett sport-szervezői munkájáért Mező László bv. főhadnagy miniszteri tárgyjutalomban, Tuba-Kovács Béla bv. főhadnagy a Magyar Rendészeti Sportszövetség jutalmában részesült. A büntetés-végrehajtás 2014. évi pontszerző bajnokságát Fővárosi Bv. Intézet nyerte meg.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán tartották meg a Magyar Börtönügyi Társaság jogi szekciójának ülését. Az első előadást dr. Tallódi Zoltán, az Igazságügyi Minisztérium strasbourgi ügyekkel foglalkozó főosztályának vezetőhelyettese tartotta a folyamatban lévő ügyekről, valamint az új eljárásjogi intézményről, a Pilot Judgementről. Ezután dr. Végh Marianna, a Fővárosi Főügyészség osztályvezető ügyésze az új bv. törvényt az ügyészség szempontjából vizsgálva több olyan praktikus dologra hívta fel a figyelmet, amit a napi munka során a büntetés-végrehajtás is hasznosítani tud. Dr. Szabó József, az Igazságügyi Minisztériumba beosztott bíró mutatta be a bv. salátatörvényben” bekövetkezett fontosabb változásokat, középpontba helyezve a bv. bíró tevékenységét. Az előadásokat követően számos konzultációs kérdés, illetve

válasz hangzott el. A szekcióülést dr. Pallo József bv. ezredes, a Magyar Börtönügyi Társaság jogi szekciójának vezetője zárta be.

DECEMBER 11-12.

Az Európai Unió TAIEX programjának keretén belül Magyarországon tett látogatást a török büntetés-végrehajtási szervezet országos parancsnoka, Enis Yavuz Yildirim és a szervezet két munkatársa a fogvatartottak magyarországi foglalkoztatásánál felmerülő egészségügyi kérdések tanulmányozása céljából. A delegációt a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága épületében Csóti András bv. vezérőrnagy, országos parancsnok fogadta, majd Schmehl János bv. dandártábornok, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese bemutatta a magyar büntetés-végrehajtási szervezetet, illetve dr. Nemes Nagy Anna bv. o. alezredes, az Egészségügyi Főosztály vezetője ismertette szakterülete sajátosságait. Ezt követően a delegáció megtekintette a Fővárosi Bv. III. objektumát, a Fiatalkorúak Bv. Intézetét, a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházát, a Duna Papír Kft.-t, a Budapesti Fegyház és Börtönt, valamint a BUFA Kft.-t.

DECEMBER 18.

A nagycsaládos rendvédelmi dolgozókat köszöntötték a Belügyminisztériumban. Tasnádi László rendészeti államtitkár dr. Pintér Sándor belügyminiszter nevében ajándékokat adott át a belügyi szerveknél dolgozó, hat vagy több gyermeket nevelő nagycsaládosoknak, valamint a szolgálatteljesítés közben hősi halált halt, illetve szolgálati halott hivatásos állományúak özvegyeinek és gyermekeinek a minisztérium karácsonyi ünnepségén. A büntetés-végrehajtási szervezet két nagycsaládos munkatársát dr. Tóth Tamás bv. dandártábornok, az országos parancsnok általános helyettese köszöntötte.

DECEMBER 22.

A Fővárosi Bv. Intézetben celebrált karácsonyváró szentmisét dr. Erdő Péter bíboros, prímás, Esztergom-budapesti érsek, aki immár második alkalommal tisztelte meg az intézetet személyes jelenlétével. Mint elmondta, az örömhírt ugyanúgy el kell vinni a börtönlakóknak is, hiszen mindenkinek a személyes sorsában adódnak olyan pillanatok, amikor válaszolhat az isteni szóra. A különleges alkalmon száz fogvatartott tartotta kezében az imakönyvet. A szentmisét komoly felkészülés előzte meg, melynek során a résztvevőket az intézet börtönlelkészei készítették fel a liturgia menetére és az egyházi énekekre.

Összeállította: D. F. I.

Deák Ferenc István

Ajánló

Börtönügyi lexikon. Írta és szerkesztette: Bencze Béla. Pécs, 2014, Kronosz Kiadó. 271 oldal. 4800 Ft.

A szerző, a Baranya Megyei Bv. Intézet parancsnokhelyettese úttörő feladatra vállalkozott a könyv megírásával, hiszen hasonló jellegű szaklexikon korábban még nem jelent meg Magyarországon. Bencze Béla ötéves gyűjtőmunkája során szakmai és tudományos szempontból egyaránt törekedett a börtönüggyel, büntetés-végrehajtással kapcsolatos ismeretek feldolgozására, közvetítésére.

A lexikon több mint 1300 szócikkben tesz kísérletet a büntetés-végrehajtás legfontosabb fogalmainak, eszközeinek, intézményeinek, s nem utolsósorban több évszázados – hazai és egyetemes – fejlődésének összegzésére, megjelenítve a börtönüggyel kapcsolódó társadalom- és egyéb tudományok széles spektrumát. A kötet számos börtönügyi szakember és reformer életrajzát közli, továbbá nagy súlyt helyez a hazai bv. intézetek és az elítéltek munkáltatását biztosító gazdasági társaságok bemutatására. Nem törekszik a teljességre, de óriási ismeretanyagával bizonyítja, hogy mennyire hiányzott ez a kiadvány a hazai börtöntudomány fegyvertárából. A könyv előszavát Csóti András bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka írta.

Külön ki kell emelnünk a kötetben található kiváló illusztrációkat és azok megjelenítésének minőségét – 250 színes és archív kép található a könyvben –, amely egyaránt dicséri a szerző, illetve a kiadó munkáját, igényességét.

Kuntz Zoltán–Pantali Zoltán: Sopronkőhida, a legék börtöne. Véres-könnyes sztorik egy fősmasszer naplójából. Budapest, 2014, Oriold és Társai Kiadó. 283 oldal.

A sopronkőhidai börtön történetének megírására, az intézet „lakóiról” szóló izgalmas történetek megörökítésére vállalkozott a két szerző, Kuntz Zoltán gyógypedagógus, újságíró és dr. Pantali Zoltán nyugalmazott dandártábornok, a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön volt parancsnoka. A könyv legjelentősebb forrását a büntetés-végrehajtásnál 44 évig szolgálatot teljesítő dr. Pantali Zoltán naplója adta.

A kötet először röviden összefoglalja a 127 éves intézet történetének legfontosabb állomásait. Három csomópontot kiragadva: a Wagner Gyula által tervezett, 1886-ban átadott intézet az akkori Magyarország legmodernebb börtönének számított, Sopronkőhida sajátos szerepet kapott 1944–45-ben, a rendszerváltás után jelentős modernizáción esett át az intézet.

A Sopronkőhidán fogva tartott celebritások között híres betyárokat éppúgy találunk, mint politikusokat, minisztereket. Jávor Pál, a korszak ünnepezt színésze 1944-ben, a nyilas hatalomátvétel után raboskodott Kőhidán. Külön fejezet szól a mártírokról és megkínzottokról, Mindszenty Józsefről, Bajcsy-Zsilinszky

Endréről, Péter Kiss Szalézzól. (Utóbbi a kőhidai rabtemetőben nyugszik.). Ezután a hírhedt bűnözők arcképcsarnoka következik, amelyből az intézet mai „vendégei” sem maradnak ki. A nevezetes szökések után a börtön „szürke” hétköznapijairól, a fogvatartottak elhelyezéséről, élelmezéséről, munkáltatásáról, illetve az elítéltek oktatásáról, képzéséről, továbbá a börtönpasztorációról olvashatunk. Kőhidai börtönszótár zárja a kötetet.

Az olvasmányos, képekkel illusztrált kiadvány a „civil” olvasók számára készült, de a szakmabeliek számára is tartogat érdekességeket.

Lőrincz József (szerk.): A vármegyei fogháztól az országos börtönig. A szombathelyi büntetés-végrehajtási intézet 125 éves krónikája. (Összeállították: Kövecss Árpád, Lőrincz József, Tömő János). Szombathely, 2014, Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet. 215 oldal.

A kiadvány nem csupán a szombathelyi börtön történetét mutatja be, hanem ezen keresztül áttekintést nyújt a város igazságszolgáltatásának múltjáról, továbbá a hazai börtönügy fejlődésének legfontosabb csomópontjairól.

A kötet előszavában Tóth Tamás intézetparancsok hangsúlyozza, hogy a szombathelyi börtön elmúlt 125 éve nem egyetlen objektumhoz kapcsolódik. Az eredetileg vármegyei fogháznak épült, majd később megyei előzetes házként funkcionáló, a város barokk belvárosában lévő börtönt 2008-ban új, a XXI. század igényeinek megfelelő intézet váltotta fel.

A könyv első fejezete a reformkortól (1834-től) a törvényszéki fogház 1889-es átadásáig mutatja be Vas vármegye, illetve ezzel párhuzamosan Magyarország börtönügyének alakulását. A második fejezet a törvényház és a hozzá kapcsolódó fogház 1889. október 2-i átadásának körülményeit írja le. A harmadik anyagrészt a kezdetektől 1945-ig követi nyomon az eseményeket, a következő fejezet a szocialista időszak történéseit tárgyalja. Az ötödik fejezet a rendszerváltástól 2008-ig, a régi börtön bezárásáig tekinti át a legfontosabb eseményeket. A hatodik fejezet a PPP-konstrukcióban megvalósult új intézet beruházásának, az utolsó fejezet az intézet legutóbbi hat évének történetét foglalja össze. Az „Írás emlékek, dokumentumok” részben számos érdekes kiegészítő információval találkozhat olvasó, a kötetet a felhasznált irodalmak felsorolása zárja.

A kiadvány létrejöttét az „ötletgazda” Tóth Tamáson túl elsősorban a börtön történetét feltáró, a gyűjtőmunkát irányító, a szöveget szerkesztő Lőrincz Józsefnek köszönhető.

Régóta foglakoztat. 20 évesek a büntetés-végrehajtás gazdasági társaságai. (Szerkesztette: Deák Ferenc). Budapest, 2014, BVOP. 124 oldal.

A fogvatartottak reintegrációjának, a társadalomba való visszavezetésének legfontosabb eleme – évszázadok óta – a munkavégzés. Az elítéltek munkáltatását ma Magyarországon 11 gazdasági társaság végzi, közülük számos társaság hosszú történelmi múltra tekinthet vissza.

A kiadvány a büntetés-végrehajtás gazdasági társaságainak sokrétű, kihívásokban bővelkedő munkáját mutatja be megalakulásuk huszadik évfordulója alkalmából. „A társaságok 1994-től napjainkig számos változáson mentek keresztül, megérezve gyakran a siker ízét, s nem kevés alkalommal a kudarc lehetőségét is. Szerencsére ez utóbbi emléke halványulni látszik...” – írja a kötet előszavában Csóti András bv. vezérőrnagy, országos parancsnok, utalva azokra a jelentős eredményekre, amelyeket a társaságok – a belügyi tárca hathatós közreműködésével – a központi és belső ellátás terén elértek az elmúlt években.

A kötet elemző módon, grafikonok segítségével tekinti át a gazdasági társaságok elmúlt húsz évét, beszámol a központi, illetve a belső ellátásban elért sikerekről, majd bemutatja a 11 társaság múltját, jelenét, a jövőre vonatkozó terveit. A kft.-k bemutatását a munkatársakkal készült interjúk teszik érdekesebbé. A könyv az ügyvezető igazgatók névsorával zárul.

A kiadványt – Apró Andrea jóvoltából – számos kitűnő fotó illusztrálja, az igényes nyomdai kivitelezés a váci Duna-Mix. Kft. munkáját dicséri.

Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből. Szerkesztette: Ruzsonyi Péter. Budapest, 2014, Nemzeti Közsolgálati Egyetem. 391 oldal.

A tanulmánykötet elsősorban a majdani Rendészettudományi Doktori Iskola doktoranduszai számára készült, a szerkesztő koncepciója az volt, hogy a rendszet szerteágazó területén belül a bűnügyi tudományok iránt elkötelezett doktori hallgatók olyan szakkönyvet kapjanak kézhez, amely összefoglalja szűkebb szakterületük alapvetéseit és bemutatja legújabb tendenciáit.

A gazdag tartalmú kötetből, amely az állami büntetőhatalom érvényesülésének tendenciáitól kezdve a kriminalisztika különböző részkérdéseire számos témát tartalmaz, csak azoknak az anyagrészeknek az ismertetésére térünk ki, amelyek szűkebb vagy tágabb értelemben kapcsolódnak a büntetés-végrehajtáshoz.

A „Pönológiai alapvetések” című fejezet, amelynek szerzője Ruzsonyi Péter, az alapvető fogalmak (pönológia, kriminálpedagógia, reintegráció tb.) tisztázását követően a börtönügy kialakulását vázolja fel, majd nemzetközi kitekintést tesz, és a fogvatartottak személyiségformálásának lehetőségeivel, a kriminálpedagógiai alapú fejlesztési elképzelések ismertetésével zárul. Czenczer Orsolya a büntetés-végrehajtási jog szabályozásával kapcsolatos alapvető ismereteket foglalta össze a könyvben, kiemelve a változásokat, az új bv. kódex által közvetített jövőképet. Hautzinger Zoltán a külföldiekre vonatkozó büntetőjogi rendelkezések rendszerének bemutatásakor kitér az idegen állampolgárságú fogvatartottak büntetés-végrehajtásának szabályaira is. Barabás Andrea Tünde „A resztorativitás elmélete és gyakorlata” című fejezetben jelentős helyet szentel a helyreállító módszerek börtönbeli alkalmazásának kérdéseire.

Új utakon a büntetés-végrehajtás. Tananyag a 2013. évi CCXL. törvény oktatásához. (Szerkesztette: Schmechl János, Pallo József). Budapest, 2014, BVOP. 165 oldal.

A kiadvány az új Bv. törvény legfontosabb tartalmi elemeit foglalja össze tananyag formájában a büntetés-végrehajtás személyi állománya számára, ugyanakkor a kötetet haszonnal forgathatják más szakemberek is.

A könyv előszavában Csóti András bv. vezérőrnagy, országos parancsnok méltatja a Bv. kódex jelentőségét, utalva arra, hogy első alkalommal jelenik meg törvény formájában a szabadságelvonással járó jogkövetkezmények végrehajtása, valamint, hogy a Bv. tvr. megjelenése óta eltelt közel negyven év tapasztalatainak felhasználása, a gyakorlat és az elmélet közelítése jól alkalmazható jogi normát eredményezett.

A modernkori magyar bv. jog fejlődését feldolgozó és az európai jogi környezetet bemutató fejezeteket követő anyagrészek a Bv. törvény alapvető rendelkezéseit, illetve az adatkezelésre vonatkozó szabályozást írják le. Az ötödik fejezet a befogadástól kezdve, a biztonsági intézkedéseken keresztül, a munkáltatás szabályaiig harminc alfejezetben tárgyalja a szabadságvesztés végrehajtásának terjedelmes témáját. Külön fejezetet kapott a kötetben az elzárás, a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés, valamint az előzetes letartóztatás végrehajtása. A jövő büntetés-végrehajtási szervezetéről szóló fejezetet követően az ajánlott irodalom, a kiegészítő információkat tartalmazó Függelék és a szakki-fejezéseket magyarázó Glosszárium olvasható.

Fontos tudnivaló, hogy a kiadvány egyes anyagrészeit azok a büntetés-végrehajtásnál dolgozó szakemberek – zömmel jogászok – írták, akik az új törvény előkészítő munkálataiban is meghatározó szerepet vállaltak.

(Válogatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság Szakkönyvtára legújabb szerzeményeiből)

